ព្រះ

អភិធម្មត្ថសង្គហ

បរិច្ឆេទទី ៣

បកិណ្ណកសង្គហវិភាគ

រៀបរៀងដោយ

បណ្ឌិតធម្មាចារ្យ រស់ សុជាត

ព.ស ២៥៤១

អភិធម្មត្ថសង្គហ

បរិច្ឆេទទី ៣

បកិណ្ណកសង្គហវិភាគ

នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស

------ ◎ ------

សេចក្តីផ្តើម

ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យ បានរួបរួមឡើងនូវ ព្រះអភិធម្មត្ថសង្គហៈ បរិច្ឆេទទី៣ នេះ មានឈ្មោះថា **បកិណ្ណកសង្គហវិភាគ** ។

បកិណ្ណកៈ ប្រែថា រាត់រាយ រាត់រាយ ច្របូកច្របល់ ពាសពេញ ។

សង្គហៈ ប្រែថា រួបរួម ។

វិភាគ ប្រែថា វគ្គ ឬ ជំពូក ។

ដូច្នេះ បកិណ្ណកសង្គហវិភាគ ប្រែថា ជំពូករួបរួមចិត្ត និង ចេតសិក ដែលរតាត់រតាយពាសពេញទូទៅ ពោលគឺ សម្តែងអំពីការរួបរួមនូវ ចិត្ត និង ចេតសិក ដែលកើតឡើងនោះ ដោយប្រភេទនៃ វេទនា ហេតុ កិច្ច ទ្វារ អារម្មណ៍ និង វត្ថុ តាមសមគួរ ។

ព្រះអភិធម្មត្ថសង្គហៈ បរិច្ឆេទទី ៣ អំពីបកិណ្ណកសង្គហវិភាគនេះ ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យសម្តែងគាថាសង្គហៈទុក ១៤ គាថា ដែលនឹងត្រូវពង្រីកសេចក្តីតាមលំដាប់ដូចតទៅ :-

គាថាសង្គហៈ

១. សម្បយុត្តា យថាយោគំ តេបញ្ញាស សភាវតោ
ចិត្តចេតសិកាធម្មា តេសន្ទានិ យថារហំ
២. វេទនាហេតុតោ កិច្ច ទ្វារាលម្ពណវត្ថុតោ
ចិត្តុប្បាទវសេនេវ សង្គហោ នាម និយតេ

សភាវធម៌ ៥៣ គឺ ចិត្ត និង ចេតសិក ពោលដោយលក្ខណៈរបស់ខ្លួន ប្រកបដល់គ្នានឹងគ្នា ដោយឯកុប្បាទៈជាដើមតាមដែលប្រកបបាន សម្តែងពិស្តាររួចមកហើយ ។

ឥឡូវនេះ នឹងនាំយកនូវបកិណ្ណកសង្គហៈនៃចិត្ត និង ចេតសិក ទាំងនោះ មកសម្តែងដោយប្រភេទនៃ វេទនា ហេតុ កិច្ច ទ្វារ អារម្មណ៍ និង វត្ថុ តាមសមគួរនៃការប្រកបបាន ។

សភាវធម៌ ៥៣ យ៉ាងដែលពោលមកនោះ សំដៅយកចិត្ត ១ និង ចេតសិក ៥២ សឹងរាប់ដោយការកាន់យកសភាវលក្ខណៈនៃនាមធម៌នោះៗជាការសំខាន់ គឺថា **ចិត្ត** សូម្បី មានចំនួន ៨៩ ឬ ១២១ ដួងក៏ដោយ កាលបើរាប់ដោយសភាវលក្ខណៈហើយ ក៏មានត្រឹមតែ ១ គឺ មានការដឹងនូវអារម្មណ៍ ជាលក្ខណៈ (អារម្មណវិជានន លក្ខណំ) **ផស្សចេតសិក** មានការប៉ះខ្ទប់នឹងអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ(ផុសនលក្ខណោ) **វេទនាចេតសិក** មានការសោយអារម្មណ៍ ជាលក្ខណៈ (អនុភវន លក្ខណា) ចេតសិកទាំង ៥២ ប្រភេទនេះ មានសភាវលក្ខណៈដោយចំពោះផ្ទាល់ៗខ្លួន ផ្សេងៗគ្នាទាំង ៥២ ប្រភេទ ដូច្នេះកាលបើរួបរួម ចិត្ត និង ចេតសិក ចូលគ្នាហើយ ក៏បានសភាវធម៌ ៥៣ ដែលមានឈ្មោះថា **នាម-តេបញ្ញាស** ។

ចំពោះគាថាទី ២ ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យមានបំណងប្រាថ្នា សម្តែងដើម្បីឲ្យជា **បុញ្ញានុសន្ធិ** និង **អបរានុសន្ធិ** គឺ ប្រទាក់ ភ្ជាប់គ្នា

រវាង បរិច្ឆេទទី ២ ដែលបានសម្ដែងរួចមកហើយ និងបរិច្ឆេទទី ៣ ដែលនឹងត្រូវសម្ដែងតទៅ ។ ម្យ៉ាងទៀត ដើម្បីកំណត់នូវមេបទក្នុង បរិច្ឆេទទី ៣ ថា នឹងសម្ដែងសង្គហៈ ៦ យ៉ាង មានវេទនាសង្គហៈ ជាដើម ទាំងដើម្បីបង្ហាញនូវសេចក្ដីប្ដេជ្ញាថា នឹងពង្រីកសេចក្ដីនៃការ កើតឡើងនៃចិត្ត ដោយប្រភេទនៃ **វេទនា ហេតុ កិច្ច ទ្វារ អារម្មណ៍** និង **វត្ថុ** ។

ព្រះអភិធម្មត្ថសង្គហៈ បរិច្ឆេទទី ៣ ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យ បាន សម្ដែងទុកនូវការចែកចិត្តតែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ មិនបានសម្ដែងការចែក ចេតសិកទុកផងទេ ប៉ុន្តែការកើតឡើងនៃចិត្តដែលហៅថា **ចិត្តុប្បាទ** គឺ ចិត្តដែលកើតព្រមគ្នានឹងចេតសិក , ដូច្នេះទើបជាការសមគួរ ដែលនឹងអាចសម្ដែងទុកនូវការសង្គ្រោះ ទាំងចិត្ត ទាំងចេតសិក ដោយ ប្រភេទនៃ **វេទនា ហេតុ កិច្ច ទ្វារ អារម្មណ៍** និង **វត្ថុ** ឲ្យពិស្តារ ដោយន័យទៅតាមលំដាប់ ។

-------- • --------

វេទនាសង្គហៈ

ការរួបរួមនូវចិត្ត – ចេតសិកដោយប្រភេទនៃវេទនា ឈ្មោះថា **វេទនាសង្គហៈ** ។

គាថាសង្គហៈ

៣. សុខំ ទុក្ខមុបេក្ខាតិ តិវិធា តត្ថវេទនា
សោមនស្សំ ទោមនស្សំ ឥតិភេទេន បញ្ចធា

ប្រែថា ក្នុងវេទនាសង្គហៈ នោះ កាលបើពោលដោយ **អារម្មណានុភវនលក្ខណៈ** គឺ លក្ខណៈនៃការសោយនូវអារម្មណ៍ ហើយ មានវេទនា ៣ យ៉ាង គឺ :-

១. សុខវេទនា

២. ទុក្ខវេទនា

៣. ឧបេក្ខាវេទនា

កាលបើពោលដោយ **ឥន្ទ្រិយភេទ** គឺ ប្រភេទជាធំនៃវត្ថុទទួល

អារម្មណ៍ហើយ មានវេទនា ៥ យ៉ាង គឺ :-

១. សុខវេទនា **២. ទុក្ខវេទនា**

៣. សោមនស្សវេទនា **៤. ទោមនស្សវេទនា**

៥. ឧបេក្ខាវេទនា

អធិប្បាយ

“ **វេទនា** ” ជាចេតសិកបរមត្ថមួយប្រភេទ ដែលមានការប្រព្រឹត្តិទៅ ដោយអាការសោយនូវអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ ឬ ជាធម្មជាតិ ដែលមានសេចក្ដីដឹងខ្លួនចំពោះបណ្ដាអារម្មណ៍ទាំងពួងដែលមកប្រាកដ ។ ការសង្គ្រោះចិត្ត-ចេតសិក ដោយប្រភេទនៃវេទនានេះ មានសម្ដែងទុកជា ២ ន័យ :-

ន័យទី ១ សម្ដែងដោយ **អារម្មណានុភវនលក្ខណន័យ** គឺ ន័យដែលសម្ដែងពីការប្រព្រឹត្តិទៅនៃការសោយនូវអារម្មណ៍ ។

ន័យទី ២ សម្ដែងដោយ **ឥន្ទ្រិយភេទន័យ** គឺ ន័យដែលសម្ដែងពីសភាពជាធំក្នុងការសោយនូវអារម្មណ៍ តាមប្រភេទនៃវត្ថុទទួលអារម្មណ៍ ។

ន័យទី ១
អារម្មណានុភវនលក្ខណន័យ មានវេទនា ៣

ក្នុងបណ្ដាអារម្មណ៍ ៦ គឺ រូប សម្លេង ក្លិន រស ផោដ្ឋព្វៈ និង ធម្មារម្មណ៍ដែលសត្វទាំងឡាយបានទទួលជានិច្ចនេះ ចែកចេញជា ៣ ប្រភេទ គឺ :-

១. ឥដ្ឋារម្មណ៍ គឺ អារម្មណ៍ល្អ ។

២. អនិដ្ឋារម្មណ៍ គឺ អារម្មណ៍មិនល្អ ។

៣. មជ្ឈត្តារម្មណ៍ គឺ អារម្មណ៍ជាកណ្ដាល។

សេចក្ដីដឹងខ្លួន ក្នុងការសោយអារម្មណ៍របស់សត្វនោះ តែងប្រព្រឹត្តទៅតាមប្រភេទនៃអារម្មណ៍ គឺ :-

១. ខណៈដែលកំពុងនៅសោយឥដ្ឋារម្មណ៍នោះ ក៏ដឹងខ្លួនសប្បាយកាយ សប្បាយចិត្ត សេចក្ដីដឹងខ្លួនសប្បាយនេះ ហៅថា **សុខវេទនា** ។

២. ខណៈដែលកំពុងនៅសោយអនិដ្ឋារម្មណ៍នោះ ក៏ដឹងខ្លួនមិនសប្បាយកាយ មិនសប្បាយចិត្ត សេចក្ដីដឹងខ្លួនមិនសប្បាយនេះ

ហៅថា **ទុក្ខវេទនា** ។

៣. ខណៈដែលកំពុងនៅសោយមជ្ឈត្តារម្មណ៍នោះ ក៏ដឹងខ្លួនព្រងើយៗ មិនជាសុខ មិនជាទុក្ខ ទាំងកាយទាំងចិត្ត សេចក្ដីដឹងខ្លួនព្រងើយៗ មិនជាសុខ មិនជាទុក្ខនេះ ហៅថា **អទុក្ខមសុខវេទនា** ។

សម្ដែងការចែកចិត្ត ១២១ ដោយវេទនា ៣

(អារម្មណានុភវនលក្ខណន័យ)

១. ចិត្តដែលកើតព្រមនឹងសុខវេទនា ទាំងសុខកាយទាំងសុខចិត្ត មាន ៦៣ ដួង គឺ :-

- សុខសហគតកាយវិញ្ញាណចិត្ត ១ ដួង
- សោមនស្សសហគតចិត្ត ៦២ ដួង
- រួមចិត្តដែលកើតព្រមនឹងសុខវេទនា ៦៣ ដួង

តារាងរួមចិត្ត
ដែលកើតព្រមនឹងសុខវេទនា ៦៣ ដួង

ចិត្តកើតព្រមនឹងសុខវេទនា ៦៣ ដួង

- -សុខសហគតកាយវិញ្ញាណចិត្ត ១ ដួង
- -កាមសោមនស្ស ១៨ ដួង
  - ស-លោភមូលចិត្ត ៤ ដ
  - ស-សន្តីរណចិត្ត ១ ដ
  - ស-ហសិតុប្បាទចិត្ត ១ ដ
  - ស-មហាកុសលចិត្ត ៤ ដ
  - ស-មហាកិរិយាចិត្ត ៤ ដ
  - ស-មហាវិបាកចិត្ត ៤ ដ
- -ឈានសោមនស្ស ៤៤ ដួង
  - បឋមជ្ឈានចិត្ត ១១ ដ
  - ទុតិយជ្ឈានចិត្ត ១១ ដ
  - តតិយជ្ឈានចិត្ត ១១ ដ
  - ចតុត្ថជ្ឈានចិត្ត ១១ ដ

២. ចិត្តដែលកើតព្រមនឹងទុក្ខវេទនា ទាំងទុក្ខកាយ ទាំងទុក្ខចិត្ត មាន ៣ ដួង គឺ :

- ទុក្ខសហគតកាយវិញ្ញាណចិត្ត ១ ដួង
- ទោមនស្សសហគតចិត្ត ២ ដួង
- រួមចិត្តដែលកើតព្រមនឹងទុក្ខវេទនា ៣ ដួង

តារាងរួមចិត្ត ដែលកើតព្រមនឹងទុក្ខវេទនា ៣ ដួង

ចិត្តដែលកើតព្រមនឹងទុក្ខវេទនា ៣	-ទុក្ខសហគតកាយវិញ្ញាណ ១
	-ទោមនស្សទោសមូលចិត្ត ២

៣. ចិត្តដែលកើតព្រមនឹងអទុក្ខមសុខវេទនា គឺសេចក្តីមិនសុខមិនទុក្ខ ទាំងកាយទាំងចិត្ត ហៅថា **ឧបេក្ខាវេទនា** មាន ៥៥ ដួង គឺ :

- ឧបេក្ខាសហគតចិត្ត ៥៥ ដួង
- រួមចិត្តដែលកើតព្រមនឹងឧបេក្ខាវេទនា ៥៥ ដួង

តារាងរួមចិត្ត
ដែលកើតព្រមនឹងឧបេក្ខាវេទនា ៥៥ ដួង

ចិត្តកើតព្រមនឹងអទុក្ខមសុខវេទនា ឬ ឧបេក្ខាវេទនា ៥៥ ដួង

- -កាមឧបេក្ខា
  - ឧបេក្ខាលោភមូលចិត្ត ៤ ដួង
  - ឧបេក្ខាមោហមូលចិត្ត ២ ដួង
  - ឧបេក្ខាអហេតុកចិត្ត ១៤ ដួង
  - ឧបេក្ខាមហាកុសលចិត្ត ៤ ដួង
  - ឧបេក្ខាមហាវិបាកចិត្ត ៤ ដួង
  - ឧបេក្ខាមហាកិរិយាចិត្ត ៤ ដួង
- -ឈានឧបេក្ខា
  - រូបាវចរបញ្ចមជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
  - អរូបាវចរចិត្ត ១២ ដួង
  - លោកុត្តរបញ្ចមជ្ឈានចិត្ត ៨ ដួង

ន័យទី ២

ឥន្ទ្រិយភេទន័យ មានវេទនា ៥

គាថាសង្គហៈ

៤. សុខមេកត្ថ ទុក្ខញ្ច ទោមនស្សំ ទ្វយេ ឋិតំ
ទ្វាសដ្ឋីសុ សោមនស្សំ បញ្ចបញ្ញាសកេតរា ។

ប្រែថា សុខវេទនា និង ទុក្ខវេទនា នីមួយៗប្រកបនៅក្នុងចិត្ត ១ ដួង ទោមនស្សវេទនាប្រកបក្នុងចិត្ត ២ ដួង សោមនស្ស-វេទនា ប្រកបនៅក្នុងចិត្ត ៦២ ដួង ឧបេក្ខាវេទនាប្រកបនៅក្នុងចិត្ត ៥៥ ដួង (ពោលដោយឥន្ទ្រិយភេទន័យ) ។

ឥន្ទ្រិយភេទន័យ គឺន័យដែលសម្តែងការសោយអារម្មណ៍តាមប្រភេទជាធំនៃវត្ថុទទួលអារម្មណ៍ ពោលគឺ ការសោយអារម្មណ៍របស់សត្វទាំងឡាយនោះ តែងប្រាកដច្បាស់តាមផ្លូវកាយខ្លះ តាមផ្លូវចិត្តខ្លះ។ ការប្រាកដច្បាស់ក្នុងការសោយ អារម្មណ៍នេះ ហៅថា ភាពជាធំក្នុងការសោយអារម្មណ៍ ដែលនឹងត្រូវប្រាកដបាន ២ ផ្លូវ គឺ ផ្លូវកាយ

និង ផ្លូវចិត្ត ។

សេចក្ដីដឹងខ្លួនសប្បាយតាមផ្លូវកាយនោះ វេទនាចេតសិក ដែលកើតព្រមនឹងសុខសហគតកាយវិញ្ញាណចិត្តនោះ ជាធំ ជាអ្នកគ្រប់គ្រងក្នុងការសោយអារម្មណ៍ ដែលសប្បាយកាយ ហៅវេទនានោះថា **សុខវេទនា** ។

សេចក្ដីដឹងខ្លួនមិនសប្បាយតាមផ្លូវកាយនោះ វេទនា-ចេតសិក ដែលកើតព្រមនឹងទុក្ខសហគតកាយវិញ្ញាណចិត្តនោះ ជាធំ ជាអ្នកគ្រប់គ្រងក្នុងការសោយអារម្មណ៍ ដែលមិនសប្បាយកាយ ហៅវេទនានោះថា **ទុក្ខវេទនា** ។

សេចក្ដីដឹងខ្លួនសប្បាយតាមផ្លូវចិត្តនោះ វេទនាចេតសិក ដែលកើតព្រមនឹងសោមនស្សសហគតចិត្តនោះ ជាធំ ជាអ្នកគ្រប់គ្រងក្នុងការសោយអារម្មណ៍ ដែលសប្បាយចិត្ត ហៅវេទនានោះថា **សោមនស្សវេទនា** ។

សេចក្ដីដឹងខ្លួនមិនសប្បាយតាមផ្លូវចិត្តនោះ វេទនា-ចេតសិក ដែលកើតព្រមនឹងទោសមូលចិត្តនោះ ជាធំ ជាអ្នកគ្រប់គ្រងក្នុងការសោយអារម្មណ៍ ដែលមិនសប្បាយចិត្ត ហៅវេទនានោះថា **ទោមនស្សវេទនា** ។

សេចក្តីដឹងខ្លួនព្រងើយ ។ ដែលប្រាកដបានចំពោះតាមផ្លូវចិត្តនោះ វេទនាចេតសិកដែលកើតព្រមនឹងឧបេក្ខាសហគតចិត្ត ជាធំជាអ្នកគ្រប់គ្រងក្នុងការសោយអារម្មណ៍ ដែលដឹងខ្លួនព្រងើយៗ ហៅវេទនានោះថា **ឧបេក្ខាវេទនា** ។

រួមសេចក្តីថា ភាពធំក្នុងការសោយអារម្មណ៍របស់សត្វទាំងឡាយដែលប្រាកដតាមផ្លូវកាយ និង តាមផ្លូវចិត្តនោះ មានវេទនាកើតបាន ៥ យ៉ាង គឺ :

១. តាមផ្លូវកាយ មាន ២ យ៉ាង

- សេចក្តីដឹងខ្លួនសប្បាយកាយ ហៅថា **សុខវេទនា** ។
- សេចក្តីដឹងខ្លួនមិនសប្បាយកាយ ហៅថា **ទុក្ខវេទនា** ។

២. តាមផ្លូវចិត្ត មាន ៣ យ៉ាង

- សេចក្តីដឹងខ្លួនសប្បាយចិត្ត ហៅថា **សោមនស្សវេទនា** ។
- សេចក្តីដឹងខ្លួនមិនសប្បាយចិត្ត ហៅថា **ទោមនស្សវេទនា**។
- សេចក្តីដឹងខ្លួនព្រងើយៗ ហៅថា **ឧបេក្ខាវេទនា** ។

សម្តែងការចែកចិត្ត ១២១ ដោយវេទនា ៥

(ឥន្ទ្រិយភេទន័យ)

១. ចិត្តដែលកើតព្រមនឹង**សុខវេទនា** (សុខកាយ) មាន **១** ដួង បានដល់ :

- សុខសហគតកាយវិញ្ញាណចិត្ត ១ ដួង

២. ចិត្តដែលកើតព្រមនឹង**ទុក្ខវេទនា** (ទុក្ខកាយ) មាន ១ ដួង បានដល់ :

- ទុក្ខសហគតកាយវិញ្ញាណចិត្ត ១ ដួង

៣. ចិត្តដែលកើតព្រមនឹង**សោមនស្សវេទនា** (សុខចិត្ត) មាន ៦២ ដួង បានដល់ :-

- កាមសោមនស្សសហគតចិត្ត ១៨ ដួង
- ឈានសោមនស្សសហគតចិត្ត ៤៤ ដួង

រួមចិត្តដែលកើតព្រមនឹងសោមនស្សវេទនា ៦២ ដួង

៤. ចិត្តដែលកើតព្រមនឹងទោមនស្សវេទនា (ទុក្ខចិត្ត) មាន ២ ដួង បានដល់ :-

- ទោមនស្សសហគតចិត្ត (ទោសមូលចិត្ត) ២ ដួង

៥. ចិត្តដែលកើតព្រមនឹងឧបេក្ខាវេទនា (ព្រងើយៗ) មាន ៥៥ ដួង បានដល់ :-

- កាមឧបេក្ខាសហគតចិត្ត ៣២ ដួង
- ឈានឧបេក្ខាសហគតចិត្ត ២៣ ដួង

រួមចិត្តដែលកើតព្រមនឹងឧបេក្ខាវេទនា ៥៥ ដួង

--------- • ---------

តារាង

ចែកចិត្ត ១២១ ដោយវេទនា ៥

ការចែក ចិត្ត ១២១ ដួង ដោយ វេទនា ៥

- **-ចិត្តកើតព្រមនឹងសុខវេទនា ១ ដួង៖** សុខសហគតកាយវិញ្ញាណចិត្ត ១
- **-ចិត្តកើតព្រមនឹងទុក្ខវេទនា ១ ដួង៖** ទុក្ខសហគតកាយវិញ្ញាណចិត្ត ១
- **ចិត្តកើតព្រមនឹង សោ.វេទនា ៦២ ដួង**
  - -កាមសោ.១៨
    - -សោ.លោភមូលចិត្ត ៤
    - -សោ.សន្តីរណចិត្ត ១
    - -សោ.ហសិតុប្បាទចិត្ត ១
    - -សោ.មហាកុសលចិត្ត ៤
    - -សោ.មហាវិបាកចិត្ត ៤
    - -សោ.មហាកិរិយាចិត្ត ៤
  - -ឈានសោ.៤៤
    - -បឋមជ្ឈានចិត្ត ១១
    - -ទុតិយជ្ឈានចិត្ត ១១
    - -តតិយជ្ឈានចិត្ត ១១
    - -ចតុត្ថជ្ឈានចិត្ត ១១
- **-ចិត្តកើតព្រមនឹងទោ.វេទនា ២ ដួង** : ទោមនស្សសហគតចិត្ត ២ ដួង
- **-ចិត្តកើតព្រមនឹង ឧបេក្ខាវេទនា ៥៥ ដួង**
  - -កាមឧបេក្ខា
    - -ឧបេក្ខាលោភមូលចិត្ត ៤
    - -ឧបេក្ខាមោហមូលចិត្ត ២
    - -ឧបេក្ខាអហេតុកចិត្ត ១៤
    - -ឧបេក្ខាមហាកុសលចិត្ត ៤
    - -ឧបេក្ខាមហាវិបាកចិត្ត ៤
    - -ឧបេក្ខាមហាកិរិយាចិត្ត ៤
  - -ឈានឧបេក្ខា
    - -រូបាវចរបញ្ចមជ្ឈានចិត្ត ៣
    - -អរូបាវចរចិត្ត ១២
    - -លោកុត្តរបញ្ចមជ្ឈានចិត្ត ៨

វេទនា និង ចេតសិក

វេទនានិងចេតសិកមានការសម្ដែងជា ២ ន័យ គឺ :

ក. សម្ដែងថា វេទនាណាកើតបាននឹងចេតសិកណាខ្លះ ។

ខ. សម្ដែងថា ចេតសិកណាកើតបាននឹងវេទនាណាខ្លះ ។

ក. វេទនាកើតបាននឹងចេតសិក

សុខវេទនា កើតបាននឹងសព្វចិត្តសាធារណចេតសិក **៦** (វៀរវេទនាចេតសិក) ។

ទុក្ខវេទនា កើតបាននឹងសព្វចិត្តសាធារណចេតសិក **៦** (វៀរវេទនាចេតសិក) ។

សោមនស្សវេទនា កើតបាននឹងចេតសិក ៤៦ ដួង គឺ :-

-អញ្ញសមានាចេតសិក **១២**(វៀរវេទនាចេតសិក)

-អកុសលចេតសិក **៩**(វៀរទោចតុកៈ៤ វិចិកិច្ឆាចេតសិក១)

-សោភណចេតសិក **២៥** ។

ទោមនស្សវេទនា កើតបាននឹងចេតសិក **២១** ដួង គឺ :-

-អញ្ញសមានាចេតសិក **១១** (វៀរ វេទនា បីតិ)

-អកុសលចេតសិក **១០** (វៀរលោភិកៈ ៣ វិចិកិច្ឆា-
ចេតសិក ១)

ឧបេក្ខាវេទនា កើតបាននឹងចេតសិក **៤៦** ដួង គឺ :-

-អញ្ញសមានាចេតសិក **១១** (វៀរ វេទនា បីតិ)

-អកុសលចេតសិក **១០** (វៀរ ទោចតុកៈ ៤)

-សោភណចេតសិក **២៥**

ខ. ចេតសិកដែលកើតព្រមនឹងវេទនា

១. ចេតសិកដែលកើតព្រមនឹងវេទនាតែមួយប្រភេទ មាន **៦** ដួង គឺ :-

-បីតិចេតសិក ១ កើតព្រមនឹងសោមនស្សវេទនាតែម្យ៉ាង

-ទោចតុកចេតសិក ៤ កើតព្រមនឹងទោមនស្សតែម្យ៉ាង

-វិចិកិច្ឆាចេតសិក ១ កើតព្រមនឹងឧបេក្ខាតែម្យ៉ាង

២. ចេតសិកដែលកើតព្រមនឹងវេទនា **២** មាន **២៨** ដួង គឺ :-

-លោតិកចេតសិក ៣ ⎫ កើតព្រមនឹងសោមនស្សវេទនាក៏បាន
-សោភណចេតសិក ២៥ ⎭ ឬ កើតព្រមនឹងឧបេក្ខាវេទនាក៏បាន

៣. ចេតសិកដែលកើតព្រមនឹងវេទនា **៣** មាន **១១** ដួង គឺ :

-មោចត្តុកចេតសិក ៤
-ថីនមិទ្ធចេតសិក ២
-វិតក្កចេតសិក ១
-វិចារចេតសិក ១
-អធិមោក្ខចេតសិក ១
-វីរិយចេតសិក ១

កើតព្រមនឹងសោមនស្សវេទនាក៏បាន ឬ ទោមនស្សវេទនា ឬ ឧបេក្ខាវេទនា យ៉ាងណាក៏បាន ។

-ឆន្ទចេតសិក ១

៤. ចេតសិកដែលកើតព្រមនឹងវេទនា **៥** មាន **៦** ដួង គឺ :

-សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៦ (វៀរវេទនាចេតសិក) ។

៥. ចេតសិកដែលមិនកើតព្រមនឹងវេទនា មាន **១** ដួង គឺ :

-វេទនាចេតសិក ១

(ចប់វេទនាសង្គហៈ)

ហេតុសង្គហៈ

ការរួបរួមនូវចិត្តនិងចេតសិក ដោយប្រភេទនៃហេតុ ឈ្មោះថា **ហេតុសង្គហៈ** ។

គាថាសង្គហៈ

៥. លោភោ ទោសោ ច មោហោ ច
ហេតូអកុសលា តយោ
អលោភោទោសោមោហា ច
កុសលា ព្យាកតា តថា

ប្រែថា លោភៈ ទោសៈ មោហៈ ជាអកុសលហេតុ អលោភៈ អទោសៈ អមោហៈ ជាកុសលហេតុ និងជាអព្យាកតហេតុ ក៏បានដែរ ។

អធិប្បាយ

“ **ហេតុ** ” ជាធម្មជាតិដែលឲ្យផលធម៌កើតឡើង និងឲ្យផលធម៌នោះមានសភាពតាំងនៅក្នុងអារម្មណ៍ ព្រមទាំងញ៉ាំងផលធម៌នោះឲ្យសម្រេចក្រៃលែងឡើង ដូចជាដើមឈើ ដែលដុះនៅយ៉ាងមាំ និងល្វូតលាស់មានផ្លែផ្កាដូច្នោះ ។

ធម៌ដែលជាហេតុ ធ្វើឲ្យផលធម៌ប្រាកដឡើងមាន ៦ ប្រការ គឺ :

១. **លោភហេតុ** អង្គធម៌បានដល់ លោភចេតសិក
២. **ទោសហេតុ** អង្គធម៌បានដល់ ទោសចេតសិក
៣. **មោហហេតុ** អង្គធម៌បានដល់ មោហចេតសិក
៤. **អលោភហេតុ** អង្គធម៌បានដល់ អលោភចេតសិក
៥. **អទោសហេតុ** អង្គធម៌បានដល់ អទោសចេតសិក
៦. **អមោហហេតុ** អង្គធម៌បានដល់ បញ្ញាចេតសិក

ផលធម៌ដែលកើតពីហេតុ បានដល់ កុសលចិត្ត អកុសលចិត្ត អព្យាកតចិត្ត ឬ កាយកម្ម វចីកម្ម មនោកម្ម ឬក៏ខន្ធ

៥ ដែលប្រាកដឡើង ក្នុងបដិសន្ធិកាល និង ក្នុងបវត្តិកាល ។

អារម្មណ៍ បានដល់ រូប សម្លេង ក្លិន រស ផោដ្ឋព្វៈ ធម្មារម្មណ៍ (សភាវៈដែលប្រាកដតាមផ្លូវចិត្ត ដែលទាក់ទងដោយវត្ថុមានជីវិត និងមិនមានជីវិត ឈ្មោះនាមផ្សេងៗ ពាក្យពោលផ្សេងៗ រឿងរ៉ាវផ្សេងៗ) ។

ហេតុធ្វើឲ្យផលធម៌តាំងមាំបានក្នុងអារម្មណ៍ គឺកាលបើភ្នែកឃើញរូបក្តី ត្រចៀកឮសម្លេងក្តី រហូតដល់នឹកគិត រឿងរ៉ាវផ្សេងៗហើយ **អកុសលចិត្ត** ឬ **កុសលចិត្ត**ទាំងនេះ រមែងប្រាកដឡើង និងកាន់យកអារម្មណ៍ផ្សេងៗទាំងនោះ ទុកយ៉ាងមាំ ។

ហេតុធ្វើឲ្យផលធម៌ចម្រើនឡើងបាន គឺកាលអកុសលចិត្ត ឬ កុសលចិត្តជាដើម កាន់យកអារម្មណ៍ផ្សេងៗនោះទុកហើយ ក៏រមែងអាចមានកម្លាំងបន្តិចម្តងៗ ច្រើនឡើងៗ រហូតអាចឲ្យសម្រេចជាកាយកម្ម វចីកម្ម និងមនោកម្មបាន ដោយសេចក្តីថា លោភៈ ទោសៈ មោហៈ ក៏ដោយ ឬ អលោភៈ អទោសៈ អមោហៈ ក៏ដោយទាំងអស់នេះ កាលខណៈកើតឡើងដំបូងនោះ នៅមានកម្លាំងទន់ខ្សោយ មិនទាន់អាចធ្វើឲ្យការប្រព្រឹត្តិកន្លងល្មើសទៅជាទុច្ចរិតកម្ម ឬជាសុចរិតកម្មបានទេ លុះដល់បានតាំងមាំ និងមានកម្លាំងច្រើនឡើង

ហើយ ក៏រមែងអាចធ្វើឲ្យការប្រព្រឹត្តិនូវទុច្ចរិត ឬសុចរិត ដែលឈានដល់ជាកម្មបថ ទាំងកុសលកម្មបថ ឬទាំងអកុសលកម្មបថកើតឡើងបាន ។

សម្តែងការចែកចិត្តដោយហេតុ

គាថាសង្គហៈ

៦. អហេតុកដ្ឋារសេក ហេតុកា ទ្វេ ទ្វីវីសតិ
ទិហេតុកា មតា សត្ត ចត្តាឡីស តិហេតុកា

ប្រែថា អហេតុកចិត្ត មាន **១៨** ឯកហេតុកចិត្ត មាន **២** ទ្វិហេតុកចិត្ត មាន **២២** តិហេតុកចិត្ត មាន **៤៧** ។

អធិប្បាយ

ក្នុងចំនួនចិត្ត **៨៩** ឬ **១២១** ដួងនោះ កាលណាពោលដល់ ចិត្តដែលប្រកបដោយហេតុ ចែកចេញបានជា **២** ប្រភេទ គឺ :-

១. អហេតុកចិត្ត គឺចិត្តដែលកើតឡើងដោយមិនប្រកបជាមួយនឹងហេតុណាៗ ក្នុងហេតុទាំង **៦** នោះឡើយ មានចំនួន **១៨** ដួង គឺ :-

- បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត	**១**	ដួង
- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត	**១០**	ដួង
- សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត	**២**	ដួង
- សន្តីរណចិត្ត	**៣**	ដួង
- មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត	**១**	ដួង
- ហសិតុប្បាទចិត្ត	**១**	ដួង
រួមជាអហេតុកចិត្ត	**១៨**	ដួង

២. សហេតុកចិត្ត គឺចិត្តដែលកើតឡើងដោយមាន ហេតុ **៦** ណាមួយ ឬច្រើនដែលប្រកបជាមួយ មានចំនួន **៧១** ដួង ឬ **១០៣** ដួង គឺ :-

- អកុសលចិត្ត	**១២**	ដួង
- កាមាវចរសោភណចិត្ត	**២៤**	ដួង
- មហគ្គតចិត្ត	**២៧**	ដួង

- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ឬ **៤០** ដួង

រួមសហេតុកចិត្ត **៧១** ដួង ឬ **១០៣** ដួង

ក្នុងសហេតុកចិត្ត **៧១** ឬ **១០៣** ប្រភេទទៀត គឺ :-

១. ឯកហេតុកចិត្ត គឺ ជាចិត្តដែលមានហេតុតែ **១** ប្រកបជាមួយ មាន **២** ដួង បានដល់ មោហមូលចិត្ត **២** ដួង ដែលមានមោហហេតុ ប្រកបជាមួយ ។

២. ទ្វិហេតុកចិត្ត គឺ ជាចិត្តដែលមានហេតុ **២** ប្រកបជាមួយ មាន **២២** ដួង បានដល់ :-

- លោភមូលចិត្ត **៨** មានហេតុ **២** ប្រកប គឺ លោភហេតុ និង មោហហេតុ ។

- ទោសមូលចិត្ត **២** មានហេតុ **២** ប្រកប គឺ ទោសហេតុ និង មោហហេតុ ។

- មហាកុសលញាណវិប្បយុត្តចិត្ត **៤** មានហេតុ **២** ប្រកប គឺ អលោភហេតុ និង អទោសហេតុ ។

- មហាវិបាកញាណវិប្បយុត្តចិត្ត **៤** មានហេតុ **២** ប្រកប គឺ អលោភហេតុ និង អទោសហេតុ ។

- មហាកិរិយាញាណវិប្បយុត្តចិត្ត **៤** មានហេតុ **២** ប្រកប

គឺ អលោភហេតុ និង អទោសហេតុ ។

៣. តិហេតុកចិត្ត គឺ ជាចិត្តដែលមានហេតុ **៣** ប្រកប ជាមួយ មាន **៤៧** ដួង ឬ **៧៩** ដួង បានដល់ :-

- មហាកុសលញាណសម្បយុត្តចិត្ត **៤** មានហេតុ **៣** ប្រកប គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

- មហាវិបាកញាណសម្បយុត្តចិត្ត **៤** មានហេតុ **៣** ប្រកប គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

- មហាកិរិយាញាណសម្បយុត្តចិត្ត **៤** មានហេតុ **៣** ប្រកប គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

- មហគ្គតចិត្ត **២៧** មានហេតុ **៣** ប្រកប គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ឬ **៤០** មានហេតុ **៣** ប្រកប គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

ការចែកហេតុដោយប្រភេទ នៃសោភណៈ និង អសោភណៈ

អសោភណហេតុ មាន **៣** ហេតុ បានដល់ លោភហេតុ ទោសហេតុ មោហហេតុ ដែលប្រកបជាមួយនឹងអកុសលចិត្ត **១២** ដួង តាមសមគួរ ។

ចំណែកអហេតុកចិត្ត **១៨** សូម្បីតែហេតុមួយ ប្រកបជាមួយ ក៏គ្មានដែរ ។

សោភណហេតុ មាន **៣** ហេតុ បានដល់ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ដែលប្រកបក្នុងសោភណចិត្ត **៥៩** ឬ **៩១** ដួង តាមសមគួរ ។

ហេតុជាមួយនឹងធម៌

ហេតុ ៦ ប្រការ គឺ លោភៈ ទោសៈ មោហៈ អលោភៈ អទោសៈ អមោហៈ ហេតុទាំងអស់នេះ ជានាមធម៌ រមែងជ្រោម ជ្រែងគាំទ្រនាមធម៌និងរូបធម៌ កើតឡើងក្នុងសន្តានរបស់សត្វទាំង-

ឡាយ ។ នាមធម៌ និងរូបធម៌ដែលកើតឡើងដល់សត្វទាំងឡាយនោះ កាល ណាចែកដោយប្រភេទនៃធម៌ហើយ ក៏មាន **៣** ប្រការ គឺ អកុសល ធម៌ កុសលធម៌ និងអព្យាកតធម៌ ។ កាលណាចែកហេតុ **៦** ដោយប្រភេទនៃធម៌ ដូចបានពោលមកហើយនេះ ក៏អាចចែក បានយ៉ាងនេះ គឺ :-

ការចែកហេតុ
ដោយប្រភេទនៃធម៌

អកុសលហេតុ មាន **៣** ហេតុ បានដល់ លោភហេតុ ទោសហេតុ មោហហេតុ ដែលប្រកបជាមួយនឹងអកុសលចិត្ត **១២** តាមសមគួរ ។

កុសលហេតុ មាន **៣** ហេតុ បានដល់ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ដែលប្រកបក្នុងកុសលចិត្ត **២១** តាមសមគួរ ។

អព្យាកតហេតុ មាន **៣** ហេតុ បានដល់ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ

ដែលប្រកបក្នុងសហេតុកវិបាកចិត្ត **២១** តាមសមគួរ ហៅថា " **វិបាកអព្យាកតហេតុ** " ។

និងដែលប្រកបក្នុងសហេតុកកិរិយាចិត្ត **១៧** តាមសមគួរ ហៅថា " **កិរិយាអព្យាកតហេតុ** " ។

ការចែកហេតុ
ដោយប្រភេទនៃជាតិ

ហេតុ ៦ ប្រការ បានដល់ លោភៈ ទោសៈ មោហៈ អលោភៈ អទោសៈ អមោហៈនេះ បើចែកចេញទៅតាមជាតិ គឺការកើតនៃចិត្ត ហើយ គិតតាមជាតិ មាន **៤** ជាតិ និងគិតតាមហេតុ មាន **១២** ហេតុ គឺ :-

អកុសលជាតិ មាន **៣** ហេតុ បានដល់ លោភហេតុ ទោសហេតុ មោហហេតុ ។

កុសលជាតិ មាន **៣** ហេតុ បានដល់ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

វិបាកជាតិ មាន **៣** ហេតុ គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ

អមោហហេតុ ។

កិរិយាជាតិ មាន ៣ ហេតុ បានដល់ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

ការចែកហេតុ ដោយប្រភេទនៃភូមិ

ហេតុ ៦ ប្រការនេះ បើចែកចេញទៅតាមភូមិ គឺ ភូមិរបស់ចិត្តហើយ គិតតាមហេតុមាន ១៥ ហេតុ គឺ :-

កាមភូមិ មាន ៦ ហេតុ គឺ លោភហេតុ ទោសហេតុ មោហហេតុ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

រូបាវចរភូមិ មាន ៣ ហេតុ គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

អរូបាវចរភូមិ មាន ៣ ហេតុ គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

លោកុត្តរភូមិ មាន ៣ ហេតុ គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

ការចែកហេតុដោយ ប្រភេទនៃបុគ្គល

បុថុជ្ជន មាន **៦** ហេតុ បានដល់ លោភហេតុ ទោសហេតុ មោហហេតុ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

សោតាបន្នបុគ្គល មាន **៦** ហេតុ បានដល់ លោភហេតុ ទោសហេតុ មោហហេតុ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហ-ហេតុ ។

សកទាគាមិបុគ្គល មាន **៦** ហេតុ បានដល់ លោភហេតុ ទោសហេតុ មោហហេតុ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

អនាគាមិបុគ្គល មាន **៥** ហេតុ បានដល់ លោភហេតុ មោហហេតុ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

ព្រះអរហន្ត មាន **៣** ហេតុ បានដល់ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ៕

សង្កេត :

ក្នុងអសោភណចិត្ត គឺ **អហេតុកចិត្ត ១៨** ដួង ជាចិត្តដែលមិនមានហេតុប្រកបជាមួយឡើយ ។ ឯ**អកុសលចិត្ត ១២** ដួង ជាចិត្តដែលមានហេតុប្រកបជាមួយ យ៉ាងច្រើន **២** ហេតុ យ៉ាង តិច **១** ហេតុ ប៉ុណ្ណោះ ៕

- អសោភណចិត្ត **៣០** ដួង
  - អកុសលចិត្ត ១២ ដួង ។
  - អហេតុកចិត្ត ១៨ ដួង ។

ក្នុងសោភណចិត្ត គឺជាចិត្តដែលមានហេតុយ៉ាងច្រើន **៣** ហេតុ យ៉ាងតិច **២** ហេតុ ។

សោភណចិត្ត ៥៩ ដួង
- កាមាវចរសោភណចិត្ត ២៤ ដ
  - មហាកុសលចិត្ត ៨ ដួង
  - មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង
  - មហាកិរិយាចិត្ត ៨ ដួង
- រូបាវចរសោភណចិត្ត ១៥ ដ
  - រូបាវចរកុសលចិត្ត៥ ដួង
  - រូបាវចរវិបាកចិត្ត ៥ ដួង
  - រូបាវចរកិរិយាចិត្ត៥ ដួង
- អរូបាវចរសោភណចិត្ត ១២ ដ
  - អរូបាវចរកុសលចិត្ត ៤ ដួង
  - អរូបាវចរវិបាកចិត្ត ៤ ដួង
  - អរូបាវចរកិរិយាចិត្ត ៤ ដួង
- លោកុត្តរសោភណចិត្ត ៨ ដ
  - លោកុត្តរកុសលចិត្ត ៤ ដួង
  - លោកុត្តរវិបាកចិត្ត ៤ ដួង

ចំពោះចិត្តដែលប្រកបជាមួយហេតុ **៤-៥-៦** នោះ មិនមាន ព្រោះលោភៈ ទោសៈ មោហៈ ជាផ្នែកអសោភណហេតុ និងអលោភៈ អទោសៈ អមោហៈ ជាផ្នែកសោភណហេតុ ទាំង **២** ផ្នែកនេះ នឹងប្រកបជាមួយចិត្តរួមគ្នានោះ មិនបានឡើយ ៕

សម្តែងហេតុជាមួយនឹងចេតសិក

ហេតុ ៦ គឺ លោភៈ ទោសៈ មោហៈ អលោភៈ អទោសៈ អមោហៈ ដែលជាចេតសិកធម៌នេះ សុទ្ធតែត្រូវកើតព្រមជាមួយនឹងចិត្ត រលត់ព្រមជាមួយនឹងចិត្ត មានអារម្មណ៍ដូចគ្នានឹងចិត្ត និងមានទីអាស្រ័យដូចគ្នានឹងចិត្ត ។

ហេតុ **៦** ក្រៅពីការកើតព្រមនឹងចិត្ត ដូចបានពោលមកហើយ នៅមានការកើតព្រមនឹងចេតសិកដទៃៗទៀតដែរ តាមដែលអាចប្រកបបាន ។

ដូច្នេះ ចេតសិកណា កើតព្រម ឬប្រកបនឹងហេតុ **៦** ណាៗខ្លះ មានការសម្តែងជា ២ ន័យ គឺ :-

១. អគហិតគហនន័យ គឺចេតសិកដែលរាប់ហើយ មិនរាប់ទៀតទេ បានសេចក្តីថា ចេតសិកណា ដែលបានយកមក តាំង

សម្ដែងហើយ មិនរាប់ចេតសិកនោះដដែលទៀតទេ បានដល់ ការលើក យកចេតសិកទាំង **៥២** ដួង មកសម្ដែងនីមួយៗថា ប្រកបនឹងហេតុណាខ្លះ យកមកសម្ដែងរហូត គ្រប់ចំនួនទាំង **៥២** ដួង ដោយមិនមានការរាប់ដដែលគ្នាឡើយ ។

២. គហិតគហនន័យ គឺ ចេតសិកដែលរាប់ហើយ រាប់ទៀតបាន បានសេចក្ដីថា កាលណាលើកយកចេតសិកណា មកសម្ដែងដោយការប្រកបនឹងហេតុណាមួយហើយ ប្រសិនបើ ចេតសិកដែលយកមកសម្ដែងហើយនោះ នៅអាចប្រកបនឹងហេតុដទៃបានទៀត ក៏ត្រូវតែ លើកយកមកពោលអាងទៀត ដូចជាមោហចេតសិកដែលរាប់ដោយ ការប្រកបនឹងលោភមូលចិត្តហើយ នៅតែត្រូវយកមករាប់ដដែលទៀត កាលដែលមោហចេតសិកនោះ ប្រកបនឹងទោសមូលចិត្តបានទៀតផង ។

សម្ដែងការចែកចេតសិកដែល ប្រកបនឹងហេតុ ដោយអគហិតគហនន័យ

ចេតសិកដែលរាប់ហើយ មិនរាប់ទៀត មានការសម្ដែង **៧** ន័យ គឺ :-

១. អហេតុកចេតសិក ចេតសិកដែលមិនមានហេតុប្រកប នោះ មិនមាន ។

២. ឯកហេតុកចេតសិក ចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប **១** ហេតុ មាន ៣ ដួង គឺ :-

- លោភចេតសិក មានហេតុប្រកប ១ គឺ មោហហេតុ
- ទោសចេតសិក មានហេតុប្រកប ១ គឺ មោហហេតុ
- វិចិកិច្ឆាចេតសិក មានហេតុប្រកប ១ គឺ មោហហេតុ

៣. ទ្វិហេតុកចេតសិក ចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប **២** ហេតុ មាន ៩ ដួង គឺ :-

- មោហចេតសិក មានហេតុប្រកប **២** គឺ លោភហេតុ ទោសហេតុ ។

- ទិដ្ឋិចេតសិក
- មានះចេតសិក

} មានហេតុប្រកប **២** គឺ លោភហេតុ មោហហេតុ ។

- ឥស្សាចេតសិក
- មច្ឆរិយចេតសិក
- កុក្កុច្ចចេតសិក

} មានហេតុប្រកប **២** គឺ ទោសហេតុ មោហហេតុ ។

- អលោភចេតសិក មានហេតុប្រកប **២** គឺ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។
- អទោសចេតសិក មានហេតុប្រកប **២** គឺ អលោភហេតុ អមោហហេតុ ។
- បញ្ញាចេតសិក មានហេតុប្រកប **២** គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ ។

៤. តិហេតុកចេតសិក ចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប **៣** ហេតុ មាន **២៧** ដួង គឺ :-

- អហិរិកចេតសិក
- អនោត្តប្បចេតសិក
- ឧទ្ធច្ចចេតសិក
- ថីនចេតសិក
- មិទ្ធចេតសិក

} មានហេតុប្រកប **៣** គឺ លោភហេតុ ទោសហេតុ មោហហេតុ ។

- សោភណចេតសិក **២២** (វៀរអលោភៈ អទោសៈ បញ្ញា) មានហេតុប្រកប **៣** គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហ-ហេតុ ។

៥. ចតុហេតុកចេតសិក ចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប

៤ ហេតុ មិនមាន ។

៦. បញ្ចហេតុកចេតសិក ចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប ៥ ហេតុ មាន ១ ដួង គឺ :-

- បីតិចេតសិក មានហេតុប្រកប ៥ គឺ លោភហេតុ មោហហេតុ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

៧. ឆហេតុកចេតសិក ចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប ៦ ហេតុ មាន ១២ ដួង គឺ :-

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរបីតិ) មានហេតុប្រកប ៦ គឺ លោភហេតុ ទោសហេតុ មោហហេតុ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

រួមចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប ១ ហេតុ មាន ៣ ដួង

រួមចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប ២ ហេតុ មាន ៩ ដួង

រួមចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប ៣ ហេតុ មាន ២៧ ដួង

រួមចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប ៥ ហេតុ មាន ១ ដួង

រួមចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប ៦ ហេតុ មាន ១២ ដួង

រួមចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប ៥២ ដួង ។

ការរាប់ចេតសិកដែលប្រកបនឹងហេតុនេះ ហៅថា “ **អគហិតគហានន័យ** ” គឺ ចេតសិកដែលរាប់ហើយមិនរាប់ទៀត ។

សម្ដែងការចំណែកចេតសិកដែលប្រកបនឹងហេតុដោយគហិតគហានន័យ

ចេតសិកដែលរាប់ហើយ រាប់ទៀតតាមដែលប្រកបនឹងចិត្ត មានការសម្ដែង ៤ ន័យ គឺ :-

១. អហេតុកចេតសិក ជាចេតសិកដែលមិនមានហេតុប្រកប មាន **១៣** ដួង គឺ :-

-អញ្ញសមានាចេតសិក **១២** (វៀរឆន្ទៈ) ដែលប្រកបនឹង អហេតុកចិត្ត **១៨** ដួង ។

-មោហចេតសិក **១** ដែលប្រកបនឹងមោហមូលចិត្ត ២ ។

២. ឯកហេតុកចេតសិក គឺចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប **១** ហេតុ មានចំនួន ២០ ដួង គឺ :-

-អញ្ញសមានាចេតសិក	១១	ដែលប្រកបនឹងមោហមូលចិត្ត ២ មានហេតុ ១ គឺ មោហហេតុ ។
-អហិរិកចេតសិក	១	
-អនោត្តប្បចេតសិក	១	
-ឧទ្ធច្ចចេតសិក	១	
-វិចិកិច្ឆាចេតសិក	១	
-លោភចេតសិក	១	ដែលប្រកបនឹងលោភមូលចិត្ត ៨ មានហេតុប្រកប ១ គឺ មោហហេតុ ។
-ទោសចេតសិក	១	ដែលប្រកបនឹងទោសមូលចិត្ត ២ មានហេតុប្រកប ១ គឺ មោហហេតុ ។
-មោហចេតសិក	១	បើប្រកបនឹងលោភមូលចិត្ត ៨ មានហេតុប្រកប ១ គឺ លោភហេតុ បើប្រកបនឹងទោសមូលចិត្ត ២ មានហេតុប្រកប ១ គឺ ទោសហេតុ ។
-អលោភចេតសិក	១	ដែលប្រកបនឹងញាណវិប្បយុត្តចិត្ត ១២ មានហេតុប្រកប ១ គឺ អទោសហេតុ ។
-អទោសចេតសិក	១	ដែលប្រកបនឹងញាណវិប្បយុត្តចិត្ត ១២

មានហេតុប្រកប ១ គឺ អលោភហេតុ ។

៣. ទ្វិហេតុកចេតសិក គឺ ចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប ២ ហេតុ មានចំនួន ៤៨ ដួង គឺ :-

ក. ចេតសិក ៤៥ (វៀរហេតុកចេតសិក ៦ និង វិចិកិច្ឆា ១) ដែលប្រកបនឹងទ្វិហេតុកចិត្ត ២២ បានដល់ :-

-អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ ឬ ១២ ដែលប្រកបនឹងលោភមូលចិត្ត ៨ មានហេតុប្រកប ២ គឺ លោភហេតុ មោហហេតុ ។
និងដែលប្រកបនឹងទោសមូលចិត្ត ២ មានហេតុប្រកប ២ គឺ ទោសហេតុ មោហហេតុ ។
និងប្រកបនឹងញាណវិប្បយុត្តចិត្ត ១២ មានហេតុប្រកប ២ គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ ។

-អហិរិកៈ ១
-អនោត្តប្បៈ ១
-ឧទ្ធច្ចៈ ១

{ ដែលប្រកបនឹងលោភមូលចិត្ត មានហេតុប្រកប ២ គឺ លោភហេតុ មោហហេតុ ។
និងដែលប្រកបនឹងទោសមូលចិត្ត មានហេតុប្រកប ២ គឺ ទោសហេតុ មោហហេតុ ។

-ទិដ្ឋិចេតសិក ១ ដែលប្រកបនឹងទិដ្ឋគតសម្បយុត្តចិត្ត ៤ មានហេតុប្រកប ២ គឺលោភហេតុ មោហហេតុ

-មានចេតសិក ១ ដែលប្រកបនឹងទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តចិត្ត ៤ មានហេតុប្រកប ២ គឺ លោភហេតុ មោហ-ហេតុ ។

-ឥស្សា ១
-មច្ឆរិយៈ ១
-កុក្កុច្ចៈ ១
ដែលប្រកបនឹងទោសមូលចិត្ត ២ មានហេតុប្រកប ២ គឺ ទោសហេតុ មោហហេតុ ។

-ថីនៈ ១
-មិទ្ធៈ ១
ដែលប្រកបនឹងលោភមូលសសង្ខារិកចិត្ត មានហេតុប្រកប ២ គឺ លោភហេតុ មោហហេតុ និងដែលប្រកបនឹងទោសមូលសសង្ខារិកចិត្តមានហេតុប្រកប ២ គឺ ទោសហេតុ មោហហេតុ ។

-សោភណចេតសិក ២២ (វៀរអលោភៈ អទោសៈ បញ្ញា)ដែលប្រកបនឹងញាណវិប្បយុត្តចិត្ត ១២មានហេតុប្រកប ២ គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ ។

៦. ចេតសិក **៣** ដួង គឺ អលោភៈ អទោសៈ និង បញ្ញាដែលប្រកបនឹងតិហេតុកចិត្ត **៤៧** ឬ **៧៩** បានដល់ :-

-អលោភចេតសិក១ ដែលប្រកបនឹងញាណសម្បយុត្តចិត្ត **៤៧** ឬ **៧៩** មានហេតុប្រកប **២** គឺ អទោស-ហេតុ អមោហហេតុ ។

-អទោសចេតសិក ១ ដែលប្រកបនឹងញាណសម្បយុត្តចិត្ត **៤៧** ឬ **៧៩** មានហេតុប្រកប **២** គឺ អលោភ-ហេតុ អមោហហេតុ ។

-បញ្ញាចេតសិក ១ ដែលប្រកបនឹងញាណសម្បយុត្តចិត្ត **៤៧** ឬ **៧៩** មានហេតុប្រកប **២** គឺ អលោភ-ហេតុ អទោសហេតុ ។

៤. តិហេតុកចេតសិក គឺ ចេតសិកដែលមានហេតុប្រកប **៣** ហេតុ មានចំនួន **៣៥** ដួង គឺ :-

-អញ្ញសមានាចេតសិក **១៣** ដែលប្រកបនឹងតិហេតុកចិត្ត **៤៧** ឬ **៧៩** មានហេតុប្រកប **៣** គឺ អលោភ-ហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

-សោភណចេតសិក **២២** (វៀរអលោភៈ អទោសៈ អមោហៈ)

ដែលប្រកបនឹងតិហេតុកចិត្ត **៤៧** ឬ **៧៩** មានហេតុប្រកប **៣** គឺ អលោភហេតុ អទោសហេតុ អមោហហេតុ ។

ការរាប់ចំនួនហេតុដោយពិស្តារ

១. អកុសលហេតុ	មានចំនួន **២២**	គឺ :-
លោភហេតុ	មាន	**៨**
ទោសហេតុ	មាន	**២**
មោហហេតុ	មាន	**១២**
រួមជាអកុសលហេតុ	មាន	**២២** ។
២. កុសលហេតុ	មានចំនួន **១០៧**	គឺ :-
អលោភហេតុ	មាន	**៣៧**
អទោសហេតុ	មាន	**៣៧**
អមោហហេតុ	មាន	**៣៣**
រួមជាកុសលហេតុ	មាន	**១០៧** ។
៣. វិបាកហេតុ	មានចំនួន **១០៧**	គឺ :-

អលោភហេតុ	មាន	**៣៧**
អទោសហេតុ	មាន	**៣៧**
អមោហហេតុ	មាន	**៣៣**
រួមជាវិបាកហេតុ	មាន	**១០៧** ។

៤. កិរិយាហេតុ មានចំនួន **៤៧** គឺ :-

អលោភហេតុ	មាន	**១៧**
អទោសហេតុ	មាន	**១៧**
អមោហហេតុ	មាន	**១៣**
រួមជាកិរិយាហេតុ	មាន	**៤៧** ។

រួមចំនួនហេតុដោយពិស្តារ មាន :

២២ + ១០៧ + ១០៧ + ៤៧ = ២៨៣ ។

ចប់ ហេតុសង្គហៈ

---------- • ----------

កិច្ចសង្គហៈ

ការរួបរួមនូវ ចិត្ត-ចេតសិក ដោយប្រភេទនៃកិច្ច ឈ្មោះថា **កិច្ចសង្គហៈ** ។

គាថាសង្គហៈ

៧. បដិសន្ធាទយោ នាម កិច្ចភេទេន ចុទ្ទស
ទសធា ឋានភេទេន ចិត្តុប្បាទ បកាសិតា

ប្រែថា បណ្ដាចិត្តទាំងឡាយដែលប្រាកដឡើង មានបដិសន្ធិចិត្តជាដើម ពោលដោយប្រភេទនៃកិច្ច មាន **១៤** កិច្ច បើពោលដោយប្រភេទនៃស្ថាន មាន **១០** ស្ថាន ។

អធិប្បាយ

ក្នុងបណ្ដាការងារទាំងឡាយ ដែលប្រព្រឹត្តទៅតាម កាយ វាចា ចិត្ត ផ្សេងៗទាំងនេះ នឹងសម្រេចទៅបានសុទ្ធតែត្រូវអាស្រ័យចិត្ត និងចេតសិកជាអ្នកគ្រប់គ្រង និងជាអ្នកបញ្ជា ទើបការងារទាំងនោះ

ប្រព្រឹត្តទៅបានសម្រេច ពោលគឺ :-

តាមផ្លូវកាយ ឲ្យសម្រេចជាការប្រព្រឹត្តិផ្សេង ។ មានការអង្គុយ ដេក ឈរ ដើរ ដុសជូត សរសេរជាដើម ។ ទាំងនេះសម្រេចទៅ បានព្រោះចិត្តនិងចេតសិកបញ្ជាឲ្យធ្វើ បើចិត្ត និងចេតសិកមិនបញ្ជាឲ្យធ្វើទេ ការងារនោះក៏នឹងសម្រេចទៅមិនបានឡើយ ។

តាមផ្លូវវាចា ឲ្យសម្រេចជាការនិយាយ ការអាន ច្រៀង យំសូត្រ ទន្ទេញ សម្ដែងធម៌ ជេរជាដើម ។ ទាំងនេះ សម្រេចទៅបាន ព្រោះចិត្តនិងចេតសិកបញ្ជាឲ្យធ្វើ បើចិត្ត និងចេតសិកមិនបញ្ជាឲ្យនិយាយទេ ការងារនោះ ក៏មិនអាចសម្រេចទៅបានឡើយ ។

តាមផ្លូវចិត្ត ចិត្តនិងចេតសិកមិនបានបញ្ជាឲ្យត្រឹមតែ កាយ ឬ វាចាប្រព្រឹត្តបានប៉ុណ្ណោះទេ សូម្បីការងារដែលទាក់ទងនឹងចិត្ត មានការនឹកគិតរឿងរ៉ាវផ្សេងៗ ចិត្ត និង ចេតសិកនោះ ក៏ជាអ្នកបញ្ជាដោយខ្លួនឯង ឲ្យធ្វើការនឹកគិតទាំងនោះដែរ ។

សេចក្ដីនេះបង្ហាញឲ្យឃើញថា ចិត្ត និង ចេតសិកកើតរលត់ទៅដូចជាក្រសែទឹក ស្ទុះទៅក្នុងអារម្មណ៍រាល់ពេលវេលា និងអាចញ៉ាំងកិច្ចការងារផ្សេងៗឲ្យសម្រេចយ៉ាងច្រើនប្រការ យ៉ាងនេះ ។

ចិត្តនិងចេតសិកនេះ ជាប្រធានក្នុងធម៌ទាំងពួង មានការអង្គុយ

ដេក ដើរ ឈរ និយាយ នឹកគិតជាដើម ។

ដូច្នេះ ចិត្តនិងចេតសិកគ្រប់ដួងដែលប្រាកដឡើងនោះ រមែងមាននាទីការងារ គឺ កិច្ចរៀងៗខ្លួនជានិច្ច ។ ចិត្ត និង ចេតសិកនឹងប្រាកដឡើង ដោយមិនមាននាទីការងារអ្វីណាៗ នោះ មិនមានឡើយ ៕

ម្យ៉ាងទៀត ការធ្វើកិច្ចការងាររបស់ចិត្ត-ចេតសិកនោះ ចាំបាច់ត្រូវមានស្ថានទី គឺ ទីតាំងនៃការងារនោះ ។ ស្ថានទីដែលធ្វើកិច្ចការរបស់ចិត្តនិងចេតសិកទាំងនេះ ឈ្មោះថា **ស្ថាន** ។

បើនឹងឧបមា **ចិត្ត-ចេតសិក** ប្រៀបដូចជាអ្នកធ្វើការងារ **កិច្ច** ប្រៀបដូចជាការងារផ្សេងៗ **ស្ថាន** ប្រៀបដូចជាស្ថានទីកន្លែងធ្វើការងារ ។

ដូច្នេះការសម្រេចនៃការងារផ្សេងៗនោះ ទើបរមែងប្រកបទៅដោយ ចិត្ត ចេតសិក កិច្ច និង ស្ថាន ដែលនឹងត្រូវសម្តែងដោយលំដាប់ ដូចតទៅនេះ :

សម្តែងកិច្ចរបស់ចិត្ត ១៤

នាទីរបស់ ចិត្ត-ចេតសិក ដែលធ្វើកិច្ចការងារទាំងអស់នោះ

មាន ១៤ យ៉ាង គឺ :

១. បដិសន្ធិកិច្ច	ធ្វើនាទីកើតបន្តទៅក្នុងភពថ្មី ។
២. ភវង្គកិច្ច	ធ្វើនាទីរក្សានូវអង្គភព ។
៣. អាវជ្ជនកិច្ច	ធ្វើនាទីជញ្ជឹងរាវរកទទួលអារម្មណ៍ ដែលប្រាកដថ្មី ។
៤. ទស្សនកិច្ច	ធ្វើនាទីឃើញ ។
៥. សវនកិច្ច	ធ្វើនាទីឮ ។
៦. ឃាយនកិច្ច	ធ្វើនាទីដឹងក្លិន ។
៧. សាយនកិច្ច	ធ្វើនាទីដឹងរស ។
៨. ផុសនកិច្ច	ធ្វើនាទីដឹងផោដ្ឋព្វៈ ។
៩. សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច	ធ្វើនាទីទទួលបញ្ចារម្មណ៍ ។
១០. សន្តីរណកិច្ច	ធ្វើនាទីពិចារណាបញ្ចារម្មណ៍ ។
១១. វោដ្ឋវនកិច្ច	ធ្វើនាទីកាត់សម្រេចសេចក្ដីក្នុងបញ្ចារម្មណ៍ ។
១២. ជវនកិច្ច	ធ្វើនាទីសេព ឬសោយអារម្មណ៍ ។
១៣. តទាលម្ពណកិច្ច	ធ្វើនាទីទទួលអារម្មណ៍ ដែលសល់អំពីជវនៈ ។

១៤. ចុតិកិច្ច ធ្វើនាទីឃ្លាត ឬរលត់ចាកភពចាស់ ។

អធិប្បាយ

១. បដិសន្ធិកិច្ច គឺ នាទីរបស់ចិត្តដែល **ធ្វើនាទីកើតឡើងបន្តទៅក្នុងភពថ្មី** ជាខណៈចិត្តដំបូងដែលប្រាកដឡើងក្នុងភពថ្មីនោះ ហើយនឹងប្រាកដឡើងត្រឹមតែខណៈចិត្តមួយប៉ុណ្ណោះ ក្នុងភពជាតិនីមួយ ៗ ។

២. ភវង្គកិច្ច គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីរក្សាអង្គនៃភព** (ការកើត) គឺរក្សាកម្មវិបាករបស់រូបធម៌នាមធម៌ បន្តអំពីបដិសន្ធិវិបាក-ចិត្តនិងបដិសន្ធិកម្មជរូប ឲ្យតម្រង់តាំងនៅបានក្នុងភពនោះៗជាដរាបតាមអំណាចនៃជវនកម្ម នឹងបញ្ជូនផលឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ តាមអាយុសង្ខារដែលគប្បីតាំងនៅបាន ។

ភវង្គកិច្ចនេះ ជានាទីធម្មតារបស់ចិត្ត ដែលនឹងត្រូវធ្វើកិច្ចនេះជានិច្ច ។ ចិត្តនឹងឈប់ធ្វើកិច្ចនេះ លុះត្រាតែខណៈណាមានអារម្មណ៍ថ្មីក្នុងបច្ចុប្បន្ន មកឃាត់ឲ្យចិត្តឡើងកាន់វិថី ទទួលអារម្មណ៍ថ្មីក្នុងបច្ចុប្បន្នប៉ុណ្ណោះ ។ កាលណាផុតចាកការឡើងកាន់វិថីទទួលអារម្មណ៍ហើយ ចិត្តក៏ត្រូវធ្វើនាទីក្នុងការរក្សាអង្គនៃភពជានិច្ចគ្រប់វេលា ។

៣. **អាវជ្ជនកិច្ច** គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីជញ្ជឹងរាវរក ទទួលអារម្មណ៍ដែលមកប្រាកដដល់ខ្លួន** ទាំងតាមបញ្ចទ្វារ ឬ ទាំងតាមមនោទ្វារ ។ គឺជាចិត្តខណៈដំបូងដែលផ្ដាច់ចេញពីភវង្គកិច្ច ហើយ ត្រូវធ្វើនាទីអាវជ្ជនកិច្ចនេះភ្លាម ឬម្យ៉ាងទៀត ជាចិត្តដែលធ្វើ នាទីទទួលនូវអារម្មណ៍ថ្មីក្នុងបច្ចុប្បន្នភព ពោលគឺ ជាចិត្តដែលឡើងកាន់ វិថីទទួលអារម្មណ៍ថ្មី ។

៤. **ទស្សនកិច្ច** គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីឃើញរូបារម្មណ៍** ចិត្តនេះ មានឈ្មោះហៅថា ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត ព្រោះអាស្រ័យចក្ខុវត្ថុ ទើបឃើញរូបារម្មណ៍ ។ បើមិនមានចក្ខុប្បសាទធ្វើនាទីជាចក្ខុវត្ថុទេ ទស្សនកិច្ច គឺ ចិត្តធ្វើនាទីឃើញក៏កើតឡើងមិនបាន ហើយចិត្តដែល ធ្វើនាទីឃើញនេះ ក្នុងវិថីចិត្តនីមួយៗ ទស្សនកិច្ចនឹងមាន បានត្រឹមតែ មួយខណៈចិត្ត គឺ ខណៈដែលចក្ខុវិញ្ញាណចិត្តកើតឡើងក្នុងចក្ខុទ្វារវិថី ប៉ុណ្ណោះ ។

៥. **សវនកិច្ច** គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីឮសទ្ទារម្មណ៍** ចិត្តនេះ មានឈ្មោះថា សោតវិញ្ញាណចិត្ត ព្រោះអាស្រ័យសោតវត្ថុ ទើបកើត ឮសទ្ទារម្មណ៍ ។ បើមិនមានសោតប្បសាទ ធ្វើនាទីជាសោតវត្ថុទេ សវនកិច្ច គឺ ចិត្តធ្វើនាទីឮក៏កើតឡើងមិនបាន ។ ហើយចិត្តដែលធ្វើ នាទីឮនេះ ក្នុងវិថីចិត្តនីមួយ ៗ សវនកិច្ចនឹងមាន បានត្រឹមតែមួយ

ខណៈចិត្ត គឺ ខណៈដែលសោតវិញ្ញាណចិត្តកើតឡើង ក្នុងសោតទ្វារវិថីប៉ុណ្ណោះ ។

៦. ឃាយនកិច្ច គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីដឹងគន្ធារម្មណ៍** ចិត្តនេះមាន ឈ្មោះថា ឃានវិញ្ញាណចិត្ត ព្រោះអាស្រ័យឃានវត្ថុទើបដឹងគន្ធារម្មណ៍ ។ បើមិនមានឃានប្បសាទធ្វើនាទីជាឃានវត្ថុទេ ឃាយនកិច្ច គឺ ចិត្តធ្វើនាទីដឹងក្លិនក៏កើតឡើងមិនបាន ។ ហើយចិត្តដែលធ្វើនាទីដឹងក្លិននេះ ក្នុងវិថីចិត្តនីមួយៗ ឃាយនកិច្ចនឹងមានបានត្រឹមតែមួយខណៈចិត្ត គឺ ខណៈដែលឃានវិញ្ញាណចិត្តកើតឡើងក្នុងឃានទ្វារវិថីប៉ុណ្ណោះ ។

៧. សាយនកិច្ច គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីដឹងរសារម្មណ៍** ចិត្តនេះ មានឈ្មោះថា ជិវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ព្រោះអាស្រ័យជិវ្ហាវត្ថុទើបកើតដឹងរសារម្មណ៍ ។ បើមិនមានជិវ្ហាបសាទធ្វើនាទីជាជិវ្ហាវត្ថុទេ សាយនកិច្ច គឺ ចិត្តធ្វើនាទីដឹងរសក៏កើតឡើងមិនបាន ។ ហើយចិត្តដែលធ្វើនាទីដឹងរសនេះ ក្នុងវិថីចិត្តនីមួយៗ សាយនកិច្ចនឹងមានបានត្រឹមតែមួយខណៈចិត្ត គឺ ខណៈដែលជិវ្ហាវិញ្ញាណចិត្តកើតឡើងក្នុងជិវ្ហាទ្វារវិថីប៉ុណ្ណោះ ។

៨. ផុសនកិច្ច គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីដឹងការប៉ះខ្ទប់ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍** ចិត្តនេះមានឈ្មោះថា កាយវិញ្ញាណចិត្ត ព្រោះ

អាស្រ័យកាយវត្ថុ ទើបកើតដឹងការប៉ះខ្ទប់ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ។ បើមិនមានកាយប្បសាទធ្វើនាទីជាកាយវត្ថុទេ ផុសនកិច្ច គឺ ចិត្តធ្វើនាទីដឹងការប៉ះខ្ទប់ផោដ្ឋព្វៈ ក៏កើតឡើងមិនបាន ។ ហើយចិត្តដែលធ្វើនាទីផុសនកិច្ចនេះ ក្នុងវិថីចិត្តនីមួយៗ ផុសនកិច្ចនឹងមាន បានត្រឹមតែមួយខណៈចិត្ត គឺ ខណៈដែលកាយវិញ្ញាណចិត្តកើតឡើង ក្នុងកាយទ្វារវិថីប៉ុណ្ណោះ ។

៩. សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីទទួលបញ្ចារម្មណ៍** តអំពីបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថីនីមួយៗ សម្បដិច្ឆន្នកិច្ចនឹងកើតឡើង បានត្រឹមតែមួយខណៈចិត្តប៉ុណ្ណោះ ។

១០. សន្តីរណកិច្ច គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីពិចារណាបញ្ចារម្មណ៍** ដែលទទួលមកអំពីសម្បដិច្ឆន្នចិត្ត ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថីចិត្តនីមួយៗ សន្តីរណកិច្ចនឹងកើតឡើងបានត្រឹមតែមួយខណៈចិត្តប៉ុណ្ណោះ។

១១. វោដ្ឋវនកិច្ច គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីកាត់សម្រេចសេចក្តីក្នុងបញ្ចារម្មណ៍** ដោយភាពជាកុសល ឬអកុសលជាដើម។ ចិត្តនេះ ឈ្មោះថា មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ធ្វើនាទីវោដ្ឋវនកិច្ចតាមបញ្ចទ្វារវិថី ។ ក្នុងវិថីចិត្តដែលសម្បូណ៌ វិថីចិត្តនីមួយៗ វោដ្ឋវនៈរមែងកើតបានត្រឹមតែមួយខណៈ ប៉ុន្តែបើក្នុងវិថីចិត្តមិនសម្បូណ៌ គឺក្នុងវោដ្ឋវនវារៈ អាចកើត បានដល់ ២-៣ ខណៈ ។

១២. ជវនកិច្ច គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីសេពអារម្មណ៍ ៦** ដោយកុសលចិត្ត អកុសលចិត្ត កិរិយាចិត្ត និងដោយលោកុត្តរចិត្ត ។ ក្នុងវិថីចិត្តនីមួយៗដែលជាកាមវិថី ចំណែកច្រើនកើតជាប់គ្នា ៧ ខណៈ បើក្នុងអប្បនាវិថី អាចកើតបានច្រើនៗខណៈ រហូតដល់រាប់មិនបានក៏មាន ។

១៣. តទាលម្ពណកិច្ច គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីទទួលអារម្មណ៍** ដែលសល់អំពីជវនសេពហើយ ក្នុងកាមារម្មណ៍ទាំង ៦ ដែលមានកម្លាំងខ្លាំង ។ ក្នុងវិថីចិត្តដែលទទួលអតិមហន្តារម្មណ៍ ឬវិភូតារម្មណ៍ សុទ្ធតែមានចិត្តដែលឈ្មោះថា តទាលម្ពណចិត្ត ហើយនឹងធ្វើតទាលម្ពណកិច្ច ២ ខណៈ ចិត្តចុងក្រោយក្នុងវិថីចិត្តដែលជាតទាលម្ពណវារៈ ។

១៤. ចុតិកិច្ច គឺចិត្តដែល **ធ្វើនាទីឃ្លាតចាកភពបច្ចុប្បន្ន** ជាចិត្តដួងចុងក្រោយ ដែលនឹងប្រាកដក្នុងភពជាតិនោះ ហើយនឹងប្រាកដបានត្រឹមតែ ១ ខណៈចិត្តប៉ុណ្ណោះ ក្នុងភពជាតិនីមួយៗ ដូចគ្នានឹងបដិសន្ធិកិច្ចដែរ ។ ចិត្តដែលធ្វើនាទីចុតិនេះ ជាចិត្តប្រភេទតែមួយ ដូចគ្នានឹងបដិសន្ធិចិត្ត និង ភវង្គចិត្តនោះឯង ។

សម្តែងការចែកកិច្ច ១៤ ដោយចិត្ត

១. បដិសន្ធិកិច្ច ចិត្តដែលធ្វើនាទីបន្តភពថ្មី មាន ១៩ ដួង គឺ :

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២ ដួង
- មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង
- មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩ ដួង

២. ភវង្គកិច្ច ចិត្តដែលធ្វើនាទីរក្សាអង្គនៃភព មាន ១៩ ដួង គឺ :

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២ ដួង
- មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង
- មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩ ដួង

៣. អាវជ្ជនកិច្ច ចិត្តដែលធ្វើនាទីរាវរកទទួលអារម្មណ៍ថ្មី មាន ២ ដួង គឺ :

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១

-ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១

៤. **ទស្សនកិច្ច** ចិត្តដែលធ្វើនាទីឃើញ មាន ២ ដួង គឺ :

-ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង

៥. **សវនកិច្ច** ចិត្តដែលធ្វើនាទីឮ មាន ២ ដួង គឺ :

-សោតវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង

៦. **ឃាយនកិច្ច** ចិត្តដែលធ្វើនាទីដឹងក្លិន មាន ២ ដួង គឺ :

-ឃានវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង

៧. **សាយនកិច្ច** ចិត្តដែលធ្វើនាទីដឹងរស មាន ២ ដួង គឺ :

-ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង

៨. **ផុសនកិច្ច** ចិត្តដែលធ្វើនាទីដឹងផោដ្ឋព្វៈ មាន ២ ដួង គឺ :

-កាយវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង

៩. **សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច** ចិត្តដែលធ្វើនាទីទទួលបញ្ចារម្មណ៍ មាន ២ ដួង គឺ :-

-ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២ ដួង

១០. **សន្តីរណកិច្ច** ចិត្តដែលធ្វើនាទីពិចារណាបញ្ចារម្មណ៍ មាន ៣ ដួង គឺ :

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២ ដួង

-សោមនស្សមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ១ ដួង

១១. វោដ្ឋវនកិច្ច ចិត្តដែលធ្វើនាទីកាត់សម្រេចសេចក្តីក្នុងបញ្ចារម្មណ៍ មាន ១ ដួង គឺ :-

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១ ដួង

១២. ជវនកិច្ច ចិត្តដែលធ្វើនាទីសេពអារម្មណ៍ មាន **៥៥** ដួង គឺ :-

-អកុសលចិត្ត	១២	ដួង
-ហសិតុប្បាទចិត្ត	១	ដួង
-មហាកុសលចិត្ត	៨	ដួង
-មហាកិរិយាចិត្ត	៨	ដួង
-មហគ្គតកុសលចិត្ត	៩	ដួង
-មហគ្គតកិរិយាចិត្ត	៩	ដួង
-លោកុត្តរចិត្ត	៨	ដួង

១៣. តទាលម្ពណកិច្ច ចិត្តដែលធ្វើនាទីទទួលអារម្មណ៍ ដែលសល់អំពីជវន មាន ១១ ដួង គឺ :-

-មនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ៣ ដួង

-មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង

១៤. ចុតិកិច្ច ចិត្តដែលធ្វើនាទីរលត់អស់ចាកភពបច្ចុប្បន្ន មាន **១៩** ដួង គឺ :-

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត **២** ដួង

-មហាវិបាកចិត្ត **៨** ដួង

-មហគ្គតវិបាកចិត្ត **៩** ដួង

សម្តែងការចែកចិត្ត ៨៩ ឬ ១២១ ដោយកិច្ច ១៤

១. ចិត្តដែលអាចធ្វើនាទីបាន **៥** កិច្ច មាន **២** ដួង គឺ :

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត **២** ដួង ធ្វើកិច្ច **៥** យ៉ាង គឺ :-

(១) **បដិសន្ធិកិច្ច** (២) **ភវង្គកិច្ច**

(៣) **ចុតិកិច្ច** (៤) **សន្តីរណកិច្ច**

(៥) **តទាលម្ពណកិច្ច** ។

២. ចិត្តដែលអាចធ្វើនាទីបាន ៤ កិច្ច មាន ៨ ដួង បានដល់ :

-មហាវិបាក ៨ ដួង ធ្វើកិច្ច ៤ យ៉ាង គឺ :

(១) **បដិសន្ធិកិច្ច** (២) **ភវង្គកិច្ច**

(៣) **ចុតិកិច្ច** (៤) **តទាលម្ពណកិច្ច**

៣. ចិត្តដែលអាចធ្វើនាទីបាន ៣ កិច្ច មាន ៩ ដួង គឺ :-

- មហគ្គតវិបាក ៩ ដួង ធ្វើកិច្ច ៣ យ៉ាង គឺ :-

(១) **បដិសន្ធិកិច្ច** (២) **ភវង្គកិច្ច**

(៣) **ចុតិកិច្ច** ។

៤. ចិត្តដែលអាចធ្វើនាទីបាន ២ កិច្ច មាន ២ ដួង គឺ :-

-សោមនស្សមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ១ ដួង ធ្វើកិច្ច ២ យ៉ាង គឺ :-

(១) **សន្តីរណកិច្ច** (២) **តទាលម្ពណកិច្ច**

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១ ដួង ធ្វើកិច្ច ២ យ៉ាង គឺ :-

(១) **អាវជ្ជនកិច្ច**(ក្នុងមនោទ្វារវិថី) (២) **វោដ្ឋវនកិច្ច**

៥. ចិត្តដែលអាចធ្វើនាទីបានតែ ១ កិច្ច មាន ៦៨ ដួង ឬ

១00 ដួង គឺ :-

+ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១ ដួង ធ្វើកិច្ច ១ យ៉ាង គឺ :

-អាវជ្ជនកិច្ច (ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី) ។

+ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង ធ្វើកិច្ច ១ គឺ :

-ទស្សនកិច្ច ។

+សោតវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង ធ្វើកិច្ច ១ គឺ :

-សវនកិច្ច ។

+ឃានវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង ធ្វើកិច្ច ១ គឺ :

-ឃាយនកិច្ច ។

+ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង ធ្វើកិច្ច ១ គឺ :

-សាយនកិច្ច ។

+កាយវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង ធ្វើកិច្ច ១ គឺ :

-ផុសនកិច្ច ។

+ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២ ដួងធ្វើកិច្ច ១ គឺ :

-សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច ។

+អកុសលចិត្ត **១២**
+ហសិតុប្បាទចិត្ត **១**
+មហាកុសលចិត្ត **៨**
+មហាកិរិយាចិត្ត **៨**
+មហគ្គតកុសលចិត្ត **៩**
+មហគ្គតកិរិយាចិត្ត **៩**
+លោកុត្តរចិត្ត **៨** ឬ **៤០**

} ធ្វើកិច្ច ១ យ៉ាង គឺ **ជវនកិច្ច** ។

សម្តែងការចែកចេតសិក ៥២ ដោយកិច្ច ១៤

១. ចេតសិកដែលធ្វើនាទីបាន **១** កិច្ច មាន **១៧** ដួង គឺ :-

-អកុសលចេតសិក **១៤**
-វិរតិចេតសិក **៣**

} ១៧ ដួងនេះ ធ្វើនាទី ១ យ៉ាង គឺ **ជវនកិច្ច**

អធិប្បាយ

-អកុសលចេតសិក ១៤ ប្រកបបានតែជាមួយនឹងអកុសលចិត្ត **១២** ដួងប៉ុណ្ណោះ ហើយអកុសលចិត្ត **១២** ដួង នោះ ធ្វើនាទី សេពអារម្មណ៍ ជា **ជវនកិច្ច** តែម្យ៉ាង ។

-វិរតិចេតសិក **៣** ដួង ប្រកបបានតែជាមួយនឹងមហាកុសលចិត្ត **៨** ដួង និងលោកុត្តរចិត្ត **៨** ឬ **៤០** ដួង ហើយចិត្តទាំងនោះធ្វើនាទីសេពអារម្មណ៍ ជា **ជវនកិច្ច** តែម្យ៉ាងដូចគ្នា ។

២. ចេតសិកដែលធ្វើនាទីបាន **៤** កិច្ច មាន **២** ដួង គឺ :-

-អប្បមញ្ញាចេតសិក **២** ដួង ធ្វើនាទី **៤** យ៉ាង គឺ :-

(១) **បដិសន្ធិកិច្ច** (២) **ភវង្គកិច្ច**

(៣) **ចុតិកិច្ច** (៤) **ជវនកិច្ច**

អធិប្បាយ

អប្បមញ្ញាចេតសិក **២** ដួងនេះ

-បើប្រកបជាមួយនឹងមហាកុសលចិត្ត **៨** ដួង មហាកិរិយាចិត្ត

៨ ដួង រូបាវចរកុសលចិត្ត **៤** ដួង រូបាវចរកិរិយាចិត្ត **៤** ដួង ធ្វើនាទី **ជវនកិច្ច** តែម្យ៉ាង ។

-បើប្រកបជាមួយនឹងរូបាវចរវិបាកចិត្ត **៤** ដួង ធ្វើនាទី **៣** យ៉ាង គឺ **បដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច ចុតិកិច្ច** ។

រួមទាំងអស់ អប្បមញ្ញាចេតសិក **២** ដួង ធ្វើកិច្ចបាន **៤** កិច្ច ។

៣. ចេតសិកដែលអាចធ្វើនាទីបាន **៥** កិច្ច មាន **២១** ដួង គឺ :

-ឆន្ទចេតសិក **១** ដួង
-សោភណសាធារណចេតសិក **១៩** ដួង
-បញ្ញាចេតសិក **១** ដួង } ធ្វើនាទី **៥** យ៉ាង

គឺ :-

(១) **បដិសន្ធិកិច្ច** (២) **ភវង្គកិច្ច**
(៣) **ចុតិកិច្ច** (៤) **ជវនកិច្ច**
(៥) **តទាលម្ពណកិច្ច** ។

អធិប្បាយ

ឆន្ទចេតសិក **១** ដួង សោភណសាធារណចេតសិក **១៩** ដួង

បញ្ញាចេតសិក **១** ដួង រួមជាចេតសិក **២១** ដួងនេះ មិនប្រកបក្នុងអហេតុកចិត្ត **១៨** ដួង ទើបវៀរកិច្ចដែលអហេតុកចិត្ត ធ្វើនាទី **៩** កិច្ច គឺ អាវជ្ជនកិច្ច ១ ទស្សនកិច្ច ១ សវនកិច្ច ១ ឃាយនកិច្ច ១ សាយនកិច្ច ១ ផុសនកិច្ច ១ សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច ១ សន្តីរណកិច្ច ១ និង វោដ្ឋវនកិច្ច ១ ដែលកិច្ចទាំង **៩** នេះ ជានាទីរបស់អហេតុកចិត្តដោយចំពោះ ដូច្នេះទើបធ្វើនាទីបានត្រឹមតែ **៥** កិច្ចប៉ុណ្ណោះ ដូចបានពោលនោះឯង ។

៤. ចេតសិកដែលធ្វើនាទីបាន **៦** កិច្ច មាន **៦** ដួង គឺ :-

-បីតិចេតសិក **១** ដួង ធ្វើនាទី **៦** យ៉ាង គឺ :-

(១) **បដិសន្ធិកិច្ច** (២) **ភវង្គកិច្ច**

(៣) **ចុតិកិច្ច** (៤) **សន្តីរណកិច្ច**

(៥) **ជវនកិច្ច** (៦) **តទាលម្ពណកិច្ច**

អធិប្បាយ

បីតិចេតសិកនេះ

-កាលបើប្រកបជាមួយនឹងសោមនស្សសហគតចិត្ត ដែលជាអកុសល កុសល កិរិយា និង ផលចិត្ត រមែងធ្វើនាទី **ជវនកិច្ច** ។

-កាលបើប្រកបជាមួយនឹងសោមនស្សមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ធ្វើនាទី **សន្តីរណកិច្ច** និង**តទាលម្ពណកិច្ច** ។

-បើប្រកបជាមួយនឹងសោមនស្សសហគតចិត្ត ដែលជារូបាវចរវិបាកចិត្ត **៣** ដួង ធ្វើនាទី **បដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច ចុតិកិច្ច** ។

-បើប្រកបជាមួយនឹងសោមនស្សសហគតចិត្ត ដែលជាមហាវិបាកចិត្ត ៤ ដួង ធ្វើនាទី **បដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច ចុតិកិច្ច** និង **តទាលម្ពណកិច្ច** ។

រួមទាំងអស់ បីតិចេតសិកធ្វើនាទីបាន **៦** កិច្ច គឺ **បដិ-សន្ធិកិច្ច ១ ភវង្គកិច្ច ១ ចុតិកិច្ច ១ សន្តីរណកិច្ច ១ ជវនកិច្ច ១** និង **តទាលម្ពណកិច្ច ១** ។

៥. ចេតសិកដែលធ្វើនាទីបាន **៧** កិច្ច មាន **១** ដួង គឺ :-

-វិរិយចេតសិក ធ្វើនាទី **៧** កិច្ច គឺ :-

(១) **បដិសន្ធិកិច្ច** (២) **ភវង្គកិច្ច**
(៣) **ចុតិកិច្ច** (៤) **អាវជ្ជនកិច្ច**
(៥) **វោដ្ឋវនកិច្ច** (៦) **ជវនកិច្ច**
(៧) **តទាលម្ពណកិច្ច** ។

អធិប្បាយ

វិរិយចេតសិកនេះ

-ប្រកបជាមួយនឹងអកុសលចិត្ត កុសលចិត្ត កិរិយាចិត្ត និង ផលចិត្ត ធ្វើនាទី **ជវនកិច្ច** ។

-កាលប្រកបជាមួយនឹង មនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ធ្វើនាទី **អាវជ្ជនកិច្ច** និង **វោដ្ឋវនកិច្ច** ។

កាលប្រកបជាមួយនឹង មហាវិបាកចិត្ត ធ្វើនាទី បដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច ចុតិកិច្ច និង តទាលម្ពណកិច្ច ។

-កាលប្រកបជាមួយនឹងមហគ្គតវិបាកចិត្ត ធ្វើនាទី **បដិសន្ធិ-កិច្ច** **ភវង្គកិច្ច** និង **ចុតិកិច្ច** ។

រួមទាំងអស់ វិរិយចេតសិក ធ្វើនាទីបាន **៧** កិច្ច ដូចបាន ពោលហើយនោះ ។

៦. ចេតសិកដែលធ្វើនាទីបាន ៩ កិច្ច មាន ៣ ដួង គឺ :-

-វិតក្កចេតសិក
-វិចារចេតសិក
-អធិមោក្ខចេតសិក　} ធ្វើនាទី ៩ យ៉ាង គឺ :-

(១) **បដិសន្ធិកិច្ច**　(២) **ភវង្គកិច្ច**
(៣) **ចុតិកិច្ច**　(៤) **អាវជ្ជនកិច្ច**
(៥) **សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច**　(៦) **សន្តីរណកិច្ច**
(៧) **វោដ្ឋវនកិច្ច**　(៨) **ជវនកិច្ច**
(៩) **តទាលម្ពណកិច្ច** ។

អធិប្បាយ

វិតក្កចេតសិក វិចារចេតសិក អធិមោក្ខចេតសិក ៣ ដួង នេះ

-កាលប្រកបជាមួយនឹង អកុសលចិត្ត កុសលចិត្ត កិរិយាចិត្ត និងផលចិត្ត ធ្វើនាទី **ជវនកិច្ច** ។

-កាលប្រកបជាមួយនឹង ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុក-កិរិយាចិត្ត ធ្វើនាទី **អាវជ្ជនកិច្ច** និង **វោដ្ឋវនកិច្ច** ។

-កាលប្រកបជាមួយនឹង ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត

ធ្វើនាទី **សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច** ។

-កាលប្រកបជាមួយនឹង មនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ធ្វើនាទី **សន្តីរណកិច្ច តទាលម្ពណកិច្ច បដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច** និង **ចុតិកិច្ច** ។

-កាលប្រកបជាមួយនឹងមហាវិបាកចិត្ត ធ្វើនាទី **បដិសន្ធិ-កិច្ច ភវង្គកិច្ច ចុតិកិច្ច** និង **តទាលម្ពណកិច្ច** ។

-កាលប្រកបជាមួយនឹងមហគ្គតវិបាកចិត្ត ធ្វើនាទី **បដិសន្ធិ-កិច្ច ភវង្គកិច្ច** និង **ចុតិកិច្ច** ។

រួមទាំងអស់ ចេតសិកទាំង **៣** ដួងនេះ ធ្វើនាទីបាន **៩** កិច្ច ដូចបានពោលហើយនោះ ។

៧. ចេតសិកដែលធ្វើនាទីបាន **១៤** កិច្ច មាន **៧** ដួង គឺ :-

-សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក **៧** ដួង ធ្វើនាទី **១៤** កិច្ច គឺ

(១) **បដិសន្ធិកិច្ច** (២) **ភវង្គកិច្ច**

(៣) **ចុតិកិច្ច** (៤) **អាវជ្ជនកិច្ច**

(៥) **ទស្សនកិច្ច** (៦) **សវនកិច្ច**

(៧) **ឃាយនកិច្ច** (៨) **សាយនកិច្ច**

(៩) **ផុសនកិច្ច** (១០) **សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច**
(១១) **សន្តីរណកិច្ច** (១២) **វោដ្ឋវនកិច្ច**
(១៣) **ជវនកិច្ច** (១៤) **តទាលម្ពណកិច្ច**

អធិប្បាយ

សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក **៧** ដួង ប្រកបជាមួយនឹងចិត្ត បានទាំងអស់ ដូច្នេះទើបធ្វើនាទី **១៤** យ៉ាង បានទាំងអស់ ។

តទៅនេះ នឹងសម្តែង **ស្ថាន** គឺស្ថានទីកន្លែងធ្វើការងាររបស់ ចិត្ត និង ចេតសិក ដែលមានដោយសង្ខេប **១០** ស្ថាន ។

ស្ថានទាំង ១០ នោះ គឺ :

១. បដិសន្ធិស្ថាន គឺ ស្ថានទីដែលចិត្តធ្វើការបន្តភពថ្មី ។
២. ភវង្គស្ថាន ស្ថានទីដែលចិត្តធ្វើការរក្សាអង្គនៃភព ។
៣. អាវជ្ជនស្ថាន គឺ ស្ថានទីដែលចិត្តធ្វើការទទួលរាវរក អារម្មណ៍ថ្មី ។

៤. បញ្ចវិញ្ញាណស្ថាន គឺស្ថានទីដែលចិត្ត ធ្វើការ ឃើញ ឮ ដឹងក្លិន ដឹងរស ដឹងផោដ្ឋព្វៈ ។

៥. សម្បដិច្ឆន្នស្ថាន គឺស្ថានទីដែលចិត្ត ធ្វើការទទួលនូវបញ្ចារម្មណ៍ ។

៦. សន្តីរណស្ថាន គឺ ស្ថានទីដែលចិត្ត ធ្វើការពិចារណាបញ្ចារម្មណ៍ ។

៧. វោដ្ឋវនស្ថាន គឺស្ថានទីដែលចិត្ត ធ្វើការកាត់សម្រេចសេចក្តីក្នុងបញ្ចារម្មណ៍ ។

៨. ជវនស្ថាន ស្ថានទីដែលចិត្តធ្វើការសេពអារម្មណ៍ ។

៩. តទាលម្ពណស្ថាន គឺ ស្ថានទីដែលចិត្ត ធ្វើការទទួលនូវអារម្មណ៍ ដែលសល់ពីជវនៈ ។

១០. ចុតិស្ថាន គឺស្ថានទីដែលចិត្ត ធ្វើការរលត់អស់ចាកភព ។

សម្តែងការចែកស្ថាន ១០ ដោយចិត្ត

១. បដិសន្ធិស្ថាន ជាស្ថានទីធ្វើការងារបន្តភពថ្មី របស់ចិត្ត ១៩ ដួង គឺ :-

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត　២ ដួង ។
-មហាវិបាកចិត្ត　៨ ដួង ។
-មហគ្គតវិបាកចិត្ត　៩ ដួង ។

២. **ភវង្គស្ថាន** ជាស្ថានទីធ្វើការងាររក្សាអង្គនៃភព របស់ចិត្ត ១៩ ដួង គឺ :-

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត　២ ដួង ។
-មហាវិបាកចិត្ត　៨ ដួង ។
-មហគ្គតវិបាកចិត្ត　៩ ដួង ។

៣. **អាវជ្ជនស្ថាន** ជាស្ថានទីធ្វើការងារទទួលរាវរកអារម្មណ៍ របស់ចិត្ត ២ ដួង គឺ :-

-ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត　១ ដួង ។
-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត　១ ដួង ។

៤. **បញ្ចវិញ្ញាណស្ថាន** ជាស្ថានទីធ្វើការងារ ឃើញ ឮ ដឹងក្លិន ដឹងរស ដឹងផោដ្ឋព្វៈ របស់ចិត្ត ១០ ដួង គឺ :-

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត　១០ ដួង

៥. សម្បដិច្ឆន្នស្ថាន ជាស្ថានទីធ្វើការងារទទួលអារម្មណ៍ របស់ចិត្ត **២** ដួង គឺ :-

-ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត **២** ដួង

៦. សន្តីរណស្ថាន ជាស្ថានទីធ្វើការងារពិចារណា បញ្ចារម្មណ៍ របស់ចិត្ត **៣** ដួង គឺ :-

-មនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត **៣** ដួង

៧. វោដ្ឋវនស្ថាន ជាស្ថានទីធ្វើការងារកាត់សម្រេចសេចក្តី ក្នុងបញ្ចារម្មណ៍ របស់ចិត្ត **១** ដួង គឺ :-

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត **១** ដួង

៨. ជវនស្ថាន គឺ ស្ថានទីធ្វើការងារសេពនូវអារម្មណ៍ របស់ចិត្ត **៥៥** ដួង គឺ :-

-អកុសលចិត្ត **១២** ដួង

-ហសិតុប្បាទចិត្ត **១** ដួង

-មហាកុសលចិត្ត **៨** ដួង

-មហាកិរិយាចិត្ត **៨** ដួង

-មហគ្គតកុសលចិត្ត ៩ ដួង

-មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ ដួង

-លោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង

៩. **តទាលម្ពណស្ថាន** ជាស្ថានទីធ្វើការងារទទួលអារម្មណ៍ ដែលសល់ពីជវនៈ របស់ចិត្ត ១១ ដួង គឺ :-

-មនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ៣ ដួង

-មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង

១០. **ចុតិស្ថាន** ជាស្ថានទីធ្វើការងាររលត់អស់ចាកភព របស់ចិត្ត ១៩ ដួង គឺ :-

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២ ដួង

-មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង

-មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩ ដួង

សម្តែងការចែកចិត្តដោយកិច្ច និងស្ថាន

គាថាសង្គហៈ

៨. អដ្ឋសដ្ឋី តថា ទ្វេ ច នវដ្ឋ ទ្វេ យថាក្កមំ
ឯក ទ្វិតិ ចតុ បញ្ច កិច្ចដ្ឋានានិ និទ្ទិសេ

ប្រែថា សម្តែងចំនួនចិត្តដោយ កិច្ច និង ស្ថាន តាមលំដាប់ មានយ៉ាងនេះ គឺ :-

- ចិត្តមានកិច្ច ១ និងស្ថាន ១ មានចំនួន ៦៨ ដួង
- ចិត្តមានកិច្ច ២ និងស្ថាន ២ មានចំនួន ២ ដួង
- ចិត្តមានកិច្ច ៣ និងស្ថាន ៣ មានចំនួន ៩ ដួង
- ចិត្តមានកិច្ច ៤ និងស្ថាន ៤ មានចំនួន ៨ ដួង
- ចិត្តមានកិច្ច ៥ និងស្ថាន ៥ មានចំនួន ២ ដួង

អធិប្បាយ

ចិត្តដែលធ្វើនាទី ១ យ៉ាង ត្រង់ស្ថាន ១ ស្ថាន មាន ចំនួន ៦៨ ដួង គឺ :-

-ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត ២ ធ្វើនាទីទស្សនកិច្ច ត្រង់បញ្ចវិញ្ញាណស្ថាន
-សោតវិញ្ញាណចិត្ត ២ ធ្វើនាទីសវនកិច្ច ត្រង់បញ្ចវិញ្ញាណស្ថាន
-ឃានវិញ្ញាណចិត្ត ២ ធ្វើនាទីឃាយនកិច្ច ត្រង់បញ្ចវិញ្ញាណស្ថាន
-ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ២ ធ្វើនាទីសាយនកិច្ច ត្រង់បញ្ចវិញ្ញាណស្ថាន
-កាយវិញ្ញាណចិត្ត ២ ធ្វើនាទីផុសនកិច្ច ត្រង់បញ្ចវិញ្ញាណស្ថាន
-ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកកិរិយា ជាបញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ១
ធ្វើនាទីអាវជ្ជនកិច្ច ត្រង់អាវជ្ជនស្ថាន
-ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកវិបាក ជាសម្បដិច្ឆន្នចិត្ត ២
ធ្វើនាទីសម្បដិច្ឆន្នកិច្ច ត្រង់សម្បដិច្ឆន្នស្ថាន

-អកុសលចិត្ត ១២
-ហសិតុប្បាទចិត្ត ១
-មហាកុសលចិត្ត ៨
-មហាកិរិយាចិត្ត ៨
-មហគ្គតកុសលចិត្ត ៩
-មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩
-លោកុត្តរចិត្ត ៨

} ជាជវនចិត្ត ៥៥ ធ្វើនាទីជវនកិច្ច ត្រង់ជវនស្ថាន

ចិត្តដែលធ្វើនាទី ២ យ៉ាង ត្រង់ស្ថាន ២ ស្ថាន មានចំនួន ២ ដួង គឺ :-

-សោមនស្សមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាក ជាសោមនស្សសន្តីរណចិត្ត ១

ធ្វើនាទី សន្តីរណកិច្ច ត្រង់សន្តីរណស្ថាន

ធ្វើនាទី តទាលម្ពណកិច្ច ត្រង់តទាលម្ពណស្ថាន

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយា ជាមនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ១

ធ្វើនាទី អាវជ្ជនកិច្ច ត្រង់អាវជ្ជនស្ថាន

ធ្វើនាទី វោដ្ឋវនកិច្ច ត្រង់វោដ្ឋវនស្ថាន

ចិត្តដែលធ្វើនាទី ៣ យ៉ាង ត្រង់ស្ថាន ៣ ស្ថាន មានចំនួន ៩ ដួង គឺ :-

-មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩

ធ្វើនាទី បដិសន្ធិកិច្ច ត្រង់បដិសន្ធិស្ថាន

ធ្វើនាទី ភវង្គកិច្ច ត្រង់ភវង្គស្ថាន

ធ្វើនាទី ចុតិកិច្ច ត្រង់ចុតិស្ថាន

ចិត្តដែលធ្វើនាទី ៤ យ៉ាង ត្រង់ស្ថាន ៤ ស្ថាន មានចំនួន ៨ ដួង គឺ :-

- មហាវិបាកចិត្ត **៨**

ធ្វើនាទី បដិសន្ធិកិច្ច ត្រង់បដិសន្ធិស្ថាន
ធ្វើនាទី ភវង្គកិច្ច ត្រង់ភវង្គស្ថាន
ធ្វើនាទី ចុតិកិច្ច ត្រង់ចុតិស្ថាន
ធ្វើនាទី តទាលម្ពណកិច្ច ត្រង់តទាលម្ពណស្ថាន

ចិត្តដែលធ្វើនាទី ៥ យ៉ាង ត្រង់ស្ថាន ៥ ស្ថាន មានចំនួន ២ ដួង គឺ :-

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាក ជាឧបេក្ខាសន្តីរណចិត្ត **២** ដួង

ធ្វើនាទី បដិសន្ធិកិច្ច ត្រង់បដិសន្ធិស្ថាន
ធ្វើនាទី ភវង្គកិច្ច ត្រង់ភវង្គស្ថាន
ធ្វើនាទី ចុតិកិច្ច ត្រង់ចុតិស្ថាន
ធ្វើនាទី សន្តីរណកិច្ច ត្រង់សន្តីរណស្ថាន
ធ្វើនាទី តទាលម្ពណកិច្ច ត្រង់តទាលម្ពណស្ថាន

សម្តែងស្ថានដោយពិស្តារ
មាន ២៥ ស្ថាន

សន្ធិឯកំ ឆភវង្គំ　　　ទ្វារជួនំ បញ្ចាឡេកំ
ទ្វេវោជោឆ តទាទ្វេតិ　　ចុតីតិ បញ្ចវីសតិ ។

ប្រែថា បដិសន្ធិស្ថានមាន ១ ភវង្គស្ថានមាន ៦ អាវជ្ជនស្ថានមាន ២ បញ្ចវិញ្ញាណស្ថានមាន ១ សម្បដិច្ឆន្នស្ថានមាន ១ សន្តីរណស្ថានមាន ១ វោដ្ឋវនស្ថានមាន ២ ជវនស្ថានមាន ៦ តទាលម្ពណស្ថានមាន ២ ចុតិស្ថានមាន ៣ ។

រួមទាំងអស់ មាន ២៥ ស្ថាន ។

ការសម្តែងស្ថានដោយពិស្តារ ២៥ ស្ថាននេះ ជាការសម្តែងតាមន័យនៃវិថីចិត្ត ដោយត្រង់សភាពនៃចិត្តនិងចេតសិក នោះ ជានាមធម៌ដែលមានការកើត ការរលត់ជាប់បន្តគ្នាជាខ្សែ ដូចជាក្រសែនៃទឹក ។

ចិត្តមួយដួងដែលប្រាកដឡើង ដើម្បីធ្វើកិច្ចយ៉ាងណាមួយ គប្បី

ជ្រាបថា ចិត្តនោះ ធ្វើកិច្ចការងារត្រង់ស្ថាននោះៗ ដែលឈ្មោះរបស់ **កិច្ច** និង ឈ្មោះរបស់ **ស្ថាន** ច្រើនតែជាឈ្មោះដូចៗគ្នា វៀរតែ ទស្សនកិច្ច សវនកិច្ច ឃាយនកិច្ច សាយនកិច្ច ផុសនកិច្ច ស្ថាន ដែលធ្វើកិច្ចទាំង **៥** នេះ រួមមកហៅថា **បញ្ចវិញ្ញាណស្ថាន** ។ ក្រៅអំពីស្ថានរបស់កិច្ចទាំង **៥** នេះហើយ **កិច្ច** មានឈ្មោះយ៉ាងណា **ស្ថាន** ក៏មានឈ្មោះយ៉ាងនោះដែរ ប៉ុន្តែកាលណានឹងសម្តែង ស្ថានទីរបស់ចិត្តដែលប្រាកដឡើង ដើម្បីធ្វើកិច្ចនាទីដោយត្រង់ហើយ តែងមានការលំបាកនឹងចង្អុលបង្ហាញចំពោះស្ថានដែលកើត របស់ចិត្ត ដោយត្រង់ ។ ទាំងនេះ ព្រោះចិត្តជានាមធម៌ដែលមានការប្រាកដ ឡើង ដោយការបន្តជាប់គ្នាជាអនន្តរប្បច្ច័យ ងាយស្រួលជាទីបំផុត ដែលអាចចង្អុលបង្ហាញនូវស្ថានរបស់ចិត្តបាន គឺមានតែប្រាប់ថា នៅ ក្នុងរវាងក្នុងចន្លោះនៃចិត្ត ដួងមួយនិងចិត្តដួងមួយទៀត ក្នុងវិថីចិត្ត ប៉ុណ្ណោះ ។

ដូច្នេះ កាលណានឹងសម្តែងស្ថានរបស់ចិត្តដោយពិស្តារហើយ ចាំបាច់ត្រូវអាស្រ័យវិថីចិត្តជាគោលតែម្យ៉ាង ៕

សម្តែងការចែកស្ថាន ២៥ ដោយន័យនៃវិថីចិត្ត

គប្បីជ្រាបថា ស្ថាន **២៥** ដោយពិស្តារ កាលណាចែកដោយវិថីចិត្តហើយ មានយ៉ាងនេះ គឺ :

១. បដិសន្ធិស្ថាន មាន **១** ស្ថាន គឺ :

-រវាង **ចុតិចិត្ត** និង **ភវង្គចិត្ត** ដែលកើតបន្តមកពីមរណាសន្នវិថី ។

២. ភវង្គស្ថាន មាន **៦** ស្ថាន គឺ :

១- រវាង **បដិសន្ធិចិត្ត** និង **អាវជ្ជនចិត្ត** ដែលកើតបន្តមកពីមរណាសន្នវិថីរហូតដល់ភវនិកន្តលោភជវនវិថី ។

២- រវាង **តទាលម្ពណចិត្ត** និង **អាវជ្ជនចិត្ត** ក្នុងរវាងតទាលម្ពណវារៈវិថី និងវិថីដទៃៗ ដែលកើតបន្តជាប់គ្នា។

៣- រវាង **ជវនចិត្ត** និង **អាវជ្ជនចិត្ត** ក្នុងរវាងជវនវារៈវិថី និង វិថីដទៃៗ ដែលកើតបន្តជាប់គ្នា ។

៤- រវាង **វោដ្ឋវនចិត្ត** និង **អាវជ្ជនចិត្ត** ក្នុងរវាងបញ្ច-

ទ្វារវិថី ដែលជាវោដ្ឋវនវារៈនិងវិថីចិត្តដទៃៗ ដែលកើតបន្តជាប់គ្នា ។

៥- រវាង **តទាលម្ពណចិត្ត** និង **ចុតិចិត្ត** ក្នុងមរណាសន្នវិថី ដែលជាតទាលម្ពណវារៈ ។

៦- រវាង **ជវនចិត្ត** និង **ចុតិចិត្ត** ក្នុងមរណាសន្នវិថី ដែលជាជវនវារៈ ។

៣. អាវជ្ជនស្ថាន មាន **២** ស្ថាន គឺ :

១- រវាង **ភវង្គចិត្ត** និង **បញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត** ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី ។

២- រវាង **ភវង្គចិត្ត** និង **ជវនចិត្ត** ក្នុងមនោទ្វារវិថី ។

៤. បញ្ចវិញ្ញាណស្ថាន មាន ១ ស្ថាន គឺ :

- រវាង **បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត** និង **សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត** ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី ។

៥. សម្បដិច្ឆន្នស្ថាន មាន ១ ស្ថាន គឺ :

- រវាង **បញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត** និង **សន្តីរណចិត្ត** ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី ។

៦. សន្តីរណស្ថាន មាន ១ ស្ថាន គឺ :

- រវាង **សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត** និង **វោដ្ឋវនចិត្ត** ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី ។

៧. វោដ្ឋវនស្ថាន មាន **២** ស្ថាន គឺ :

១- រវាង **សន្តីរណចិត្ត** និង **ជវនចិត្ត** ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី ដែលជា តទាលម្ពណវារៈ និង ជវនវារៈ ។

២- រវាង **សន្តីរណចិត្ត** និង **ភវង្គចិត្ត** ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី ដែលជា វោដ្ឋវនវារៈ ។

៨. ជវនស្ថាន មាន **៦** ស្ថាន គឺ :

១- រវាង **វោដ្ឋវនចិត្ត** និង **តទាលម្ពណចិត្ត** ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី ដែលជា តទាលម្ពណវារៈ ។

២- រវាង **វោដ្ឋវនចិត្ត** និង **ភវង្គចិត្ត** ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី ដែលជា ជវនវារៈ ។

៣- រវាង **វោដ្ឋវនចិត្ត** និង **ចុតិចិត្ត** ក្នុងបញ្ចទ្វារមរណាសន្នវិថី ដែលជា ជវនវារៈ ។

៤- រវាង **មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត** និង **តទាលម្ពណចិត្ត** ក្នុងកាមជវនមនោទ្វារវិថី ដែលជា តទាលម្ពណវារៈ ។

៥- រវាង **មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត** និង **ភវង្គចិត្ត** ក្នុង

មនោទ្វារវិថី ដែលជាជវនវារៈ ។

៦- រវាង **មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត** និង **ចុតិចិត្ត** ក្នុង មនោទ្វារមរណាសន្នវិថី ដែលជាជវនវារៈ ។

៩. តទាលម្ពណស្ថាន មាន **២** ស្ថាន គឺ :

១- រវាង **ជវនចិត្ត** និង **ភវង្គចិត្ត** ក្នុងបញ្ចទ្វារវិថី និង មនោទ្វារវិថី ដែលជាតទាលម្ពណវារៈ ។

២- រវាង **ជវនចិត្ត** និង **ចុតិចិត្ត** ក្នុងមរណាសន្នវិថី ដែលជាតទាលម្ពណវារៈ ។

១០. ចុតិស្ថាន មាន **៣** ស្ថាន គឺ :

១- រវាង **ជវនចិត្ត** និង **បដិសន្ធិចិត្ត** ក្នុងមរណាសន្នវិថី ដែលជាជវនវារៈ ។

២- រវាង **តទាលម្ពណចិត្ត** និង **បដិសន្ធិចិត្ត** ក្នុង មរណាសន្នវិថី ដែលជាតទាលម្ពណវារៈ ។

៣- រវាង **ភវង្គចិត្ត** និង **បដិសន្ធិចិត្ត** ក្នុងមរណាសន្នវិថី។

(ចប់ កិច្ចសង្គហៈ)

----------●----------

ទ្វារសង្គហៈ

ការសង្គ្រោះនូវចិត្ត និងចេតសិកដោយប្រភេទនៃទ្វារ ឈ្មោះថា **ទ្វារសង្គហៈ** ។

ពាក្យថា **ទ្វារ** ប្រែថា ច្រកសម្រាប់ចេញចូលនៃជនទាំងឡាយ ដើម្បីធ្វើកិច្ចការងារផ្សេងៗ ។ ឯចំពោះចិត្ត និងចេតសិក ដែលនឹងអាចធ្វើកិច្ចការងារដឹងអារម្មណ៍ផ្សេងៗបាននោះ ក៏ត្រូវអាស្រ័យច្រក គឺ ទ្វារដូចគ្នា មានចក្ខុបសាទជាដើម ឈ្មោះថា **ទ្វារ** ព្រោះដូចជាច្រកដែលជាទីចេញចូលរបស់វិថីចិត្តទាំងឡាយ ឲ្យកើតកិច្ចឃើញអារម្មណ៍បាន ។ ប្រសិនបើ មិនមានចក្ខុបសាទ គឺ ចក្ខុទ្វារហើយ អាចឃើញអារម្មណ៍ណាៗនោះក៏មិនបាន ។ ធម្មតា សត្វទាំងឡាយ បើមិនមានបសាទរូបទាំង **៥** និងភវង្គចិត្តហើយ វិថីចិត្តក៏កើតឡើងមិនបាន កាលណាវិថីចិត្តកើតឡើងមិនបាន **កម្ម** គឺ ការធ្វើ ការនិយាយ ការនឹកគិតល្អក្តី មិនល្អក្តី រមែងមិនអាចកើតឡើងបានឡើយ សត្វទាំងឡាយក៏នឹងមិនខុសអ្វីនឹងរុក្ខជាតិ ឬ វត្ថុនានាដូច្នោះដែរ ។

ទ្វារដែលចិត្ត និងចេតសិក ដឹងអារម្មណ៍ផ្សេងៗបាននោះ មាន **៦** ទ្វារ គឺ :-

ទ្វារ

១. ចក្ខុទ្វារ	អង្គធម៌បានដល់	ចក្ខុបសាទ
២. សោតទ្វារ	” ”	សោតបសាទ
៣. ឃានទ្វារ	” ”	ឃានបសាទ
៤. ជិវ្ហាទ្វារ	” ”	ជិវ្ហាបសាទ
៥. កាយទ្វារ	” ”	កាយបសាទ
៦. មនោទ្វារ	” ”	ភវង្គចិត្ត **១៩**

កាលទ្វារចេញ-ចូលរបស់ចិត្ត-ចេតសិក មានច្រើនយ៉ាងនេះ ទើបព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យ បានចាត់លំដាប់នៃចិត្ត-ចេតសិក ដែលកើតឡើងក្នុងទ្វារនីមួយៗទុក ដូចមានគាថាតទៅនេះ :

គាថាសង្គហៈ

៩. ឯកទ្វារិកចិត្តានិ បញ្ចឆទ្វារិកានិ ច
ឆទ្វារិកវិមុត្តានិ វិមុត្តានិ ច សព្វថា

ប្រែថា ចិត្តអាស្រ័យកើតឡើងបានតែក្នុងទ្វារ ១ ក៏មាន

អាស្រ័យកើតឡើងបានក្នុងទ្វារ **៥** ក៏មាន អាស្រ័យកើតឡើងបានក្នុងទ្វារទាំង **៦** ក៏មាន កើតឡើងបានជួនកាលអាស្រ័យទ្វារទាំង **៦** ជួនកាលក៏មិនអាស្រ័យទ្វារក៏មាន ហើយនិងចិត្តខ្លះ ក៏កើតឡើងដោយផុតចាកទ្វារទាំង **៦** តែម្តងក៏មាន ។

អធិប្បាយ

ការកើតឡើងនៃចិត្ត ចេតសិក ទាំងអាស្រ័យទ្វារ និងទាំងមិនអាស្រ័យទ្វារ ក្នុងគាថាសង្គហៈទី **៩** នេះ មាន **៥** ប្រការ គឺ :-

១-ឯកទ្វារិកចិត្ត គឺ ចិត្ត-ចេតសិក ដែលអាស្រ័យកើតបានក្នុងទ្វារតែ **១** ។

២-បញ្ចទ្វារិកចិត្ត គឺ ចិត្ត-ចេតសិក ដែលអាស្រ័យកើតបានក្នុងទ្វារ **៥** ។

៣-ឆទ្វារិកចិត្ត គឺ ចិត្ត-ចេតសិក ដែលអាស្រ័យកើតបានក្នុងទ្វារទាំង **៦** ។

៤-ឆទ្វារិកវិមុត្តចិត្ត គឺ ចិត្ត-ចេតសិក ដែលអាស្រ័យកើតបានជួនកាលអាស្រ័យទ្វារទាំង **៦** ជួនកាល

មិនអាស្រ័យទ្វារ ។

៥.ទ្វារវិមុត្តចិត្ត គឺ ចិត្ត-ចេតសិក ដែលកើតឡើង ដោយ មិនបាច់អាស្រ័យទ្វារណាៗនោះឡើយ ។

ចិត្តដែលអាស្រ័យកើតឡើងតាមទ្វារផ្សេងៗទាំង **៦** នោះ បើកើតតាមបញ្ចទ្វារ គឺអាស្រ័យកើតតាមផ្លូវ ភ្នែក ត្រចៀក ច្រមុះ អណ្តាត កាយ ទ្វារនោះ ។ អង្គធម៌បានដល់ បសាទរូប **៥** ជា **រូបទ្វារ** ដែលជាផ្លូវឲ្យទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្តកើតឡើងទទួលដឹងបញ្ចារម្មណ៍ ដែលបានដល់ រូប សម្លេង ក្លិន រស ផោដ្ឋព្វៈផង និង ជាហេតុឲ្យវិថីចិត្តកើតឡើងតាមបញ្ចទ្វារវិថីទៀតផង ។

ចំណែកឯចិត្តដែលកើតឡើងតាមមនោទ្វារនោះ ជា **នាមទ្វារ** បានដល់ ភវង្គចិត្ត ដែលជាផ្លូវឲ្យមនោវិញ្ញាណធាតុកើតឡើង ទទួលដឹងអារម្មណ៍ទាំង **៦** ផង និង ជាហេតុឲ្យវិថីចិត្តកើតឡើងតាមមនោទ្វារវិថីផង ។

ក្នុងគាថាសង្គហៈ ទី **៩** នេះ គ្រាន់តែសម្តែងអំពីចិត្តចេតសិកដែលកើតឡើងដោយអាស្រ័យរូបទ្វារ **៥** ទ្វារ នាមទ្វារ **១** ទ្វារ ប៉ុណ្ណោះ ។ ឯការសម្តែងដល់ចំនួនរបស់ចិត្ត ដែលអាស្រ័យកើតឡើងតាមទ្វារណាៗមួយនោះ មានក្នុងគាថាសង្គហៈដូចតទៅនេះ :

គាថាសង្គហៈ

១០. ឆត្តឹសតិ តថាតិណិ ឯកត្តឹស យថាក្កមំ
ទសធានវធាចេតិ បញ្ចធា បរិទីបយេ

ប្រែថា កាលកំណត់នូវចំនួនចិត្តទាំង **៥** ប្រភេទ នោះតាមលំដាប់ មានដូចតទៅ គឺ **៣៦-៣-៣១-១០-៩** ។

អធិប្បាយ

គាថាសង្គហៈទី ១០ នេះ សម្តែងអំពីចំនួនចិត្ត ដែលអាស្រ័យកើតឡើងតាមទ្វារផ្សេងៗ **៥** ប្រភេទ ដូចដែលសម្តែងទុកក្នុងគាថាសង្គហៈ ទី **៩** មានចំនួនយ៉ាងនេះ គឺ :

១. ឯកទ្វារិកចិត្ត ចិត្តដែលអាស្រ័យកើតឡើងបានទ្វារ តែ **១** មាន **៣៦** ឬ **៦៨** ដួង គឺ :

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០**
- អប្បនាជវនចិត្ត **២៦** ឬ **៥៨**

២. បញ្ចទ្វារិកចិត្ត ចិត្តដែលអាស្រ័យកើតឡើងតាមបញ្ចទ្វារមាន

៣ ដួង គឺ :

- ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
- ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២ ឬមនោធាតុ ៣

៣. ឆទ្វារិកចិត្ត ចិត្តដែលអាស្រ័យកើតឡើងបានទាំង ៦ ទ្វារ មាន ៣១ ដួង គឺ :

- សោមនស្សមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ១
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
- កាមជវនចិត្ត ២៩

៤.ឆទ្វារិកវិមុត្តចិត្ត ចិត្តដែលកើតឡើង ជួនកាលអាស្រ័យទ្វារទាំង ៦ ជួនកាលមិនអាស្រ័យទ្វារ មាន ១០ ដួង គឺ :

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២
- មហាវិបាកចិត្ត ៨

ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២ ដួង កាលធ្វើនាទីសន្តីរណកិច្ច និង តទាលម្ពណកិច្ច និង មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង ធ្វើនាទីតទាលម្ពណកិច្ច ចិត្ត ១០ ដួង នេះ ត្រូវអាស្រ័យទ្វារ

ប៉ុន្តែ បើធ្វើនាទី បដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច ចុតិកិច្ច ណាមួយ មិនបាន អាស្រ័យទ្វារឡើយ ។

៥. ទ្វារវិមុត្តចិត្ត ចិត្តដែលកើតឡើងផុតចាកទ្វារទាំង **៦** ដោយ មិនអាស្រ័យទ្វារណាមួយ មាន **៩** ដួង គឺ :

- មហគ្គតវិបាកចិត្ត **៩**

ការសម្តែងចំនួនចិត្ត ដែលអាស្រ័យទ្វារកើត និង មិនបាច់អាស្រ័យទ្វារកើត នេះជាការសម្តែងនូវការប្រាកដ(ឯកន្តៈ) តែម្យ៉ាង ប៉ុន្តែបើនឹងសម្តែងរាយល្អិតនៃចំនួនចិត្ត ដែលកើតឡើងតាមទ្វារនីមួយៗ ទាំងកើតឡើងប្រាកដ(ឯកន្តៈ) និង កើតឡើងមិនប្រាកដ (អនេកន្តៈ) នោះ រមែងសម្តែងយ៉ាងនេះ គឺ :

សម្តែងទ្វារិកចិត្ត និង ទ្វារវិមុត្តចិត្ត ដោយឯកន្តៈ និង អនេកន្តៈ

១. ឯកទ្វារិកចិត្ត មានចំនួន ៨០ ដួង

+ ឯកន្តៈ មាន **៣៦** ដួង បានដល់ :

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណ **១០**

- អប្បនាជវនចិត្ត ២៦

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៤** ដួង បានដល់ :

- មនោធាតុ ៣
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
- កាមជវនចិត្ត ២៩
- តទាលម្ពណចិត្ត ១១

ការសម្តែងចំនួនឯកទ្វារិកចិត្តនេះ ជាការសម្តែងរួមទាំង **៦** ទ្វារ ប៉ុន្តែបើរាប់ចំពោះចិត្តតាមទ្វារនីមួយៗដោយពិស្តារ ក៏អាចចែកចេញ បានទៀត គឺ :

ក. ចក្ខុទ្វារិកចិត្ត មាន ៤៦ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២** ដួង បានដល់ :

- ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត ២

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៤** ដួង បានដល់ :

- មនោធាតុ ៣
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
- កាមជវនចិត្ត ២៩

- តទាលម្ពណចិត្ត ១១

ខ. សោតទ្វារិកចិត្ត មាន ៤៦ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មាន ២ ដួង បានដល់ :
  - សោតវិញ្ញាណចិត្ត ២
+ **អនេកន្តៈ** មាន ៤៤ ដួង បានដល់ :
  - មនោធាតុ ៣
  - ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
  - កាមជវនចិត្ត ២៩
  - តទាលម្ពណចិត្ត ១១

គ. ឃានទ្វារិកចិត្ត មាន ៤៦ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មាន ២ ដួង បានដល់ :
  - ឃានវិញ្ញាណចិត្ត ២
+ **អនេកន្តៈ** មាន ៤៤ ដួង បានដល់ :
  - មនោធាតុ ៣
  - ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
  - កាមជវនចិត្ត ២៩

- តទាលម្ពណចិត្ត ១១

ឃ. ជីវ្ហាទ្វារិកចិត្ត មាន ៤៦ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២** ដួង បានដល់ :
  - ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ២
+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៤** ដួង បានដល់ :
  - មនោធាតុ ៣
  - ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
  - កាមជវនចិត្ត ២៩
  - តទាលម្ពណចិត្ត ១១

ង. កាយទ្វារិកចិត្ត មាន ៤៦ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២** ដួង បានដល់ :
  - កាយវិញ្ញាណចិត្ត ២
+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៤** ដួង បានដល់ :
  - មនោធាតុ ៣
  - ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
  - កាមជវនចិត្ត ២៩

- គោចរសញ្ញាណចិត្ត ១១

២. មនោទ្វារិកចិត្ត មាន ៦៧ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២៦** ដួង បានដល់ :

- អប្បនាជវនចិត្ត

+ **អនេកន្តៈ** មាន ៤១ ដួង បានដល់ :

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
- កាមជវនចិត្ត ២៩
- គោចរសញ្ញាណចិត្ត ១១

២. បញ្ចទ្វារិកចិត្ត មាន ៤៤ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មាន ៣ ដួង បានដល់ :

- មនោធាតុ ៣

+ **អនេកន្តៈ** មាន ៤១ ដួង បានដល់ :

- ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
- កាមជវនចិត្ត ២៩
- គោចរសញ្ញាណចិត្ត ១១

៣. ឆទ្វារិកចិត្ត មាន ៤១ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មាន **៣១** ដួង បានដល់ :

- សោមនស្សមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ១
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
- កាមជវនចិត្ត ២៩

+ **អនេកន្តៈ** មាន **១០** ដួង បានដល់ :

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២
- មហាវិបាកចិត្ត ៨

៤. ទ្វារវិមុត្តចិត្ត មាន ១៩ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មាន **៩** ដួង បានដល់ :

- មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩

+ **អនេកន្តៈ** មាន **១០** ដួង បានដល់ :

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២
- មហាវិបាកចិត្ត ៨

ចេតសិក និង ទ្វារ

១. វិរតិចេតសិក ៣ ដួង គឺ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តៈ

សម្មាអាជីវៈ កាលណាប្រកបជាមួយនឹងលោកុត្តរចិត្ត រមែងកើតបានចំពោះតែតាមមនោទ្វារ ។

២. អប្បមញ្ញាចេតសិក ២ ដួង គឺ ករុណា និងមុទិតាចេតសិក កាលណាប្រកបជាមួយនឹងរូបាវចរចិត្ត (វៀររូបាវចរវិបាកចិត្ត ៥) ឬកាមាវចរចិត្ត រមែងកើតបានចំពោះតែតាមមនោទ្វារប៉ុណ្ណោះ ដូចគ្នា ។

៣. ចេតសិក ៥២ ដួង កាលណាប្រកបជាមួយនឹងចិត្ត **៨០** ដួង (វៀរមហគ្គតវិបាកចិត្ត **៩**) រមែងកើតនឹងចិត្តក្នុងទ្វារទាំង **៦** ទាំងដែលប្រាកដ(ឯកន្តៈ) និងមិនប្រាកដ(អនេកន្តៈ) ។

៤. ចេតសិក ៣៥ ដួង គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក **១៣** សោភណចេតសិក **២២** (វៀរវិរតិ ៣) ដែលប្រកបជាមួយនឹងមហគ្គតវិបាកចិត្ត **៩** ដួងនោះ ជាចេតសិកដែលកើតឡើងដោយផុតចាកទ្វារទាំង **៦** (ទ្វារវិមុត្តិ) ។

ការដែលនឹងអាចដឹងថា ចេតសិកណាកើតតាមទ្វារណាៗ នោះគឺ ដោយការពិចារណាយ៉ាងនេះថា ចេតសិកណាប្រកបជាមួយនឹងចិត្តណាខ្លះ បើចិត្តនោះអាស្រ័យកើតឡើងក្នុងទ្វារណា ចេតសិកដែលប្រកបនឹងចិត្តនោះៗ ក៏អាស្រ័យកើតឡើងក្នុងទ្វារនោះដូចគ្នា ។

ការចែកចេតសិកដោយទ្វារជា ឯកន្តៈ និង អនេកន្តៈ

១. ឯកទ្វារិកចេតសិក មាន ៥២ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២** ដួង បានដល់ :
  - អប្បមញ្ញាចេតសិក **២** ដួង
+ **អនេកន្តៈ** មាន **៥០** ដួង បានដល់ :
  - ចេតសិក **៥០** ដួង

(វៀរអប្បមញ្ញា ២)

អធិប្បាយ

ឯកទ្វារិកចេតសិក មានអប្បមញ្ញាចេតសិក **២** កើតបានតែតាមមនោទ្វារប៉ុណ្ណោះដោយប្រាកដ ព្រោះចេតសិក **២** ដួង នេះកើតឡើងទទួលនូវសត្វបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍ ។ ឯវិថីចិត្តដែលអាចទទួលសត្វបញ្ញត្តិអារម្មណ៍បាននោះ បានតែវិថីដែលកើតតាមមនោ-ទ្វារមួយប៉ុណ្ណោះ ដូច្នេះហើយទើប អប្បមញ្ញាចេតសិក **២** ដួង នេះ

កើតបានតែតាម មនោទ្វារដោយប្រាកដ (ជាឯកន្តៈ) ។ ការដែលពោលយ៉ាងនេះ សំដៅយកតែអប្បមញ្ញាចេតសិក ដែលប្រកបជាមួយនឹងកុសល និង កិរិយា ប៉ុណ្ណោះ ប៉ុន្តែបើ អប្បមញ្ញាចេតសិក **២** ដួងនេះប្រកបជាមួយនឹង រូបាវចរវិបាកចិត្ត **៤** ដួង ក៏ជាទ្វារវិមុត្តិ ។

ចំណែកឯកទ្វារិកចេតសិក មានចេតសិក **៥០** ដួង ទៀតនោះ កើតបានក្នុងទ្វារដោយមិនប្រាកដ (ជាអនេកន្តៈ) គឺអាចកើតក្នុងទ្វារដទៃៗទៀតក៏បាន ។

២. បញ្ចទ្វារិកចេតសិក មាន ៥០ ដួង

+ ឯកន្តៈ មិនមាន ។

+ អនេកន្តៈ មាន **៥០** ដួង បានដល់ :

- ចេតសិក **៥០** ដួង

(វៀរអប្បមញ្ញា ២)

អធិប្បាយ

បញ្ចទ្វារិកចេតសិក ចេតសិកដែលកើតបានចំពោះតែក្នុងបញ្ចទ្វារ គឺ ប្រកបជាមួយនឹងមនោធាតុ **៣** ដោយចំពោះនោះ មិនមាន ។

ចំណែកចេតសិក **៥០** ដួង (វៀរអប្បមញ្ញា ២) រមែងកើត

បានក្នុងបញ្ចទ្វារដោយមិនប្រាកដ គឺ អាចកើតក្នុងទ្វារដទៃៗទៀតក៏បាន ។

៣. ឆទ្វារិកចេតសិក មាន ៥០ ដួង

+ ឯកន្តៈ មាន **១៧** ដួង បានដល់ :

- អកុសលចេតសិក **១៤** ដួង
- វិរតិចេតសិក **៣** ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៣៣** ដួង បានដល់ :

- អញ្ញសមានាចេតសិក **១៣** ដួង
- សោភណចេតសិក **២០** ដួង

(វៀរអប្បមញ្ញា ២ ដួង)

អធិប្បាយ

ឆទ្វារិកចេតសិក សំដៅយកចេតសិកដែលកើតឡើងផុតចាកទ្វារទាំង **៦** ណាមួយមិនបាន គឺ :

អកុសលចេតសិក **១៤** ព្រោះ កាលណាប្រកបជាមួយនឹងអកុសលចិត្ត **១២** តែងកើតបានក្នុងទ្វារ **៦** ជានិច្ច ។

និង វិរតិចេតសិក **៣** កាលប្រកបជាមួយនឹងមហាកុសលចិត្ត

៨ តែងកើតបានក្នុងទ្វារ **៦** ជានិច្ច ដូចគ្នា ។

ចំណែកចេតសិក **៣៣** ដួង គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក **១៣** និង សោភណចេតសិក **២០** (វៀរវិរតិ **៣** អប្បមញ្ញា **២**) រមែងប្រកបជាមួយនឹងចិត្តដែលកើតក្នុងទ្វារទាំង ៦ ក៏បាន ប្រកបជាមួយនឹងចិត្តដែលកើតផុតចាកទ្វារក៏បាន ទើបចេតសិក **៣៣** ដួងនេះ ជាឆទ្វារិកចេតសិកមិនប្រាកដ (ជាអនេកន្តៈ) ។

៤. ទ្វារិកចេតសិក មាន ៥២ ដួង

\+ **ឯកន្តៈ** មាន **១៧** ដួង បានដល់ :

- អកុសលចេតសិក **១៤** ដួង
- វិរតិចេតសិក **៣** ដួង

\+ **អនេកន្តៈ** មាន **៣៥** ដួង បានដល់ :

- អញ្ញសមានាចេតសិក **១៣** ដួង
- សោភណចេតសិក **២២** ដួង (វៀរវិរតិ ៣)

អធិប្បាយ

ចេតសិក **១៧** ដួង (គឺ អកុសលចេតសិក **១៤** វិរតិចេតសិក **៣**) គឺ កើតឡើងដោយអាស្រ័យទ្វារដោយប្រាកដនោះ ព្រោះប្រកបជាមួយនឹងចិត្តណាៗ ចិត្តនោះ (គឺ អកុសលចិត្ត មហាកុសលចិត្ត លោកុត្តរចិត្ត) ធ្វើជវនកិច្ច ជានិច្ចក្នុងទ្វារ ។

ចំណែកចេតសិក **៣៥** ដួង (គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក **១៣** សោភណចេតសិក **២២**) នេះវិញ អាចប្រកបនឹងចិត្ត ផុតចាកទ្វារ(ភវង្គចិត្ត **១៩**) ផង និងអាចប្រកបនឹងចិត្តដទៃទៀត ។

៥. ទ្វារវិមុត្តចេតសិក មាន ៣៥ ដួង

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៣៥** ដួង បានដល់ :

   - អញ្ញសមានាចេតសិក **១៣** ដួង
   - សោភណចេតសិក **២២** ដួង

(វៀរវិរតិ ៣)

អធិប្បាយ

ទ្វារវិមុត្តចេតសិក ចេតសិកដែលកើតផុតចាកទ្វារដោយប្រាកដនោះ មិនមានឡើយ ព្រោះចេតសិកដែលប្រកបនឹង មហគ្គតវិបាក-ចិត្ត **៩** ដួង ដោយចំពោះនោះ មិនមាន ។

ប៉ុន្តែចំពោះចេតសិក **៣៥** ដួង គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ ដួង សោភណចេតសិក ២២ ដួង (វៀរវិរតិ ៣) នេះ កើតផុតចាកទ្វារដោយមិនប្រាកដបាន ព្រោះអាចប្រកបនឹងមហគ្គត-វិបាកចិត្ត **៩** ដួងក៏បាន អាចប្រកបនឹងចិត្តដទៃផ្សេងទៀតក៏បាន ៕

(ចប់ទ្វារសង្គហៈ)

---------- • ----------

អារម្មណសង្គហៈ

ការសម្តែងនូវការរួបរួមនៃចិត្ត និង ចេតសិក ដោយប្រភេទនៃអារម្មណ៍ ឈ្មោះថា “ **អារម្មណសង្គហៈ** ” ។

អារម្មណ៍ គឺ ធម្មជាតិដែលជាទីត្រេកអររបស់ចិត្តនិងចេតសិក ឬជាធម្មជាតិដែលជាទីតោង របស់ចិត្តនិងចេតសិកទាំងឡាយ ដូចមានវចនត្ថៈថា :

អា អភិមុខំ រមន្តិ ឯត្ថាតិ អារម្មណំ

ចិត្ត និង ចេតសិកទាំងឡាយ មកត្រេកអរដំណាលគ្នាក្នុងធម្មជាតិណា ដូច្នេះ ធម្មជាតិនោះ ឈ្មោះថា **អារម្មណ៍** ។

ចិត្តចេតសិកេហិ អាលម្ពិយតីតិ = អាលម្ពណំ

ធម្មជាតិណា ដែល ចិត្ត និង ចេតសិកទាំងឡាយរមែងតោង ដូច្នេះ ធម្មជាតិនោះ ឈ្មោះថា **អាលម្ពណៈ** ។

ដូច្នេះធម្មជាតិណា ដែលធ្វើឲ្យចិត្តនិងចេតសិកទាំងឡាយជាប់ជំពាក់ដោយអាការជាទីគួរត្រេកអរ ឬ ជាទីឲ្យតោងនៅបាន ធម្មជាតិនោះ ហៅថា **អារម្មណ៍** ឬ **អាលម្ពណៈ** បានដល់ អារម្មណ៍

៦ យ៉ាង គឺ :

អារម្មណ៍ ៦ ប្រភេទ

១.រូបារម្មណ៍ អង្គធម៌បានដល់ វណ្ណរូប គឺ ពណ៌ផ្សេងៗ

២.សទ្ទារម្មណ៍ អង្គធម៌បានដល់ សទ្ទរូប គឺ សម្លេងផ្សេងៗ

៣.គន្ធារម្មណ៍ អង្គធម៌បានដល់ គន្ធរូប គឺ ក្លិនផ្សេងៗ

៤.រសារម្មណ៍ អង្គធម៌បានដល់ រសរូប គឺ រសផ្សេងៗ

៥.ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ អង្គធម៌បានដល់ បឋវី (គឺ រឹង ទន់) តេជោ(គឺ ក្តៅ ត្រជាក់) វាយោ(គឺ តឹង ញ័រ) ។

៦.ធម្មារម្មណ៍ អង្គធម៌បានដល់ ចិត្ត **៨៩** ចេតសិក **៥២** រូប **២១** និព្វាន បញ្ញត្តិ ។

អធិប្បាយ

ក្នុងបណ្តាសត្វទាំងឡាយដែលមានជីវិតនោះ បើមិនមាន អារម្មណ៍ជាទីអាស្រ័យ ជាទីតោងទេ ចិត្តនិងចេតសិកនៃសត្វទាំង-ឡាយទាំងនោះ ក៏មិនអាចកើតឡើងបាន ឧបមាដូចជា មនុស្សចាស់

ជរាទុព្វលភាព តែងត្រូវអាស្រ័យឈើច្រត់ ឬ ឈើស្នួរ ជាគ្រឿងតោងទប់ខ្លួន ទើបងើបឡើងដើរទៅបាន យ៉ាងណា ចិត្តចេតសិកទាំងឡាយ ត្រូវមានអារម្មណ៍ជាគ្រឿងតោងអាស្រ័យ ទើបប្រាកដឡើងបាន ក៏យ៉ាងនោះ ។

ដូច្នេះកាលណាពោលអំពីអារម្មណ៍ រមែងត្រូវពាក់ព័ន្ធទៅនឹងចិត្ត និងកាលណានឹងពោលអំពីចិត្ត ក៏នឹងត្រូវមានអារម្មណ៍ដូចគ្នា ។ ចិត្តឯណាមួយ ដែលមិនមានអារម្មណ៍នោះ មិនមានឡើយ ។

អារម្មណ៍ដែលជាអាហាររបស់ចិត្តនោះ កាលណាចែកតាមអំណាចនៃការទទួលអារម្មណ៍ផ្សេងៗ ដោយអាស្រ័យតាមទ្វារនោះ មាន **៦** ប្រការ គឺ :

១. រូបារម្មណ៍ សំដៅយក រូបជាអារម្មណ៍ រូបក្នុងសេចក្ដីនេះ បានដល់ វណ្ណរូប គឺពណ៌ផ្សេងៗ ជាគ្រឿងតោងរបស់ចិត្ត និងចេតសិកបាន តាមទ្វារភ្នែក ។

២. សទ្ទារម្មណ៍ សំដៅយក សម្លេងជាអារម្មណ៍ បានដល់ សទ្ទរូប ដែលជាគ្រឿងតោងរបស់ចិត្តនិងចេតសិកបាន តាមទ្វារត្រចៀក ។

៣. គន្ធារម្មណ៍ សំដៅយក ក្លិនជាអារម្មណ៍ បានដល់ គន្ធរូប ដែលជាគ្រឿងតោងរបស់ចិត្តនិងចេតសិកបានតាមទ្វារច្រមុះ ។

៤. រសារម្មណ៍ សំដៅយក រសជាអារម្មណ៍ បានដល់ រសរូប ដែលជាគ្រឿងគោងរបស់ចិត្តនិងចេតសិកបាន តាមទ្វារអណ្តាត ។

៥. ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ សំដៅយក ការប៉ះពាល់ត្រូវកាយ ជាអារម្មណ៍ បានដល់ រូបបឋវី-តេជោ-វាយោ គឺ រឹង-ទន់ ក្តៅ-ត្រជាក់ តឹង-ញ័រ ដែលជាគ្រឿងគោងរបស់ចិត្ត និងចេតសិកបាន តាមទ្វារកាយ ។

៦. ធម្មារម្មណ៍ សំដៅយក សភាវៈដែលដឹងបានចំពោះតែមនោទ្វារវិថីចិត្ត បានដល់ សភាវធម៌ **៦** ប្រការ គឺ ចិត្ត **៨៩** ចេតសិក **៥២** បសាទរូប **៥** សុខុមរូប **១៦** និព្វាន និង បញ្ញត្តិ ដែលជាគ្រឿងគោងរបស់ចិត្តនិងចេតសិកបានតាមទ្វារចិត្ត ។

រូបារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ និង ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ អារម្មណ៍ទាំង **៥** នេះ រួមមកហៅថា **បញ្ចារម្មណ៍** ដែលជា **រូបធម៌** ។

ចំណែក ធម្មារម្មណ៍ ជាអារម្មណ៍ទី **៦** អង្គធម៌ បានដល់ ចិត្ត ចេតសិក និង និព្វាន នោះជានាមធម៌ ។ ចំពោះ បសាទរូប **៥** សុខុមរូប **១៦** នោះជា រូបធម៌ ។ ចំពោះបញ្ញត្តិ មិនមែនជា

រូបធម៌ ទាំងមិនមែនជានាមធម៌ទេ ប៉ុន្តែជាបញ្ញត្តិធម៌ប៉ុណ្ណោះ ។

បញ្ចារម្មណ៍ និង ធម្មារម្មណ៍ រួមមកហៅថា **អារម្មណ៍ ៦** ឬ **ឆអារម្មណ៍** ។

អំណាចរបស់អារម្មណ៍

ក្នុងអារម្មណ៍ ៦ នេះ កាលណា ចែកដោយអំណាចកម្លាំងរបស់អារម្មណ៍ហើយ អាចចែកចេញជា **២** យ៉ាង គឺ :

១. សាមញ្ញអារម្មណ៍ គឺ អារម្មណ៍ **៦** បែបដែលទូទៅជាសាមញ្ញធម្មតា ក្នុងការទាញយកចិត្តនិងចេតសិក មកកាន់អារម្មណ៍នោះៗ ។

២. អធិបតីអារម្មណ៍ គឺ អារម្មណ៍បែបពិសេស មានកម្លាំងខ្លាំងក្លាណាស់ មានអំណាចគ្រប់គ្រងចិត្ត និងចេតសិក និងទាញយក ចិត្តនិងចេតសិកទាំងឡាយនោះ ឲ្យចូលមករកខ្លួន ហើយចិត្តចេតសិកនោះ ក៏តោងចាប់អារម្មណ៍នោះទុក យ៉ាងណែន យ៉ាងធ្ងន់ ។ អារម្មណ៍ដែលមានកម្លាំងខ្លាំងក្លានោះ ហៅថា **អារម្មណា-ធិបតី** ឬ **អធិបតីអារម្មណ៍** ។

អារម្មណ៍ដែលជាអធិបតីបាននេះ ក៏ត្រូវតែជាអារម្មណ៍គួរជាទី

ប្រាថ្នា គឺ ឥដ្ឋារម្មណ៍ ។

ឥដ្ឋារម្មណ៍ ចែកចេញជា ២ ប្រភេទ គឺ :

ក. សភាវឥដ្ឋារម្មណ៍ សំដៅយក អារម្មណ៍ដែលគួរជាទីត្រេកអរ ដោយធម្មជាតិ ឬដោយសភាវៈ ដូចជា រូប សម្លេង ក្លិន រស ផោដ្ឋព្វៈ ជាដើម ដែលជាទីត្រេកអរដល់បុគ្គលទូទៅ ។

ខ. បរិកប្បឥដ្ឋារម្មណ៍ សំដៅយក អារម្មណ៍ដែលគួរជាទីត្រេកអរ ចូលចិត្តចំពោះបុគ្គល មិនមែនដល់សត្វទូទៅទាំងអស់ទេ ។ អារម្មណ៍ បែបនេះមិនមែនជាអារម្មណ៍ដែលគួរជាទីត្រេកអរដោយធម្មជាតិ ឬ ដោយសភាវៈទេ និងមិនមែនជាអារម្មណ៍ ដែលគួរជាទីត្រេកអររបស់បុគ្គលភាគច្រើនដែរ ប៉ុន្តែជាអារម្មណ៍ដែលគួរត្រេកអរគាប់ចិត្តរបស់បុគ្គលខ្លះ ៗ ឬ ពួកសត្វខ្លះ ៗ ឬ ចំពោះតែខ្លួនឯងប៉ុណ្ណោះ ។

សភាវៈឥដ្ឋារម្មណ៍ ឬ **បរិកប្បឥដ្ឋារម្មណ៍** នេះកាលណាអាចធ្វើឲ្យនាមធម៌កើតឡើងបាន ដោយអាការទាញយកអារម្មណ៍នោះជាពិសេសហើយ បានឈ្មោះថា ជាអធិបតីអារម្មណ៍ ដូចមានវចនត្ថៈ ថា **ចិត្តចេតសិកេ អាលម្ពតីតិ អាលម្ពណំ** ប្រែថា ធម្មជាតិណា តែងទាញយកចិត្តនិងចេតសិកទាំងឡាយ ធម្មជាតិនោះឈ្មោះថា **អាលម្ពណៈ** បានដល់ អារម្មណ៍ ៦ ដែលជាអធិបតី ។

ការចែកទ្វារិកចិត្តនិងទ្វារវិមុត្តចិត្ត ដោយអារម្មណ៍ ៦

១.ចក្ខុទ្វារិកចិត្ត	៤៦	ដួង	ទទួលរូបារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។
២.សោតទ្វារិកចិត្ត	៤៦	ដួង	ទទួលសទ្ទារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។
៣.ឃានទ្វារិកចិត្ត	៤៦	ដួង	ទទួលគន្ធារម្មណ៍ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។
៤.ជិវ្ហាទ្វារិកចិត្ត	៤៦	ដួង	ទទួលរសារម្មណ៍ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។
៥.កាយទ្វារិកចិត្ត	៤៦	ដួង	ទទួលផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។
៦.មនោទ្វារិកចិត្ត	៦៧	ដួង	ទទួលអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា
ឬ	៩៩	ដួង	បច្ចុប្បន្ន អតីត អនាគត និងកាលវិមុត្តិ តាមសមគួរដល់អារម្មណ៍ ។

៧.ទ្វារវិមុត្តចិត្ត ១៩ ដួង ដែលធ្វើនាទីបដិសន្ធិ ភវង្គ ចុតិ ទទួលអារម្មណ៍ណាមួយ ក្នុងបណ្តាអារម្មណ៍ទាំង ៦ អារម្មណ៍នោះ ហៅថា **កម្មអារម្មណ៍ កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍** និង**គតិនិមិត្តអារម្មណ៍** ដែលជាបច្ចុប្បន្ន អតីត និងបញ្ញត្តិ ត្រង់ឆទ្វារិកមរណាសន្នជវនៈ ទទួលយកមកពីភពមុន ក្នុងកាលដែលជិតនឹងស្លាប់ជាចំណែកច្រើន ។

អធិប្បាយ

១-៥. ចក្ខុទ្វារិកចិត្ត សោតទ្វារិកចិត្ត ឃានទ្វារិកចិត្ត ជីវ្ហាទ្វារិកចិត្ត កាយទ្វារិកចិត្ត មានចិត្តកើតបាន **៤៦** ដួង គឺ កាមាវចរចិត្ត **៤៦** ដួង (វៀរចិត្ត ៨ ដួងក្នុងទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ដែលកើតមិនបានដោយចំពោះក្នុងទ្វារនោះៗ) មានរូបារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្ន

តែម្យ៉ាងនោះ បានសេចក្តីថា ចក្ខុទ្វារិកចិត្តជាដើម នឹងអាចដឹងនូវរូបារម្មណ៍បាន ចាំបាច់ត្រូវតែរូបារម្មណ៍ ដែលកំពុងប្រាកដនៅចំពោះមុខប៉ុណ្ណោះ សោតទ្វារិកចិត្តរហូតដល់កាយទ្វារិកចិត្ត ក៏មានន័យដូចគ្នា ។ សេចក្តីនេះព្រោះថា ចក្ខុទ្វារិកចិត្តជាដើម នឹងអាចកើតឡើងបាននោះ ត្រូវអាស្រ័យអារម្មណ៍ជាធំ បើមិនមានអារម្មណ៍មកចំពោះមុខទេ ចិត្តទាំងនេះក៏កើតឡើងមិនបាន ។

៦. មនោទ្វារិកចិត្ត **៦៧** ឬ **៩៩** ដួង គឺ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤១** ដួង (វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ មនោធាតុ ៣)
- មហគ្គតចិត្ត **១៨** ដួង (វៀរមហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩)
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ឬ **៤០** ដួង

បើអារម្មណ៍នោះជាចិត្ត ចេតសិក រូប កំពុងប្រាកដចំពោះមុខក្តី កន្លងទៅហើយក្តី នឹងប្រាកដខាងមុខក្តី មនោទ្វារិកចិត្តទាំងនេះអាចដឹងបានទាំងអស់ សូម្បីកាលវិមុត្តិអារម្មណ៍ គឺនិព្វាន និងបញ្ញត្តិចិត្តទាំងនេះក៏អាចទទួលដឹងបានដែរ ។

ដូច្នេះមនោទ្វារិកចិត្ត រមែងដឹងអារម្មណ៍បានទាំងអស់ ជាបរមត្ថក្តី ជាបញ្ញត្តិក្តី ព្រោះចិត្តទាំងនេះដែលកើតឡើងបាន មិនបានអាស្រ័យអារម្មណ៍ជាធំទេ គឺអាស្រ័យចិត្ត ចេតសិកជាធំ ក្នុងការកើត

ឡើងដឹងអារម្មណ៍ទាំងអស់នោះបាន ។

៧. ទ្វារវិមុត្តិចិត្ត **១៩** ដួង គឺ :

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត **២** ដួង
- មហាវិបាកចិត្ត **៨** ដួង
- មហគ្គតវិបាកចិត្ត **៩** ដួង

អារម្មណ៍ទាំង ៦ គឺ រូបារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ បឋវី-តេជោ-វាយោផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ និង ធម្មារម្មណ៍ ដូចដែលបានពោលមកហើយ កាលណាសង្គ្រោះដោយកាលហើយ ក៏ចែកចេញបានជា ២ ប្រភេទ ។ អារម្មណ៍ ២ ប្រភេទនោះ គឺ តេកាលិកអារម្មណ៍ និង កាលវិមុត្តិអារម្មណ៍ ។

១. តេកាលិកអារម្មណ៍ គឺ អារម្មណ៍ ៦ ដែលទាក់ទង ជាមួយនឹងកាលទាំង ៣ គឺ អតីត បច្ចុប្បន្ន អនាគត អង្គធម៌ បានដល់ **ចិត្ត ចេតសិក រូប** ។

- ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលជាអតីតអារម្មណ៍នោះ សំដៅ យក ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលជាអារម្មណ៍ទាំងនោះ បានកន្លងទៅ ហើយ គឺ បានឃើញហើយ បានឮហើយ បានធុំក្លិនហើយ បាន ដឹងរស ហើយបានប៉ះពាល់ត្រូវហើយ និងនឹកគិតដល់អារម្មណ៍ដែល

បានកន្លងទៅហើយ ទាំងនេះហៅថា **អតីតអារម្មណ៍** ។

- ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលជាអារម្មណ៍បច្ចុប្បន្ននោះ សំដៅយកចិត្ត ចេតសិក រូប ខណៈដែលកំពុងប្រាកដជាអារម្មណ៍មាននៅចំពោះមុខ គឺ កំពុងឃើញ កំពុងឮ កំពុងធុំក្លិន កំពុងដឹងរស កំពុងប៉ះពាល់ត្រូវ និងកំពុងនឹកគិត ក្នុងអារម្មណ៍ដែលប្រាកដតាមមនោទ្វារមិនទាន់រលត់ ទាំងនេះហៅថា **បច្ចុប្បន្នអារម្មណ៍** ។

- ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលជាអនាគតអារម្មណ៍នោះ សំដៅយកអារម្មណ៍ផ្សេង ៗ គឺ ចិត្ត ចេតសិក រូប ទាំងនោះ នឹងមកប្រាកដ តាមផ្លូវភ្នែក ត្រចៀក ច្រមុះ អណ្ដាត កាយ ចិត្ត គឺ នឹងឃើញ នឹងឮ នឹងធុំក្លិន នឹងដឹងរស នឹងប៉ះពាល់ត្រូវ នឹងនឹកគិតដល់អារម្មណ៍ដែលនឹងមកប្រាកដតាមមនោទ្វារ ទាំងនេះឈ្មោះថា **អនាគតអារម្មណ៍** ។

រួមអារម្មណ៍ទាំង ៣ ប្រភេទនេះ ហៅថា **តេកាលិក-អារម្មណ៍** ។

២. កាលវិមុត្តិអារម្មណ៍ សំដៅយកអារម្មណ៍ដែលមិនទាក់ទងជាមួយនឹងកាលទាំង ៣ បានដល់ **និព្វាន** និង **បញ្ញត្តិ-អារម្មណ៍** ។

និព្វាន និង បញ្ញត្តិ ដែលជាកាលវិមុត្តិអារម្មណ៍នោះ ព្រោះធម៌ទាំង ២ ពួកនេះ ជាអសង្ខតធម៌ មិនបានត្រូវតាក់តែងដោយបច្ច័យ ៤ គឺ កម្ម ចិត្ត ឧតុ និង អាហារទេ ដូច្នេះការកើតឡើងនៃធម៌ទាំង ២ ពួកនេះ ព្រោះបច្ច័យតាក់តែង ទើបមិនមាន ។ កាលណាមិនមានការកើតឡើងហើយ ក៏មិនអាចពោលថា និព្វាន ឬ បញ្ញត្តិទាំងនេះជា បច្ចុប្បន្ន អតីត អនាគតបានឡើយ បើមិនអាចប្រព្រឹត្តទៅក្នុងបច្ចុប្បន្ន អតីត អនាគតយ៉ាងនេះហើយ ទើបហៅថា **កាលវិមុត្តិអារម្មណ៍** ៕

សម្ដែងចិត្ត ដែលទទួលអារម្មណ៍ដោយ ឯកន្តៈ ៤ ប្រភេទ និងដោយអនេកន្តៈ ៣ ប្រភេទ

គាថាសង្គហៈ

១១. បញ្ចវីស បរិត្តម្ហិ ឆចិត្តានិ មហគ្គតេ
ឯកវីសតិ វោហារេ អដ្ឋ និព្វានគោចរេ

១២.វីសានុត្តរ មុត្តម្ហិ អគ្គមគ្គផលុជ្ឈិតេ
បញ្ចសព្វត្ថ ឆ ចេតិ សត្តធា តត្ថ សង្គហោ

គាថាទី ១១ ប្រែថា :

- ចិត្ត **២៥** ដួង កើតឡើងទទួលអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា
  កាមធម៌ តែម្យ៉ាង ។
- ចិត្ត **៦** ដួង កើតឡើងទទួលធម្មារម្មណ៍ ដែលជា
  មហគ្គត តែម្យ៉ាង ។
- ចិត្ត **២១** ដួង កើតឡើងទទួលធម្មារម្មណ៍ ដែលជា
  បញ្ញត្តិ តែម្យ៉ាង ។
- ចិត្ត **៨** ដួង កើតឡើងទទួលធម្មារម្មណ៍ ដែលជា
  និព្វាន តែម្យ៉ាង ។

គាថាទី ១២ ប្រែថា :

- ចិត្ត **២០** ដួង កើតឡើងបានក្នុងអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា
  កាមធម៌ មហគ្គតធម៌ និងបញ្ញត្តិធម៌
  (វៀរលោកុត្តរធម៌ ៩) ។
- ចិត្ត **៥** ដួង កើតឡើងបានក្នុងអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា

កាមធម៌ មហគ្គតធម៌ បញ្ញត្តិធម៌ និង លោកុត្តរធម៌ (វៀរ អរហត្តមគ្គ អរហត្តផល) ។

- ចិត្ត ៦ ដួង កើតឡើងបានក្នុងអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា កាមធម៌ មហគ្គតធម៌ បញ្ញត្តិធម៌ និង លោកុត្តរធម៌ ទាំងអស់ ។

ក្នុងអារម្មណ៍សង្គហៈនេះ សង្គ្រោះការទទួលអារម្មណ៍របស់ចិត្ត បាន ៧ នោះ ដោយប្រភេទទទួលអារម្មណ៍ប្រាកដ (ឯកន្តៈ) ៤ និង មិនប្រាកដ (អនេកន្តៈ) ៣ ដោយប្រការយ៉ាងនេះ គឺ :

អធិប្បាយ

អារម្មណ៍ទាំង ៦ នេះ កាលចែកដោយប្រភេទធំៗហើយ មាន ៤ ប្រភេទ គឺ :

១. កាមារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍ ៦ ។

២. មហគ្គតារម្មណ៍ បានដល់ ធម្មារម្មណ៍ ។

៣. បញ្ញត្តិអារម្មណ៍ បានដល់ ធម្មារម្មណ៍ ។

៤. លោកុត្តរអារម្មណ៍ បានដល់ ធម្មារម្មណ៍ ។

១. កាមារម្មណ៍ អង្គធម៌បានដល់ កាមាវចរចិត្ត ៥៤ ចេតសិក ៥២ រូប ២៨ ពោលគឺ កាលខណៈនៃចិត្តណា តោងយក កាមចិត្ត ៥៤ ដួងណាមួយជាអារម្មណ៍ក្តី ឬ តោងយករូប ២៨ ណាមួយជាអារម្មណ៍ក្តី ក៏បានសេចក្តីថា ចិត្តនោះតោងនូវកាមារម្មណ៍ ឬ មានអារម្មណ៍ជាកាមធម៌ ។

២. មហគ្គតារម្មណ៍ អង្គធម៌បានដល់ មហគ្គតចិត្ត ២៧ ចេតសិក ៣៥ ពោលគឺ កាលខណៈនៃចិត្តណា តោងយកមហគ្គត-ចិត្ត ២៧ ដួង ណាមួយជាអារម្មណ៍ បានសេចក្តីថា ចិត្តនោះតោង នូវមហគ្គតារម្មណ៍ ឬ មានអារម្មណ៍ជាមហគ្គតធម៌ ។

កាមអារម្មណ៍ និង មហគ្គតអារម្មណ៍នេះ កាលនៅជាអារម្មណ៍ ចងរួបរឹតនៅក្នុងលោកទាំង ៣ គឺ កាមលោក រូបលោក អរូបលោក ទើបរួមហៅអារម្មណ៍ទាំង ២ ប្រភេទនេះ ថា **លោកិយអារម្មណ៍** ហើយកាលខណៈនៃចិត្តណា តោងនូវលោកិយអារម្មណ៍ ក៏ឈ្មោះថា ចិត្តនោះមានអារម្មណ៍ជា **លោកិយធម៌** ។

៣. បញ្ញត្តិអារម្មណ៍ អង្គធម៌បានដល់ បញ្ញត្តិធម៌ ២ ប្រការ គឺ អត្ថប្បញ្ញត្តិ និង សទ្ទប្បញ្ញត្តិ ៖

- **អត្ថប្បញ្ញត្តិ** បានដល់ សម្មតិប្បញ្ញត្តិ ដោយអាស្រ័យរូបរាងសណ្ឋាន ឬ លក្ខណៈ អាការៈ ដើម្បីឲ្យដឹងសេចក្តី ដឹងការសំគាល់នៃបញ្ញត្តិនោះៗ ដូចជា រូបរាងលក្ខណៈ របស់ភ្នំ-ដើមឈើ-ទន្លេ ស្ទឹងអូរ-ស្រែចំការ-កសិណប្បញ្ញត្តិ អានាបានប្បញ្ញត្តិ សត្វប្បញ្ញត្តិ ទាំងនេះជាដើម ។

- **សទ្ទប្បញ្ញត្តិ** បានដល់ សម្លេងដែលពោលចេញមក ជាពាក្យ ជាឃ្លា ប្រើសម្រាប់ហៅឈ្មោះសម្មតិប្បញ្ញត្តិ វត្ថុ របស់របរនោះៗឲ្យដឹងសេចក្តីបាន ដូចជា ពេលនិយាយ អំពីភ្នំ ដើមឈើ តុកៅអី ស្រី ប្រុស ឬ ប្រាប់ថា ងាកឆ្វេង ទៅមុខ ចុះមក ទាំងនេះជាដើម សូម្បីមិនបានឃើញ របស់ដែលនិយាយក្នុងខណៈនោះមែន ប៉ុន្តែក៏អាចដឹង អាចយល់នូវន័យសេចក្តីបាន ពីសម្លេងពាក្យនោះ ពីសម្លេងឃ្លានោះ ដែលថ្លែងចេញមកនោះបាន សម្លេងនោះឯងដែលហៅថា **សទ្ទប្បញ្ញត្តិ** ។

ដូច្នេះកាលខណៈនៃចិត្តណា តោងយកបញ្ញត្តិណាមួយ មកជាអារម្មណ៍ហើយ ក៏បានឈ្មោះថា ចិត្តនោះតោងបញ្ញត្តិអារម្មណ៍ ឬមានអារម្មណ៍ជាបញ្ញត្តិ ។

៤. លោកុត្តរអារម្មណ៍ អង្គធម៌បានដល់ មគ្គចិត្ត ៤ ផលចិត្ត ៤ ចេតសិក ៣៦ និងនិព្វាន ១ ។ កាលខណៈនៃចិត្ត

ណា តោងយក មគ្គចិត្ត ផលចិត្ត ឬ និព្វាន ណាមួយមកជាអារម្មណ៍ហើយ បានសេចក្តីថា ចិត្តនោះតោងលោកុត្តរអារម្មណ៍ ឬ មានអារម្មណ៍ជា **លោកុត្តរធម៌** ។

តទៅនេះ នឹងបានសម្តែងនូវការចែកចិត្ត ដែលកើតឡើងជាមួយនឹងអារម្មណ៍ទាំង ៤ ប្រភេទ ក្នុងគាថា សង្គហៈទី ១១ និងលំដាប់មកជាមួយនឹងអារម្មណ៍ទាំង ៣ ប្រភេទ ក្នុងគាថាសង្គហៈទី ១២ :

ការចែកចិត្ត ៦០ ឬ ៩២ ដួង ដែលទទួលអារម្មណ៍ ប្រាកដដោយអារម្មណ៍ ៦ និង កាល ៣

១. ចិត្តដែលទទួល**កាមារម្មណ៍ដោយប្រាកដ(ជាឯកន្តៈ)** មាន **២៥** ដួង " **បញ្ចវីស បរិត្តម្ហិ** " :

- ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត **២** ទទួលរូបារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។
- សោតវិញ្ញាណចិត្ត **២** ទទួលសទ្ទារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។

- ឃានវិញ្ញាណចិត្ត ២ ទទួលគន្ធារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្ន តែម្យ៉ាង ។
- ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ២ ទទួលរសារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្ន តែម្យ៉ាង ។
- កាយវិញ្ញាណចិត្ត ២ ទទួលផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្ន តែម្យ៉ាង ។
- មនោធាតុ ៣ ទទួលបញ្ចារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្ន តែម្យ៉ាង ។
- មនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ៣ ទទួលអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា បច្ចុប្បន្ន អតីត អនាគត ។
- មហាវិបាកចិត្ត ៨
- ហសិតុប្បាទចិត្ត ១

} ទទួលអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា បច្ចុប្បន្ន អតីត អនាគត ។

២. ចិត្តដែលទទួល **មហគ្គតារម្មណ៍ដោយប្រាកដ** មាន **៦** ដួង “ **ឆចិត្តានិ មហគ្គតេ** ” :

- វិញ្ញាណញ្ចាយតនកុសលចិត្ត ១
- វិញ្ញាណញ្ចាយតនវិបាកចិត្ត ១

} ទទួលអាកាសានញ្ចាយតនកុសលជាអារម្មណ៍ ដែលជាអតីត តែម្យ៉ាង ។

-វិញ្ញាណញ្ចាយតនកិរិយាចិត្ត ១ ទទួលអាកាសានញ្ចាយតនកុសល និងកិរិយាជាអារម្មណ៍ ដែលជាអតីត តែម៉្យាង ។

-នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន-កុសលចិត្ត ១
-នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន-វិបាកចិត្ត ១
ទទួលអាកិញ្ចញ្ញាយតនកុសលជាអារម្មណ៍ដែលជាអតីតតែម៉្យាង ។

-នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន-កិរិយាចិត្ត ១ ទទួល អាកិញ្ចញ្ញាយតនកុសល និង កិរិយាជាអារម្មណ៍ ដែលជាអតីត តែម៉្យាង ។

៣. ចិត្តដែលទទួល **បញ្ញត្តិអារម្មណ៍ដោយប្រាកដ** មាន **២១** ដួង " **ឯកវិសតិ វោហារេ** " :

- រូបាវចរបឋមជ្ឈានចិត្ត ៣ មានបញ្ញត្តិធម្មារម្មណ៍ ២៥ យ៉ាង គឺ កសិណបញ្ញត្តិ ១០ អសុភ-បញ្ញត្តិ ១០ កោដ្ឋាសបញ្ញត្តិ ១ អានាបានបញ្ញត្តិ ១ បិយមនា-បសត្វបញ្ញត្តិ ១ ទុក្ខិតសត្វ-

	បញ្ញត្តិ ១ សុខិតសត្វបញ្ញត្តិ ១ ដែលជាកាលវិមុត្តិ តែម្យ៉ាង ។
-រូបាវចរទុតិយជ្ឈានចិត្ត ៣ -រូបាវចរតតិយជ្ឈានចិត្ត ៣ -រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានចិត្ត ៣	មានបញ្ញត្តិធម្មារម្មណ៍ ១៤ យ៉ាង គឺ កសិណបញ្ញត្តិ ១០ អានាបានបញ្ញត្តិ ១ បិយមនាបសត្វបញ្ញត្តិ ១ ទុក្ខិតសត្វបញ្ញត្តិ ១ សុខិតសត្វបញ្ញត្តិ ១ ដែលជាកាលវិមុត្តិ តែម្យ៉ាង ។
-រូបាវចរបញ្ចមជ្ឈានចិត្ត ៣	មានបញ្ញត្តិធម្មារម្មណ៍ ១២ យ៉ាង គឺ កសិណបញ្ញត្តិ ១០ អានាបានបញ្ញត្តិ ១ មជ្ឈត្តសត្វបញ្ញត្តិ ១ ដែលជាកាលវិមុត្តិតែម្យ៉ាង ។
-អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣	មានបញ្ញត្តិធម្មារម្មណ៍ គឺ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសបញ្ញត្តិ ដែលជាកាលវិមុត្តិតែម្យ៉ាង ។
-អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣	មានបញ្ញត្តិធម្មារម្មណ៍ គឺ នត្ថិភាវបញ្ញត្តិ ដែលជាកាលវិមុត្តិ តែម្យ៉ាង ។

៤. ចិត្តដែលទទួល **លោកុត្តរារម្មណ៍ដោយប្រាកដមាន ៨ ឬ ៤០ ដួង “ អដ្ឋ និព្វាន គោចរា ” :**

-លោកុត្តរចិត្ត **៨ ឬ ៤០** មាននិព្វានធម្មារម្មណ៍ ដែលជាកាលវិមុត្តិតែម្យ៉ាង ៕

ការចែកចិត្ត ៣១ ដួង ដែលទទួលអារម្មណ៍ មិនប្រាកដ ដោយ អារម្មណ៍ ៦ និង កាល ៣

៥. ចិត្តដែលទទួល**អារម្មណ៍ ៦ វៀរចាកលោកុត្តរធម៌ មាន ២០ ដួង “ វីសានុត្តរមុត្តម្ហិ ” :**

-អកុសលចិត្ត **១២**
-មហាកុសលញាណវិប្បយុត្តចិត្ត **៤**
-មហាកិរិយាញាណវិប្បយុត្តចិត្ត **៤**

} មានអារម្មណ៍ ៦ ដែលជាកាមារម្មណ៍ មហគ្គតារម្មណ៍ និង បញ្ញត្តិអារម្មណ៍ ដែលជា បច្ចុប្បន្ន អតីត អនាគត និងកាលវិមុត្តិ ។

៦. ចិត្តដែលទទួល**អារម្មណ៍ ៦ វៀរចាកអរហត្តមគ្គ អរហត្តផលមាន ៥ ដួង "អគ្គមគ្គផលុជ្ឈិតេ បញ្ច" ៖**

-មហាកុសលញាណសម្បយុត្តចិត្ត	៤	មានអារម្មណ៍ ៦ ដែលជាលោកិយ បញ្ញត្តិ និងលោកុត្តរៈ(វៀរអរហត្តមគ្គ អរហត្តផល) ដែលជាបច្ចុប្បន្ន អតីត អនាគត និង កាលវិមុត្តិ ។
-អភិញ្ញាកុសលចិត្ត	១	

៧.ចិត្តដែលទទួល**អារម្មណ៍បានទាំងអស់មាន ៦ ដួង** គឺ

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុក-កិរិយាចិត្ត	១	មានអារម្មណ៍ ៦ ដែលជាលោកិយ បញ្ញត្តិ និងលោកុត្តរៈ បានទាំងអស់ ដែលជា បច្ចុប្បន្ន អតីត អនាគត និងកាលវិមុត្តិ ។
-មហាកិរិយាញាណសម្បយុត្តចិត្ត	៤	
-អភិញ្ញាកិរិយាចិត្ត	១	

អធិប្បាយក្នុងគាថាទី ១១
កាមារម្មណ៍

១. ចិត្តដែលទទួល**កាមារម្មណ៍ដោយប្រាកដមាន ២៥ ដួង** គឺ :

ក. ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ គឺ :

-ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត ២ ទទួលរូបារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។

-សោតវិញ្ញាណចិត្ត ២ ទទួលសទ្ទារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។

-ឃានវិញ្ញាណចិត្ត ២ ទទួលគន្ធារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។

-ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ២ ទទួលរសារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។

-កាយវិញ្ញាណចិត្ត ២ ទទួលផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ដែលជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាង ។

ដូច្នេះ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០** ទើបអាចទទួលអារម្មណ៍ដោយចំពោះ ដែលជាកាមធម៌ និងជាបច្ចុប្បន្នតែម៉្យាងប៉ុណ្ណោះ ។

ខ. មនោធាតុ ៣ បានដល់ :

-ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
-ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២

ចិត្ត ៣ ដួង នេះ ទទួលបញ្ចារម្មណ៍ ណាមួយ ជាអារម្មណ៍ មិនកំណត់ចំពោះអារម្មណ៍មួយ ដូចចក្ខុ-វិញ្ញាណជាដើមទេ ប៉ុន្តែអារម្មណ៍នោះ ៗ នឹងត្រូវប្រាកដចំពោះមុខ ជាបច្ចុប្បន្នដូចគ្នា ។

គ. ចិត្ត ១២ ដួង បានដល់ :

-មនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុក-វិបាកចិត្ត ៣
-មហាវិបាកចិត្ត ៨
-ហសិតុប្បាទចិត្ត ១

ចិត្តទាំង ១២ នេះ ទទួលអារម្មណ៍ ៦ ណាមួយ ចំពោះតែកាមធម៌ ជាអា-រម្មណ៍បច្ចុប្បន្នតែម៉្យាង ក៏

ទេដែរ អារម្មណ៍នោះនឹង
អាចជា បច្ចុប្បន្នក៏បាន
អតីតក៏បាន អនាគតក៏
បាន ។

សរុបមក ចិត្តទាំង ២៥ ដួង ដែលតោងយកនូវអារម្មណ៍ ៦ សុទ្ធតែជាកាមធម៌តែម្យ៉ាង ដោយចំពោះយ៉ាងនេះ ទើបឈ្មោះថា ចិត្ត ២៥ ដួងនេះ តោងកាមារម្មណ៍ដោយប្រាកដ ៕

មហគ្គតារម្មណ៍

២. ចិត្តដែលទទួល **មហគ្គតារម្មណ៍ដោយប្រាកដ មាន ៦** ដួង គឺ :

ក. វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង មានអាកាសានញ្ចាយតនកុសលចិត្ត ១ អាកាសានញ្ចាយតនកិរិយាចិត្ត ១ ជាអារម្មណ៍ គឺថា :

១. បុគ្គលអ្នកបាន អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានហើយ នឹងអាចចម្រើនសមថភាវនា ដើម្បីឲ្យបានវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈាន ឬក៏អ្នកដែល

បានសម្រេចនូវវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានហើយ នឹងចូលវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានសមាបត្តិទៀត ត្រូវតែអាស្រ័យអាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានកុសល ឬអាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានកិរិយា ដែលធ្លាប់បានកើតហើយដល់ខ្លួននោះ មកជាអារម្មណ៍យ៉ាងណែនជានិច្ច ទើបវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈាន នឹងអាចកើតបាន ។

២. តិហេតុកបុថុជ្ជន ឬផលសេក្ខបុគ្គល ដែលបានវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានហើយ បើមានបំណងនឹងចូលវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានកុសល ក៏ត្រូវមានអាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានកុសល ដែលបានកើតហើយដល់ខ្លួនក្នុងភពនេះ ជាអារម្មណ៍ ។

៣. កាលដែល តិហេតុកបុថុជ្ជន ឬ ផលសេក្ខបុគ្គលបានធ្វើកាលកិរិយាទៅ ហើយនឹងអាចទៅកើតជាអរូបព្រហ្ម ក្នុងវិញ្ញាណញ្ចាយតនភូមិ គឺបដិសន្ធិដោយវិញ្ញាណញ្ចាយតនវិបាកចិត្ត ដោយមានអាកាសានញ្ចាយតនកុសល ដែលធ្លាប់កើតដល់ខ្លួនក្នុងភពមុននោះមកជាអារម្មណ៍ ។ សូម្បីខណៈដែលវិញ្ញាណញ្ចាយតនវិបាក ធ្វើនាទីភវង្គកិច្ច ឬចុតិកិច្ច ក៏ត្រូវមានអាកាសានញ្ចាយតនកុសលដែលធ្លាប់កើតដល់ខ្លួនហើយក្នុងភពមុន មកជាអារម្មណ៍ដូចគ្នា ។

៤. តិហេតុកបុថុជ្ជនក្តី ឬ ផលសេក្ខបុគ្គលក្តី កាលណាបាន

ចម្រើនវិបស្សនាតទៅ រហូតបានសម្រេចអរហត្តមគ្គ អរហត្តផល ជាព្រះអសេក្ខបុគ្គលក្នុងជាតិនេះហើយ កាលបើចូលវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈាន ឈានចិត្តដែលកើតថ្មីនេះ ជាវិញ្ញាណញ្ចាយតនកិរិយា ហើយវិញ្ញាណញ្ចាយតនកិរិយា ដែលកើតឡើងនេះ តែងតែមានអារម្មណ៍ ជាអាកាសានញ្ចាយតនកុសល ដែលធ្លាប់កើតដល់ខ្លួនហើយក្នុងភពនេះ ជាអារម្មណ៍ ។

៥. ព្រះអរហន្តដែលជា ឈានលាភីបុគ្គល កាលបើបានរួចរវាងបញ្ចមជ្ឈានហើយ មានបំណងនឹងចម្រើនឈានតទៅ ត្រូវចូលអាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានសិន កាលអាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្តកើត តែងតែជាអាកាសានញ្ចាយតនកិរិយា រួចហើយចម្រើនវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានតទៅ ដោយមានអាកាសានញ្ចាយតនកិរិយា ជាអារម្មណ៍ ។

ដូច្នេះ កាលបើវិញ្ញាណញ្ចាយតនកិរិយាចិត្តកើត រមែងមានអាកាសានញ្ចាយតនកិរិយា ដែលធ្លាប់បានកើតដល់ខ្លួនក្នុងភពនេះ ជាអារម្មណ៍ ។

រួមសេចក្តីមក វិញ្ញាណញ្ចាយតនកុសល ១ - វិបាក ១ - កិរិយា ១ ជា ៣ ដូងនេះ មានអាកាសានញ្ចាយតនកុសល ១ - វិបាក ១ - កិរិយា ១ ជា ៣ ដូងនេះ មានអាកាសានញ្ចាយតន-

កុសល ដែលកើតដល់ខ្លួនក្នុងភពនេះ ឬ ភពមុន មកជាអារម្មណ៍ និងមានអាកាសានញ្ចាយតនកិរិយា ដែលកើតក្នុងភពនេះជាអារម្មណ៍

ខ. នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង មាន អាកិញ្ចញ្ញាយតនកុសល ១ និង អាកិញ្ចញ្ញាយតនកិរិយា ១ ជាអារម្មណ៍ គឺថា :

នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនកុសលចិត្ត ១ - វិបាកចិត្ត ១ - កិរិយាចិត្ត ១ មានអាកិញ្ចញ្ញាយតនកុសល ១ ឬ កិរិយា ១ ដែលធ្លាប់បានកើតដល់ខ្លួនមកហើយក្នុងភពនេះ ឬ ភពមុន ជាអារម្មណ៍ ។

ពាក្យអធិប្បាយ មានបែបបទដូចគ្នានឹងសេចក្ដីអធិប្បាយក្នុងវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ។

រួមសេចក្ដីមក ចិត្ត ៦ ដួង គឺ វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ និងនេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ មានមហគ្គតចិត្ត ៤ ដួង (គឺ អាកាសានញ្ចាយតនកុសល ១ - កិរិយា ១ និង អាកិញ្ចញ្ញាយតនកុសល ១ កិរិយា ១) ជាអារម្មណ៍ ទើបបាន ឈ្មោះថា ចិត្ត ៦ ដួង តោងមហគ្គតារម្មណ៍ ៕

បញ្ញត្តិអារម្មណ៍

៣. ចិត្តដែលទទួល **បញ្ញត្តិអារម្មណ៍ដោយប្រាកដ មាន ២១ ដួង** គឺ :

ក. រូបាវចរចិត្ត ១៥ ដួង មានបញ្ញត្តិជាអារម្មណ៍ គឺ រូបាវចរចិត្ត ១៥ ដួងនោះ ជាចិត្តដែលកើតឡើងអំពីការសម្លឹងអារម្មណ៍ បញ្ញត្តិកម្មដ្ឋាន ២៦ ប្រការ បានដល់ កសិណប្បញ្ញត្តិ ១០ អសុភប្បញ្ញត្តិ ១០ អានាបានប្បញ្ញត្តិ ១ កោដ្ឋាសប្បញ្ញត្តិ ១ បិយមនាបសត្វប្បញ្ញត្តិ ១ ទុក្ខិតសត្វប្បញ្ញត្តិ ១ សុខិតសត្វប្បញ្ញត្តិ ១ និងមជ្ឈត្តសត្វប្បញ្ញត្តិ ១ (សត្វប្បញ្ញត្តិអារម្មណ៍ របស់ព្រហ្មវិហារធម៌ ៤) ។

ខ. អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង មាន កសិណុគ្ឃាដិមាកាសប្បញ្ញត្តិ ជាអារម្មណ៍តែម្យ៉ាង ។

កសិណុគ្ឃាដិមាកាសប្បញ្ញត្តិនេះ សំដៅដល់ អាកាសល្ហល្ហេវដែលបានដកចេញ ឬ ដែលបានបើកចេញអំពីកសិណ ៩ (វៀរអាកាសកសិណ) ។ បញ្ញត្តិអាកាសល្ហល្ហេវនេះឯង កាលកំណត់មកជាអារម្មណ៍ហើយ ទើបបានឈ្មោះថា កសិណុគ្ឃាដិមាកាស-

ប្បញ្ញត្តិ និងចិត្តដែលមានអារម្មណ៍ជាកសិណុគ្ឃាដិមាកាសប្បញ្ញត្តិនេះ ឈ្មោះថា អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត មានចំនួន ៣ ដួង គឺ អាកាសានញ្ចាយតនកុសលចិត្ត ១ - វិបាកចិត្ត ១ - កិរិយាចិត្ត ១ ដែលមានអារម្មណ៍ជាបញ្ញត្តិយ៉ាងនេះ ដោយចំពោះតែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ។

គ. អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង មាន នត្ថិភាវប្បញ្ញត្តិ ជាអារម្មណ៍តែម្យ៉ាង ។ នត្ថិភាវប្បញ្ញត្តិនេះ សំដៅដល់ សភាពមិនមានអ្វី អ្វីបន្តិចបន្តួចក៏មិនមាន កំណត់យក បញ្ញត្តិសញ្ញាដែលសម្មតិ ថាមិនមានអ្វីឡើយ បង្អោនមកជាអារម្មណ៍ នេះឯង ចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍បញ្ញត្តិនេះ ទើបបានឈ្មោះថា អាកិញ្ចញ្ញាយតនកុសលចិត្ត ១ - វិបាកចិត្ត ១ - កិរិយាចិត្ត ១។

រួមសេចក្ដីមក ចិត្ត ២១ ដួង គឺ រូបាវចរចិត្ត ១៥ ដួង អាកាសានញ្ចាយតនចិត្ត ៣ ដួង អាកិញ្ចញ្ញាយតនចិត្ត ៣ ដួង សុទ្ធ តែមានបញ្ញត្តិអារម្មណ៍ទាំងអស់ ។

និព្វានារម្មណ៍

៤. ចិត្តដែលទទួល **និព្វានអារម្មណ៍ដោយប្រាកដមាន ៨ ដួង** គឺៈ

-លោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង គឺ មគ្គចិត្ត ៤ ផលចិត្ត ៤ មាន
និញ្វាន ជាអារម្មណ៍តែម៉្យាង ។

និញ្វាននោះ សំដៅដល់ សភាពអស់ទៅនៃតណ្ហាដែលជាគ្រឿងចងរួបរឹតសត្វទាំងឡាយទុក មិនឲ្យរួចផុតពីសង្សារវដ្ត ។ មគ្គចិត្ត ៤ ផលចិត្ត ៤ នេះ ជាចិត្តដែលកាត់ផ្តាច់នូវចំណង ដូច្នេះចិត្តទាំងនេះមិនបានមកពាក់ព័ន្ធ ប្រាស្រ័យជាមួយនឹងអារម្មណ៍ ៦ យ៉ាងណាមួយឲ្យជាប់ជំពាក់នឹងការប្រព្រឹត្តទៅក្នុងលោកនេះឡើយ ទើបត្រូវតោងយកអារម្មណ៍ពិសេស ដែលសត្វណាៗ ក្នុងលោកមិនធ្លាប់បានជួប មិនធ្លាប់បានឃើញដោយខ្លួនឯងមកពីមុន វៀរតែព្រះអរិយបុគ្គលប៉ុណ្ណោះ ។

ដូច្នេះលោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួងនេះ នឹងមានភារៈយ៉ាងដទៃជាអារម្មណ៍មិនបានឡើយ ក្រៅពីមានព្រះនិញ្វានជាអារម្មណ៍តែម៉្យាងប៉ុណ្ណោះ ។

កាលវិមុត្តារម្មណ៍

កាមារម្មណ៍ តែងជាអារម្មណ៍ដែលប្រព្រឹត្តទៅបាន ក្នុងបច្ចុប្បន្នផង អតីតផង និងអនាគតផង គឺបានក្នុងកាលទាំង ៣ បរិបូណ៌ ។

ចំណែក មហគ្គតារម្មណ៍ ប្រព្រឹត្តទៅបានទាំង ៣ កាល

ប៉ុន្តែត្រង់អារម្មណ៍របស់វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈាន និង នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈាននោះ ត្រូវតែជាអតីតកាលម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ ។

ចំណែក បញ្ញត្តិអារម្មណ៍ និង និព្វានអារម្មណ៍ នោះ មិនមានក្នុងកាលទេ គឺ មិនជាបច្ចុប្បន្ន-អតីត-អនាគត ។ បញ្ញត្តិអារម្មណ៍ជាធម៌ដែល **មិនមានសភាវៈ** មិនមានសភាពប្រែប្រួល មិនមានការកើត ការរលត់ មិនមានសភាពមិនទៀង យ៉ាងនេះហើយ ទើបមិនបានចូលក្នុងកាលទាំង ៣ អាស្រ័យដោយការមិនមាន អតីត-បច្ចុប្បន្ន-អនាគត ទើបបញ្ញត្តិអារម្មណ៍ជាកាលវិមុត្តិ ។

ឯនិព្វានវិញ ជាធម៌ **មានសភាវៈ** យ៉ាងក្រៃលែង ជាធម៌មានសភាពទៀង ឋិតថេរ មិនប្រែប្រួល និងមិនមានការកើត ការរលត់ យ៉ាងនេះហើយ ទើបមិនចាត់ចូលក្នុងកាលទាំង ៣ អាស្រ័យដោយការមិនមានអតីត-បច្ចុប្បន្ន-អនាគត ទើបនិព្វានជាកាលវិមុត្តិ ។

រួមសេចក្តីមក ធម៌ដែលជាកាលវិមុត្តិ ឬ អារម្មណ៍ជាកាលវិមុត្តិ នោះមាន **២** ប្រការ គឺ បញ្ញត្តិ និង និព្វាន ។

ក្នុងគាថាទី **១១** សម្តែងអំពីការចែកចិត្ត **៦០** ដួង ទទួលអារម្មណ៍ ៦ ក្នុងកាលទាំង ៣ និងកាលវិមុត្តិនោះ ទទួលអារម្មណ៍បានប្រាកដ (ជាឯកន្តៈ) តាមលំដាប់នៃចិត្តនោះ គឺ :

ចិត្ត ទទួលកាមារម្មណ៍ប្រាកដមាន **២៥** ដួង

ចិត្ត ទទួលមហគ្គតារម្មណ៍ប្រាកដមាន ៦ ដួង
ចិត្ត ទទួលបញ្ញត្តិអារម្មណ៍ប្រាកដមាន **២១** ដួង
ចិត្ត ទទួលនិព្វានារម្មណ៍ប្រាកដមាន **៨** ដួង

ចំនួនចិត្តទាំងអស់មាន **៨៩** ឬ **១២១** ដួង កាលដែលទទួលអារម្មណ៍ប្រាកដជាឯកន្តៈបាន **៦០** ដួង ដូច្នេះ នៅសល់ **២៩** ដួងទៀត ទទួលអារម្មណ៍បានច្រើនយ៉ាងមិនប្រាកដ (ជាអនេកន្តៈ) ហើយអារម្មណ៍ច្រើនយ៉ាងដែលជាអារម្មណ៍របស់ចិត្ត **២៩** ដួងនោះហៅថា **សព្វារម្មណ៍** ។

អធិប្បាយក្នុងគាថាទី ១២
សព្វារម្មណ៍

ចំនួនចិត្ត ២៩ ដួងដែលសល់អំពីចិត្ត ៦០ ដួង ដែលបានពោលរួចមកហើយ ក្នុងគាថាសង្គហៈទី ១១ ជាចិត្តដែលអាចទទួលអារម្មណ៍ផ្សេងៗ បានច្រើនអារម្មណ៍នោះ នៅមានរាប់បញ្ចូលចិត្តពិសេស ២ ដួងទៀត គឺ អភិញ្ញាកុសលចិត្ត ១ ដួង និងអភិញ្ញា-កិរិយាចិត្ត ១ ដួង ទើបបានជាចិត្ត ៣១ ដួង ។

ដូច្នេះក្នុងគាថាទី ១២ នេះ ដែលសម្តែងថា ចំនួនចិត្ត ៣១

ដួងនេះ ជាចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍ផ្សេងៗ បានច្រើនយ៉ាង បានច្រើនកាល មិនថាជាអតីត - បច្ចុប្បន្ន - អនាគត ឬសូម្បីកាលវិមុត្តិផងដែរ ទើបហៅអារម្មណ៍ដែលចិត្ត ៣១ ដួងទទួលដឹងនេះ ថា **សព្វារម្មណ៍** ។

៥. ចិត្ត ២០ ដួង ដែលទទួលដឹងសព្វារម្មណ៍បាន

វៀរតែលោកុត្តរអារម្មណ៍នោះ បានដល់ :

- អកុសលចិត្ត	១២	២០ ដួង
- មហាកុសលញាណវិប្បយុត្តចិត្ត	៤	
- មហាកិរិយាញាណវិប្បយុត្តចិត្ត	៤	

ចិត្ត ២០ ដួងនេះ រមែងទទួលអារម្មណ៍ទាំង ៦ ណាមួយដែលជា លោកិយអារម្មណ៍ គឺ ជាកាមអារម្មណ៍ មហគ្គតអារម្មណ៍ ឬបញ្ញត្តិអារម្មណ៍ក៏បាន វៀរតែលោកុត្តរអារម្មណ៍ម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ ។

ព្រោះអកុសលចិត្ត ១២ ជាចិត្តដែលមិនល្អ មិនសោភណៈ ប្រកបជាមួយនឹង លោភៈ ទោសៈ មោហៈ ទើបមិនអាចមានលោកុត្តរធម៌ ៩ គឺ មគ្គចិត្ត ៤ ផលចិត្ត ៤ និងនិព្វាន ១ មកជាអារម្មណ៍បានឡើយ ។

ចំពោះមហាកុសលចិត្ត ៤ មហាកិរិយាចិត្ត ៤ ដែលជាញាណវិប្បយុត្ត ក៏មិនអាចទទួលលោកុត្តរអារម្មណ៍បានដែរ ព្រោះ

ចិត្តទាំង ៨ ដួងនេះ ជាចិត្តមិនប្រកបដោយបញ្ញា ចិត្តដែលមិនបាន ប្រកបដោយបញ្ញា រមែងទទួលលោកុត្តរធម៌ គឺ មគ្គចិត្ត ៤ ផលចិត្ត ៤ និង និព្វាន ១ មិនបានដូចគ្នា ។

៦. ចិត្ត ៥ ដួង ដែលទទួលដឹងសព្វារម្មណ៍បាន វៀរតែ អរហត្តមគ្គ អរហត្តផលនោះ បានដល់ :

- មហាកុសលញាណសម្បយុត្តចិត្ត **៤**
- អភិញ្ញាកុសលចិត្ត **១**

} **៥** ដួង

ចិត្ត ៥ ដួង នេះ រមែងទទួលអារម្មណ៍ទាំង ៦ ណាមួយ ដែលជាលោកិយ និង បញ្ញត្តិ រហូតដល់លោកុត្តរអារម្មណ៍ក៏បាន ប៉ុន្តែវៀរអរហត្តមគ្គ អរហត្តផលចេញ ពីព្រោះអ្នកដែលបង្អោនយក អរហត្តមគ្គ អរហត្តផល មកជាអារម្មណ៍បាននោះ បុគ្គលនោះត្រូវ បានសម្រេចជាព្រះអរហន្តហើយ ។

៧. ចិត្ត ៦ ដួងដែលទទួលដឹងសព្វារម្មណ៍បានទាំងអស់ បានដល់ :

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
- មហាកិរិយាញាណសម្បយុត្តចិត្ត ៤
- អភិញ្ញាកិរិយាចិត្ត ១

} ៦ ដួង

ចិត្ត **៦** ដួង នេះទទួលអារម្មណ៍បានទាំងអស់ មិនវៀរអារម្មណ៍ណាមួយឡើយ ព្រោះជាចិត្តរបស់ព្រះអរហន្ត ។

ចិត្តទាំង **៣១** ដួង ដូចបានពោលក្នុងគាថាសង្គហៈ ទី ១២ នេះ ជាចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍ច្រើនយ៉ាង ទើបហៅចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍នោះៗថា **ជាអនេកន្តះ** គឺ ទទួលអារម្មណ៍បាន មិនប្រាកដ ។

អារម្មណ៍របស់ទ្វារវិមុត្តិចិត្ត

ក្នុងចំនួនចិត្តទាំងអស់នោះ ដោយច្រើនចាំបាច់ត្រូវអាស្រ័យទ្វារកើត ចិត្តដែលអាស្រ័យទ្វារកើតនេះ ហៅថា **ទ្វារិកចិត្ត** ។

ប៉ុន្តែនៅមានចិត្ត **១៩** ដួងទៀត ជាចិត្តដែលកើត ដោយមិនបាច់អាស្រ័យទ្វារណាឡើយ ចិត្ត ១៩ ដួងនោះ បានដល់ :

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត **២**
- មហាវិបាកចិត្ត **៨**
- មហគ្គតវិបាកចិត្ត **៩**

} **១៩** ដួង

ចិត្តទាំង **១៩** នេះ ខណៈធ្វើបដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច ចុតិកិច្ច

ទាំង ៣ យ៉ាងនេះ សូម្បីមិនបាច់អាស្រ័យទ្វារណាមួយ ព្រោះកើតឡើងដោយអំណាចនៃកម្មអតីតដោយពិត យ៉ាងណាក៏ដោយ ប៉ុន្តែត្រូវទទួលអារម្មណ៍ណាមួយ ក្នុងបណ្តាអារម្មណ៍ ៦ ជានិច្ច ដែលអារម្មណ៍ទាំងនេះមិនបានទាក់ទង ក្នុងបច្ចុប្បន្នភពនេះទេ ជាអារម្មណ៍ដែលបានមកអំពីភពមុន ត្រង់មរណាសន្នជវនៈ (ចិត្តដែលសេពអារម្មណ៍ កាលជិតនឹងស្លាប់) ស្រេចហើយតែការសេពអារម្មណ៍ កាលជិតនឹងស្លាប់នៃបុគ្គលនោះ តើបានទទួលអារម្មណ៍ណា ប្រសិនបើកាលជិតនឹងស្លាប់នោះ ទទួលរូបារម្មណ៍ **រូបារម្មណ៍នោះ** ក៏ជាអារម្មណ៍របស់ ទ្វារវិមុត្តិចិត្ត ឬក៏ កាលជិតនឹងស្លាប់នោះ មរណាសន្នជវនៈទទួល សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ធម្មារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ជាដើមនោះ ក៏ជាអារម្មណ៍របស់ទ្វារវិមុត្តិចិត្ត ទើបពោលបានថា **អារម្មណ៍របស់ទ្វារវិមុត្តិចិត្ត** គឺ ជាអារម្មណ៍ណាមួយ ក្នុងបណ្តាអារម្មណ៍ទាំង ៦ នោះឯង ។

អារម្មណ៍របស់ទ្វារវិមុត្តិចិត្ត ដែលទាក់ទងជាមួយនឹងមរណាសន្នជវនៈនោះ មានឈ្មោះពិសេសហៅថា កម្មអារម្មណ៍ កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍ និង គតិនិមិត្តអារម្មណ៍ គឺថាកាលបើអារម្មណ៍ ៦ ដែលមកប្រាកដដល់អ្នកដែលជិតស្លាប់នោះ ជា :

បញ្ចារម្មណ៍ គឺ រូបារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍

រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ណាមួយហើយ អារម្មណ៍នោះ ក៏ហៅថា **កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍** ឬ **គតិនិមិត្តអារម្មណ៍** ស្រេចហើយតែសភាពរបស់អារម្មណ៍ដែលមកប្រាកដ ជានិមិត្តនោះ ។

-ចំណែកធម្មារម្មណ៍ ដែលមកប្រាកដក្នុងពេលជិតនឹងស្លាប់នោះ ហៅថា **កម្មអារម្មណ៍** ក៏មាន **កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍** ក៏មាន **គតិនិមិត្តអារម្មណ៍** ក៏មាន ស្រេចហើយតែសភាពរបស់អារម្មណ៍ដែលមកប្រាកដនោះ ។

អារម្មណ៍របស់ទ្វារវិមុត្តិចិត្តនោះ ទើបបានដល់ **កម្មអារម្មណ៍ កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍** ឬ **គតិនិមិត្តអារម្មណ៍** ជាអារម្មណ៍ ៦ ដែលមកប្រាកដដល់អ្នកដែលជិតនឹងស្លាប់ ។ ក្នុងមរណាសន្នជវនៈ អារម្មណ៍ នេះត្រូវប្រាកដដល់សត្វទូទៅ វៀរតែអសញ្ញសត្តព្រហ្ម និង ព្រះអរហន្ត ប៉ុណ្ណោះ ។

ចំណែកអារម្មណ៍ ៦ ដែលមកប្រាកដតាម ភ្នែក ត្រចៀក ច្រមុះ អណ្តាត កាយ ចិត្ត ក្នុងវេលាជាប្រក្រតីនោះ មិនហៅថា កម្មអារម្មណ៍ កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍ ឬ គតិនិមិត្តអារម្មណ៍ទេ ឬ អារម្មណ៍ ៦ ដែលប្រាកដដល់ព្រះអរហន្ត ក្នុងកាលដែលជិតនឹងបរិនិព្វាននោះ ក៏មិនហៅថា កម្មអារម្មណ៍ កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍ ឬ គតិនិមិត្តអារម្មណ៍ដែរ ព្រោះមិនមានការកើតបន្តក្នុងភពថ្មីទៀត ។

ឯចំណែកសត្វទាំងឡាយទាំងពួង ដែលនៅមានការកើត-ការស្លាប់ ត្រាច់រង្គាត់ក្នុងសង្សារវដ្តបន្តទៅទៀត (វៀរអសញ្ញសត្វព្រហ្ម) ចាំបាច់ត្រូវមាន កម្មអារម្មណ៍ កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍ ឬ គតិនិមិត្ត-អារម្មណ៍ មកប្រាកដក្នុងកាលជិតស្លាប់ជានិច្ច ។

កម្មអារម្មណ៍

កម្មអារម្មណ៍ បានដល់ ធម្មារម្មណ៍ ជាកុសលកម្ម ឬ អកុសលកម្ម ដែលជាគរុកម្ម អាចិណ្ណកម្ម អាសន្នកម្ម ឬ កដត្តាកម្ម សឹងនឹងអាចបញ្ជូនផល ឲ្យបដិសន្ធិក្នុងភពខាងមុខ ដូចជាការសម្ដែងតួឲ្យច្បាស់ចំពោះមុខ ប្រាកដក្នុងមនោទ្វារ ឬ កុសល-កម្ម-អកុសលកម្ម ដែលឲ្យកើតបដិសន្ធិនោះ រមែងប្រាកដក្នុងផ្លូវចិត្ត ដោយអំណាច ធ្វើខ្លួនឲ្យដូចនឹងការកើតឡើងថ្មីៗ ព្រោះហេតុនោះហើយ ទើបការប្រាកដនៃកម្មអារម្មណ៍ មាន ២ យ៉ាង ។

១. **កម្មអារម្មណ៍** ដែលប្រាកដឡើងដោយកុសលកម្ម អកុសលកម្ម សម្ដែងតួឲ្យច្បាស់ “ **អភិមុខីភូតំ** ” ជាការប្រាកដឡើងដោយអំណាចនៃ “ **បុព្វេកតសញ្ញា** ” សញ្ញា គឺ សេចក្ដីចងចាំខាងក្នុងខ្លួន ដែលបានប្រព្រឹត្តហើយក្នុងកាលមុន ដូចខ្លួនធ្លាប់

មានបីតិ សោមនស្ស ក្នុងខណៈធ្វើបុណ្យ ឲ្យទាន រក្សាសីល ចម្រើនភាវនា កាល ១០-១៥ ឆ្នាំកន្លងហើយ លុះមកដល់ ឥឡូវនេះ ក៏នៅរលឹកនឹកចាំកុសល បីតិសោមនស្សនោះៗបាន ឬ ខ្លួនធ្លាប់ក្តៅក្រហាយចិត្តក្នុងខណៈដែលត្រូវភ្លើងឆេះ ត្រូវគេឆបោកកាលពី ១០-១៥ ឆ្នាំ មុនកន្លងហើយ ឬ ធ្លាប់ខឹងក្រោធ ចង្អៀតចង្អល់ចិត្តនឹងអ្នកណាមួយ ក្នុងកាលមុន ដល់ពេលជិតនឹងស្លាប់ ក៏ទាញមកនឹកចាំនូវសេចក្តីក្តៅក្រហាយ ឬ សេចក្តីក្រោធ សេចក្តីចង្អៀតចង្អល់នោះៗឡើងមកបាន ។

សេចក្តីនេះឧបមាដូចជាអ្នកធំ ចំណាស់ម្នាក់ លុះនឹកដល់វ័យកាលខ្លួននៅកំឡោះ ក្រមុំ មានសេចក្តីសប្បាយរីករាយយ៉ាងណា ក៏នៅរលឹក នឹកចាំសេចក្តីសប្បាយរីករាយក្នុងគ្រាអង្កាល់ណោះបាន ការប្រាកដនៃកម្មអារម្មណ៍តាម **បុព្វេកតសញ្ញា** ដែលជា **“អភិមុខីភូតំ”** ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។

ចំណែកអ្នកជិតនឹងស្លាប់ នឹកចងចាំរឿងខាងក្រៅខ្លួន មានកិរិយាអាការៈ វត្ថុរបស់របរ គ្រឿងប្រដាប់ផ្សេងៗបាននោះ ទាំងនេះជា **កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍** មិនមែនជា កម្មអារម្មណ៍ទេ ។

២ . កម្មអារម្មណ៍ ដែលប្រាកដឡើងដោយកុសលកម្ម អកុសលកម្ម ធ្វើខ្លួនឲ្យដូចនឹងការកើតឡើងថ្មីៗ **“អភិនវករណេន”**

ជាការប្រាកដឡើងដោយអំណាចនៃ " **សម្បតិកតសញ្ញា** " សញ្ញា គឺ សេចក្តីចងចាំខាងក្នុងខ្លួន ប្រព្រឹត្តទៅប្រហែលគ្នានឹងថា កំពុងធ្វើក្នុងពេលឥឡូវនេះ ដូចខ្លួនធ្លាប់មានបីតិសោមនស្សក្នុងខណៈធ្វើបុណ្យឲ្យទាន រក្សាសីល ចំរើនភាវនា ឬធ្លាប់ក្តៅក្រហាយចិត្ត ក្នុងខណៈដែលត្រូវភ្លើងឆេះ ត្រូវគេឆបោក ឬ ធ្លាប់ខឹងក្រោធចង្អៀតចង្អល់នឹងនរណាមួយ ក្នុងកាលមុនកន្លងច្រើនខែឆ្នាំមកហើយ លុះដល់ពេលជិតនឹងស្លាប់ បីតិសោមនស្សបានកើតឡើងប្រហែលគ្នានឹងថា ខ្លួនកំពុងទៅធ្វើបុណ្យ ឲ្យទាន រក្សាសីល ចម្រើចភាវនា ឬ សេចក្តីក្តៅក្រហាយចិត្ត បានកើតឡើងប្រហែលគ្នានឹងថា ខ្លួនកំពុងត្រូវភ្លើងឆេះ ត្រូវគេឆបោក ឬ សេចក្តីក្រោធ សេចក្តីចង្អៀតចង្អល់បានកើតឡើង ប្រហែលគ្នានឹងថា ខ្លួនកំពុងវាយតប់ ឈ្លោះប្រកែកនឹងអ្នកណាម្នាក់ ។

សេចក្តីនេះ ឧបមាដូចជាសេចក្តី សប្បាយរីករាយមួយ ដែលកើតឡើងក្នុងចិត្តរបស់បុគ្គល ដែលកំពុងដេកលក់ក្នុងកណ្តាលអធ្រាត្រយល់សប្តិ ព្រោះអាស្រ័យសេចក្តីសប្បាយរីករាយ បានមកពីការទៅមើលកុន ល្ខោន ឬ កីឡាកាលពីថ្ងៃរសៀលមុិញអុីចឹង ។

កម្មអារម្មណ៍ដែលបានពោលមកហើយនេះ ប្រាកដបានចំពោះតែតាម **មនោទ្វារ** ប៉ុណ្ណោះ មិនអាចប្រាកដតាម បញ្ចទ្វារទេ ។

កម្មអារម្មណ៍នេះ តែងនឹកគិតនូវអំពើដែលកន្លងទៅហើយ ជា **អតីតអារម្មណ៍** ។

-បើកម្មអារម្មណ៍ ជាកុសល រមែងនាំទៅកាន់សុគតិ ។

-បើកម្មអារម្មណ៍ ជាអកុសល រមែងនាំទៅកាន់ទុគ្គតិ ។

កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍

កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍ សំដៅយកអារម្មណ៍ដែលជាហេតុនៃការប្រព្រឹត្តិធ្វើ ។

កម្មស្ស និមិត្តំ = កម្មនិមិត្តំ

ប្រែថា : អារម្មណ៍ដែលជាហេតុនៃការប្រព្រឹត្តិធ្វើ ឈ្មោះថា **កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍** ។

កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍ បានដល់ អារម្មណ៍ ៦ គឺ រូប សម្លេង ក្លិន រស ផោដ្ឋព្វៈ និងធម្មារម្មណ៍ ដែលដឹងបានតាមផ្លូវចិត្ត គឺបំណងយកតែអារម្មណ៍ ៦ ដែលទាក់ទងជាមួយនឹងការប្រព្រឹត្តិធ្វើ នៃបុគ្គលម្នាក់ៗ ដែលខ្លួនបានប្រព្រឹត្តដោយ កាយ វាចា ចិត្ត ប៉ុណ្ណោះ ។

អារម្មណ៍ ៦ ដែលទាក់ទិនជាមួយនឹងការប្រព្រឹត្តិធ្វើរបស់ខ្លួន

ដែលជា កម្មនិមិត្តបាននោះ មាន ២ យ៉ាង គឺ :

១. ឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត បានដល់ អារម្មណ៍ ៦ ដែលខ្លួនបានប្រសព្វឃើញ ជាប្រធានក្នុងខណៈប្រព្រឹត្តធ្វើ ។

២. ឧបករណកម្មនិមិត្ត បានដល់ អារម្មណ៍ ៦ ដែលខ្លួនបានប្រសព្វឃើញ តែមិនមែនជាប្រធានទេ គ្រាន់តែជាគ្រឿងប្រកបជំនួយក្នុង :

ក. ផ្នែកកុសល

- **ទានកុសល** ចិញ្ចឹមភិក្ខុ ដាក់បាត្រ ធ្វើកឋិនទាន សាងសាលាសិក្សា ។

អារម្មណ៍ដែលជាប្រធាន គឺភិក្ខុសាមណេរ អាហារភោជន ត្រៃចីវរ វិហារ អាគារសិក្សា ទាំងអស់នេះ ឈ្មោះថា **ឧបលទ្ធ-កម្មនិមិត្ត** ។

ចំពោះអារម្មណ៍ ដែលជាចំណែកប្រកប ឧបត្ថម្ភឲ្យសម្រេចជាទានកុសលផ្សេងៗនោះ គឺព្រះពុទ្ធរូប ផ្កាភ្ញី ធូប ទៀន ចាន កន្ទេល តុកៅអី ផ្ដិល ថាស យានយន្ត និង អ្នកជួយបម្រើ ទាំងអស់នេះ ឈ្មោះថា **ឧបករណកម្មនិមិត្ត** ។

- សីលកុសល ភិក្ខុសាមណេរអ្នកឲ្យសីល ពាក្យឲ្យសីល ការពោលវាចាទទួលសីល ជា **ឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត** គ្រឿងទេយ្យធម៌ ដែលយកទៅបូជា និងបុគ្គលដែលរួមជាមួយនោះ ជា **ឧបករណ-កម្មនិមិត្ត** ។

- ភាវនាកុសល បើជាការចម្រើនសមថភាវនា អារម្មណ៍កម្មដ្ឋានផ្សេងៗមានកសិណជាដើម រហូតដល់ឧគ្គហនិមិត្ត បដិភាគ-និមិត្ត អប្បនាឈាន និងគ្រូអាចារ្យជា **ឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត** ។

បើជាការចម្រើនវិបស្សនាភាវនា រូបធម៌ នាមធម៌ ខន្ធ ៥ សតិសម្បជញ្ញៈ គ្រូអាចារ្យ ជាឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត ។

ទីកន្លែង គ្រឿងប្រើប្រាស់ ដែលជាប់ទាក់ទិននឹងការចម្រើនវិបស្សនា ឈ្មោះថា **ឧបករណកម្មនិមិត្ត** ។

ម្យ៉ាងទៀត ការសិក្សារៀនសូត្រព្រះធម៌ ច្បាប់តម្រា ព្រះត្រៃ-បិដក គ្រូអាចារ្យ ការសូត្រទន្ទេញ ជា **ឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត** ។

សាលារៀន ទីកន្លែង អ្នកសិក្សា ក្ដារខៀន ប្រដាប់សរសេរ ជា **ឧបករណកម្មនិមិត្ត** ។

ខ. ផ្នែកអកុសល

- **បាណាតិបាត** សត្វដែលត្រូវស្លាប់ កិរិយាអាការដែលប្រព្រឹត្តធ្វើ ជាប្រធានក្នុងការសម្លាប់ ឈ្មោះថា **ឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត**

ស្ថានទីសម្លាប់ គ្រឿងអាវុធប្រើប្រាស់ក្នុងការសម្លាប់ ដូចជា សាច់ ស្បែក ឆ្អឹង រោម ជាដើម ជាចំណែកប្រកប ឈ្មោះថា **ឧបករណកម្មនិមិត្ត** ។

- **អទិន្នាទាន** ទ្រព្យរបស់របរដែលលួចប្លន់ កិរិយាអាការលួច ប្លន់ ជា **ឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត** ។

ទីកន្លែង គ្រឿងប្រដាប់ប្រដា ប្រើប្រាស់ ក្នុងការលួចប្លន់ ជា **ឧបករណកម្មនិមិត្ត** ។

- **កាមេសុមិច្ឆាចារ** បុគ្គលដែលខ្លួនរំលោភល្មើស និងកិរិយា អាការរបស់ខ្លួន ជា **ឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត** ។

ទីកន្លែង សំដី វាចា ល្បួង លួងលោម គំរាមកំហែង ជា **ឧបករណកម្មនិមិត្ត** ។

- **មុសាវាទ** ពាក្យសំដីមិនពិត ឬ វត្ថុដែលមិនពិត ជា **ឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត** ។

បុគ្គលអ្នកស្តាប់ ជា **ឧបករណកម្មនិមិត្ត** ។

- **សុរាមេរ័យ** ស្រា បៀរ មេរ័យ អាការស្រវឹង ជា **ឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត** ។

ដប កំប៉ុង គ្រឿងក្លែម ពួកម៉ាក ពួកភៀន ភាជន៍ ទីកន្លែង និងប្រដាប់ប្រដាផ្សេងៗ ជា **ឧបករណកម្មនិមិត្ត** ។

រួមសេចក្តីមក **ឧបលទ្ធកម្មនិមិត្ត** និង **ឧបករណកម្ម-និមិត្ត** ទាំង ២ យ៉ាងនេះ បណ្តាវត្ថុមានជីវិតក្តី មិនមានជីវិតក្តី ដែលជាប់ទាក់ទងនឹងការប្រព្រឹត្តធ្វើល្អក្តី អាក្រក់ក្តី ជា **ឧបលទ្ធ-កម្មនិមិត្ត** ឯវត្ថុដទៃៗទៀតដែលជាគ្រឿងប្រកបជំនួយ ក្នុងការធ្វើល្អ ធ្វើអាក្រក់ ទាំងនោះ ជា **ឧបករណកម្មនិមិត្ត** ។

កាលបើជិតនឹងស្លាប់ កម្មនិមិត្ត ណាមួយជាគ្រឿងសំគាល់មកប្រាកដចំពោះមុខ មានអារម្មណ៍ជាផ្នែកកុសលហើយ ក៏នឹងនាំទៅកាន់សុគតិ ប៉ុន្តែបើ កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍ ទាំងនោះជាផ្នែកអកុសលហើយ រមែងនាំទៅកាន់ទុគ្គតិ ។

គតិនិមិត្តអារម្មណ៍

គតិនិមិត្តអារម្មណ៍ សំដៅយកអារម្មណ៍នៃភពជាតិ ដែលគប្បីនឹងទៅ គឺ អារម្មណ៍ដែលនឹងបានសោយក្នុងភពបន្ទាប់ពីស្លាប់

ទៅ ។

គតិយា និមិត្តំ = គតិនិមិត្តំ

ប្រែថា : អារម្មណ៍របស់ភពជាតិ ដែលគប្បីទៅ ឈ្មោះថា **គតិនិមិត្ត** ។

គតិនិមិត្តនេះ បានដល់ អារម្មណ៍ ៦ ប៉ុន្តែអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា គតិនិមិត្តនេះ មិនមែនជាអារម្មណ៍ទាក់ទងនឹងភពជាតិនេះទេ គឺ ជាអារម្មណ៍ ៦ ដែលគប្បីនឹងបានជួប បានឃើញ បានសោយ ក្នុងភពមុខប៉ុណ្ណោះ ។

គតិនិមិត្តអារម្មណ៍នេះ មាន ២ យ៉ាង គឺ ឧបលភិតព្វ-គតិនិមិត្ត ១ និង ឧបភោគគតិនិមិត្ត ១ ។

១. ឧបលភិតព្វគតិនិមិត្ត គឺ ជាអារម្មណ៍ ៦ របស់ភពជាតិ ដែលនឹងគប្បីឃើញ ។

២. ឧបភោគគតិនិមិត្ត គឺ ជាអារម្មណ៍ ៦ របស់ភពជាតិ ដែលនឹងគប្បីសោយ ។

- **ចំពោះអ្នកដែលនឹងទៅកើតក្នុងព្រហ្មលោក** គតិនិមិត្តទាំង ២ នេះ រមែងមិនមាន គឺ មានតែ បញ្ញត្តិកម្មនិមិត្ត ឬ

មហគ្គតកម្មនិមិត្ត ប៉ុណ្ណោះ ។

- **ចំពោះអ្នកដែលនឹងទៅកើតទេវលោក** បើឃើញ រាជរថ វិមាន ទេវបុត្ត ទេពធីតា គ្រឿងប្រដាប់ សួនឧទ្យាន ស្រះទឹក ទាំងនេះ ចាត់ជា **ឧបលភិតព្វគតិនិមិត្ត** ។ ប៉ុន្តែបើដឹងខ្លួនថា ខ្លួនបានអង្គុយលើរាជរថក្តី កំពុងដើរទៅក្នុងទីកន្លែងផ្សេងៗ យ៉ាងសប្បាយក្តី បានបរិភោគអាហារភោជន រួមនឹងទេវបុត្ត ទេពធីតាក្តី ទ្រទ្រង់នូវគ្រឿងអាភរណៈក្តី ទាំងនេះ ចាត់ជា **ឧប-ភោគគតិនិមិត្ត** ។

- **ចំពោះអ្នកដែលនឹងទៅកើតជាមនុស្ស** បើបានឃើញ គភ៌មាតា ឃើញភូមិ-ស្រុកពួកមនុស្ស យានជំនិះ និង គ្រឿងប្រើ-ប្រាស់ក្នុងភូមិក្នុងស្រុក ទាំងនេះ ចាត់ជា **ឧបលភិតព្វគតិនិមិត្ត**។ ប៉ុន្តែបើដឹងខ្លួនថា ខ្លួនកំពុងនៅទីនោះកំពុងសន្ទនា ប្រាស្រ័យនឹងនរណាម្នាក់ ប្រកបការងារណាមួយក្តី ឬហាក់ដូចជាខ្លួនបានចាប់ បដិសន្ធិក្នុងគភ៌ក្តី យ៉ាងនេះ ចាត់ជា **ឧបភោគគតិនិមិត្ត** ។

- **ចំពោះអ្នកដែលនឹងទៅកើតជាសត្វតិរច្ឆាន** បើ ឃើញសត្វផ្សេង ៗ ដូចជា ឆ្កែ ឆ្មា មាន់ ទា បក្សី ដំរី សេះ គោ

ក្របីជាដើម ឬទីកន្លែងដែលពួកសត្វទាំងនោះ អាស្រ័យនៅ ដូចជា ជ្រោះ ត្រពាំង បឹង ព្រៃក ក្រោល ទ្រុង គុម្ពោត ព្រៃឈើជាដើម ជា **ឧបលភិតព្វគតិនិមិត្ត** ។ បើដឹងខ្លួនថា ខ្លួនជាសត្វតិរច្ឆាន ពួកណាមួយ ឬកំពុងតែប្រឡែងលេងជាមួយនឹងសត្វ ទាំងនោះ ជា **ឧបភោគគតិនិមិត្ត** ។

- **ចំពោះអ្នកដែលនឹងទៅកើតជាប្រេត និងអសុរកាយ** បើឃើញ ព្រៃ ជ្រោះ ទន្លេ ភ្នំ ដែលស្ងាត់ជ្រងំគួរឲ្យខ្លាចស្រៀវសាច់ ឃើញ ប្រេត អសុរកាយ ទាំងនេះ ជា **ឧបលភិតព្វគតិនិមិត្ត** ។ បើដឹងខ្លួនថា ខ្លួនកំពុងដើរក្នុងទីទាំងនោះក្តី ដឹងខ្លួនថា រាងកាយរបស់ខ្លួនគួរខ្ពើម គួរខ្លាច ឬ កំពុងស្រេកឃ្លាន កំពុងរកទឹក រកអាហារក្តី ទាំងនេះ ជា **ឧបភោគគតិនិមិត្ត** ។

- **ចំពោះអ្នកដែលនឹងទៅកើតក្នុងនរក** បើឃើញគ្រឿងប្រហារ ឆ្កែ ត្មាត ក្អែក យមរាជ យមបាល សត្វនរក និង ស្ថានទីនៅរបស់សត្វ ទាំងនោះ ជា **ឧបលភិតព្វគតិនិមិត្ត** ។ បើដឹងខ្លួនថា ខ្លួនកំពុងត្រូវគេអូសកញ្ឆក់ ត្រូវគេវាយតប់ ត្រូវឆ្កែខាំ ត្រូវត្មាតចឹក ត្រូវគេចងក្រៀកក្តី ដឹងខ្លួនថា រាងកាយរបស់ខ្លួនឈឺចុកចាប់ ក្រំស្គមស្គាំងក្តី ទាំងនេះ ជា **ឧបភោគគតិនិមិត្ត** ។

បណ្ដាទ្វារណាមួយក្នុងទ្វារទាំង ៦ ការប្រាកដនៃនិមិត្តទាំង ៣ នេះ រមែងប្រាកដតាមទ្វារ ភ្នែក ត្រចៀក ច្រមុះ អណ្ដាត កាយ ចិត្ត ណាមួយ ពោលគឺ :

-និមិត្តដែលជា **កម្មអារម្មណ៍** នឹងប្រាកដតាម **មនោទ្វារ** ។

-និមិត្តដែលជា **កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍** និង **គតិនិមិត្ត-អារម្មណ៍** ទាំង ២ យ៉ាងនេះ ត្រូវសម្រេចតាមសភាពនៃនិមិត្តនោះៗ បើជា **បច្ចុប្បន្នរូបារម្មណ៍** ក៏ប្រាកដតាម **ចក្ខុទ្វារ** និង **មនោទ្វារ** , បើជា **អតីតរូបារម្មណ៍** ក៏ប្រាកដបានតាម **មនោទ្វារ** តែម្យ៉ាង ។

សទ្ទាអារម្មណ៍ គន្ធាអារម្មណ៍ រសាអារម្មណ៍ និង ផោដ្ឋព្វា-អារម្មណ៍ ក៏ប្រាកដមានទំនងដូចគ្នាអ៊ីចឹងដែរ ។ ប៉ុន្តែចំពោះ **និមិត្តធម្មារម្មណ៍** រមែងប្រាកដតែតាម **មនោទ្វារ** ប៉ុណ្ណោះ ។

ម្យ៉ាងទៀត **គតិនិមិត្តអារម្មណ៍** នោះ សូម្បីជាអារម្មណ៍ទាំង ៦ ក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែចំណែកច្រើនដែលប្រាកដ រមែងជា **រូបារម្មណ៍** និង **បញ្ញត្តិអារម្មណ៍** ដែលទាក់ទិនជាមួយនឹងរូបារម្មណ៍នោះៗ ។ ដូច្នេះ ក្នុងបណ្ដាទ្វារទាំង ៦ នេះ **គតិនិមិត្ត-**

អារម្មណ៍ រមែងប្រាកដតាម **ចក្ខុទ្វារ** និង **មនោទ្វារ** ដោយច្រើន ។

បន្តពីអារម្មណ៍ដែលមាន កម្ម កម្មនិមិត្ត គតិនិមិត្ត ទាំងនោះមកប្រាកដហើយ អាស្រ័យដោយអារម្មណ៍ ដែលមកប្រាកដតាមអាការនោះៗឯង ក្រសែចិត្តបរិសុទ្ធក្តី ឬសៅហ្មងក្តី គឺស្រេចតែកម្មដែលនឹងបញ្ជូនផល ។

កាលបើកម្ម ដែលនឹងបញ្ជូនផលបដិសន្ធិក្នុងភពជាតិ ខាងមុខជាកុសលហើយ និមិត្តទាំង ៣ ក៏ជានិមិត្តល្អ , កាលបើនិមិត្តល្អហើយ ក្រសែចិត្តដែលជាប់នៅក្នុងនិមិត្ត នោះក៏ផ្លូវផង់ថ្លាបរិសុទ្ធ សូម្បីរាងកាយត្រូវបៀតបៀនដោយ រោគភ័យចុកចាប់ យ៉ាងណា ឬមានគេនិយាយរឿងរ៉ាវអាក្រក់ មានការដណ្តើមទ្រព្យសម្បត្តិ ប្រកាប់ប្រចាក់គ្នានិងគ្នា យ៉ាងណាក៏ដោយ ចិត្តសន្តានរបស់អ្នកជិតស្លាប់នោះ គ្រាន់តែសៅហ្មងមួយជួរខណៈៗប៉ុណ្ណោះ រួចហើយក៏ត្រឡប់ថ្លាផ្លូវផង់ដូចដើមវិញ ។ ដូច្នេះវេលាជិតនឹងស្លាប់ ក្រសែចិត្តថ្លាផ្លូវផង់ បរិសុទ្ធកើតឡើងជារឿយៗ ។

កាលបើកម្ម ដែលនឹងបញ្ជូនផលបដិសន្ធិក្នុងភពជាតិ ខាងមុខជាអកុសលហើយ និមិត្តទាំង ៣ ក៏ជានិមិត្តមិនល្អ កាលបើនិមិត្តមិនល្អហើយ ក្រសែចិត្តដែលជាប់នៅក្នុង និមិត្តនោះ ក៏សៅហ្មងមិន

ផ្លូវផង់ សូម្បីរាងកាយមិនមានរោគភ័យ ចុកចាប់យ៉ាងណា ក៏ដោយ ទាំងកូនចៅ ញាតិ អ្នកផងមកប្រតិបត្តិផ្គាប់ផ្គុនល្អ មិនបាននិយាយរឿងអាក្រក់ឲ្យរំខាន មានតែនិយាយគ្នានូវរឿងល្អៗយ៉ាងណាក៏ដោយ គ្រាន់តែធ្វើឲ្យចិត្ត បន្ថយពីសេចក្តីសៅហ្មងបានមួយជួរខណៈ ។ ប៉ុណ្ណោះ ក្រសែចិត្តដទៃៗក្រៅពីនោះ ក៏ត្រឡប់ជាកង្វល់សៅហ្មងដូចដើមវិញ ។

ដូច្នេះក្រសែចិត្តដែលកើតឡើងជារឿយៗ ដោយសេចក្តីសៅហ្មង ឬដោយបរិសុទ្ធនោះ បានចំពោះតែអ្នកដែលស្លាប់ដោយជម្ងឺឈឺចុកចាប់ច្រើនអស់វេលាយូរៗ ច្រើននាទី ច្រើនម៉ោង ច្រើនថ្ងៃ ក៏ប៉ុន្តែ វៀរចំពោះអ្នកស្លាប់ដោយ ទាន់ហាន់មិនដឹងខ្លួន ដូចជាស្លាប់ដោយផ្ទុះគ្រាប់បែកជាដើម ។

ចំណែក ព្រះអរហន្ត កាលជិតនឹងបរិនិព្វាននោះ សូម្បីថាចិត្តនឹងមានអារម្មណ៍ជាលោកិយ លោកុត្តរ ឬ បញ្ញត្តិក៏ដោយ ក្រសែចិត្តកាលជិតនឹងបរិនិព្វាននោះ រមែងបង្អោនទៅក្នុងព្រះនិព្វានតែម្យ៉ាង ដូចគ្នាគ្រប់ៗអង្គ សេចក្តីដែលពោលយ៉ាងនេះ ក៏ព្រោះ លោកមិនមានភពជាតិដែលនឹងត្រូវកើតតទៅទៀត ។

ចំពោះ កម្ម កម្មនិមិត្ត គតិនិមិត្តអារម្មណ៍ ដែលជា បច្ចុប្បន្ន

អតីត និង បញ្ញត្តិ នោះ អធិប្បាយថា បើអារម្មណ៍របស់មរណា-សន្នជវនៈ ជានិប្ផន្នរូប មានរូបារម្មណ៍ជាដើមនោះ វេលាដែលចុតិចិត្តរលត់ហើយ អារម្មណ៍នោះនៅមិនទាន់រលត់ទេ កាលបើយ៉ាងនេះ បដិសន្ធិចិត្ត និង ភវង្គចិត្ត ច្រើនបំផុត ៦ ដួង ដែលកើតក្នុងភពថ្មីនោះ ក៏មានអារម្មណ៍ជាបច្ចុប្បន្ន ។ ចំណែកភវង្គចិត្តដែលកើតបន្តពីនោះមក រហូតដល់ចុតិចិត្តនោះ មានអារម្មណ៍បច្ចុប្បន្នមិនបាន ។

បើ និប្ផន្នរូបារម្មណ៍ ដែលបានពោលហើយនោះ រលត់ព្រមនឹងចុតិចិត្តក្តី ឬ អារម្មណ៍របស់មរណាសន្នជវននោះ ជាធម្មារម្មណ៍ជា ចិត្ត-ចេតសិកក្តី យ៉ាងនេះ បដិសន្ធិចិត្ត ភវង្គចិត្ត ចុតិចិត្តក្នុងភពថ្មី រមែងមានអារម្មណ៍ជាអតីត ។

ចំណែក បដិសន្ធិចិត្ត ភវង្គចិត្ត ចុតិចិត្ត របស់កាមបុគ្គលដែលកើតក្នុងកាមភូមិនោះ មានកាលវិមុត្តិអារម្មណ៍ គឺបញ្ញត្តិមិនបាន ព្រោះឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២ មហាវិបាកចិត្ត ៨ ទាំងនេះមានអារម្មណ៍ ៦ ដែលជាកាមារម្មណ៍តែម្យ៉ាង ។ ដូច្នេះ អារម្មណ៍របស់ បដិសន្ធិចិត្ត ភវង្គចិត្ត ចុតិចិត្តរបស់កាមបុគ្គល ទើបជាអារម្មណ៍ដែលជាបច្ចុប្បន្ន ឬអតីតយ៉ាងណាមួយប៉ុណ្ណោះ ។

បើអារម្មណ៍របស់មរណាសន្នជវន ជាបញ្ញត្តិធម្មារម្មណ៍ គឺបញ្ញត្តិដែលទាក់ទងនឹងកម្មដ្ឋាន មានកសិណបញ្ញត្តិ ជាដើមយ៉ាងនេះ ហើយ បដិសន្ធិចិត្ត ភវង្គចិត្ត ចុតិចិត្តក្នុងភពថ្មី រមែងមានអារម្មណ៍

ជាកាលវិមុត្តិអារម្មណ៍ គឺ បញ្ញត្តិនោះឯង ។

អារម្មណ៍របស់ទ្វារវិមុត្តិចិត្តទាំងនេះ ជាអនាគតអារម្មណ៍នោះ តែងមានមិនបាន ព្រោះការទទួលអារម្មណ៍របស់ទ្វារវិមុត្តិចិត្តនេះ ទទួលអារម្មណ៍ ដែលមរណាសន្នជវនទទួលយកមកពីភពមុន កាល ជិតនឹងស្លាប់នោះឯង ៕

អារម្មណ៍ពិស្តារ ២១

តាមដែលបានសម្តែងប្រភេទអារម្មណ៍ផ្សេងៗ រួចមកហើយ មានអារម្មណ៍ ៦ បានដល់ រូបារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ និងធម្មារម្មណ៍ ហើយនិងប្រភេទ អារម្មណ៍ ៤ ដែលមានកាមអារម្មណ៍ មហគ្គតអារម្មណ៍ បញ្ញត្តិ-អារម្មណ៍ និងលោកុត្តរអារម្មណ៍ ។ ដោយហេតុសភាវៈរបស់ អារម្មណ៍នោះ ប្រព្រឹត្តទៅយ៉ាងទូលំទូលាយ និងមានឈ្មោះហៅបាន ច្រើនយ៉ាង ផ្សេងៗគ្នា ដោយន័យទេសនា ដូច្នេះបើរួបរួមនូវប្រភេទ នៃអារម្មណ៍ផ្សេងៗទាំងនោះ ដោយពិស្តារហើយ ក៏មានអារម្មណ៍ ២១ យ៉ាង គឺ :

សម្តែងអារម្មណ៍ពិស្តារ ២១ ប្រភេទ

១. កាមអារម្មណ៍ បានដល់ កាមាវចរចិត្ត ៥៤ ចេតសិក ៥២ រូប ២៨ បានជា អារម្មណ៍ ៦ ។

២. មហគ្គតអារម្មណ៍ បានដល់ មហគ្គតចិត្ត ២៧ ចេតសិក ៣៥ បានជា អារម្មណ៍ ១ គឺ ធម្មារម្មណ៍ ។

៣. និព្វានអារម្មណ៍ បានដល់ និព្វាន បានជា អារម្មណ៍ ១ គឺ ធម្មារម្មណ៍ ។

៤. នាមអារម្មណ៍ បានដល់ ចិត្ត ៨៩ ចេតសិក ៥២ និព្វាន ១ បានជា អារម្មណ៍ ១ គឺ ធម្មារម្មណ៍ ។

៥. រូបអារម្មណ៍ បានដល់ រូប ២៨ បានជា អារម្មណ៍ ៦ ។

៦. អតីតអារម្មណ៍ បានដល់ ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលរលត់ហើយ បានជា អារម្មណ៍ ៦ ។

៧. អនាគតអារម្មណ៍ បានដល់ ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលនឹងកើត បានជា អារម្មណ៍ ៦ ។

៨. បច្ចុប្បន្នអារម្មណ៍ បានដល់ ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលកំពុងកើតឡើង បានជា អារម្មណ៍ ៦ ។

៩. កាលវិមុត្តិអារម្មណ៍ បានដល់ និព្វាន បញ្ញត្តិ បានជា អារម្មណ៍ ១ គឺ ធម្មារម្មណ៍ ។

១០. បញ្ញត្តិអារម្មណ៍ បានដល់ អត្ថប្បញ្ញត្តិ សទ្ទប្បញ្ញត្តិ បានជា អារម្មណ៍ ១ គឺ ធម្មារម្មណ៍ ។

១១. បរមត្ថអារម្មណ៍ បានដល់ ចិត្ត ចេតសិក រូប និព្វាន បានជា អារម្មណ៍ ៦ ។

១២. អជ្ឈត្តអារម្មណ៍ បានដល់ ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលកើតឡើងខាងក្នុងខ្លួនឯង បានជា អារម្មណ៍ ៦ ។

១៣. ពហិទ្ធអារម្មណ៍ បានដល់ ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលកើតឡើងក្នុងអ្នកដទៃ និងរូបដែលមិនមានជីវិត រួមទាំងនិព្វាន បញ្ញត្តិ បានជា អារម្មណ៍ ៦ ។

១៤.អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណ៍ បានដល់ ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលកើតឡើងខាងក្នុងខ្លួន និងខាងក្រៅខ្លួន បានជា អារម្មណ៍ ៦ ។

១៥. បញ្ញារម្មណ៍ បានដល់ វិសយរូប ៧ បានជា អារម្មណ៍ ៥ ។

១៦. រូបារម្មណ៍ បានដល់ វណ្ណរូប គឺ ពណ៌ផ្សេងៗ ។

១៧. សទ្ទារម្មណ៍ បានដល់ សទ្ទរូប គឺ សម្លេងផ្សេងៗ ។

១៨. គន្ធារម្មណ៍ បានដល់ គន្ធរូប គឺ ក្លិនផ្សេងៗ ។

១៩. រសារម្មណ៍ បានដល់ រសរូប គឺ រសផ្សេងៗ ។

២០. ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ បានដល់ រឹង-ទន់ ក្តៅ-ត្រជាក់ តឹង-ញ័រ ។

២១. ធម្មារម្មណ៍ បានដល់ ចិត្ត ចេតសិក បសាទរូប ៥ សុខុមរូប ១៦ និព្វាន បញ្ញត្តិ ៕

ការចែកចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍ ដោយឯកន្តៈ និង អនេកន្តៈ

១. កាមអារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួលកាមអារម្មណ៍បាន មាន ៥៦ ដួង គឺ :

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២៥** ដួង បានដល់ :

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០** ដួង
- មនោធាតុ **៣** ដួង
- មនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត **៣** ដួង
- ហសិតុប្បាទចិត្ត **១** ដួង
- មហាវិបាកចិត្ត **៨** ដួង

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៣១** ដួង បានដល់ :

- អកុសលចិត្ត **១២** ដួង
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត **១** ដួង
- មហាកុសលចិត្ត **៨** ដួង

- មហាកិរិយាចិត្ត ៨ ដួង
- អភិញ្ញាចិត្ត ២ ដួង

ខ. ចិត្តដែលទទួលកាមារម្មណ៍មិនបានមាន **៣៥** ដួង គឺ :

- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង

២. មហគ្គតអារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួលមហគ្គតអារម្មណ៍បាន មាន **៣៧** ដួង គឺ :

\+ **ឯកន្តៈ** មាន **៦** ដួង បានដល់ :

- វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង

\+ **អនេកន្តៈ** មាន **៣១** ដួង បានដល់ :

- អកុសលចិត្ត **១២** ដួង
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១ ដួង
- មហាកុសលចិត្ត ៨ ដួង

- មហាកិរិយាចិត្ត ៨ ដួង
- អភិញ្ញាចិត្ត ២ ដួង

ខ. ចិត្តដែលទទួលមហគ្គតអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៥៤** ដួង គឺ :

- អហេតុកចិត្ត **១៧** ដួង

(វៀរឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១)

- មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង
- រូបាវចរចិត្ត **១៥** ដួង
- អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង

៣. និព្វានអារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួលនិព្វានអារម្មណ៍បាន មាន **១៩** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **៨** ដួង បានដល់ :

- លោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង

+ **អនេកន្តៈ** មាន **១១** ដួង បានដល់ :

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត **១** ដួង
- មហាកុសលញាណសម្បយុត្តចិត្ត **៤** ដួង
- មហាកិរិយាញាណសម្បយុត្តចិត្ត **៤** ដួង
- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ. ចិត្តដែលទទួលនិព្វានអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៧២** ដួង គឺ :

- កុសលចិត្ត **១២** ដួង
- ហេតុកចិត្ត **១៧** ដួង

(វៀរឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១)

- មហាកុសលញាណវិប្បយុត្តចិត្ត **៤** ដួង
- មហាកិរិយាញាណវិប្បយុត្តចិត្ត **៤** ដួង
- មហាវិបាកចិត្ត **៨** ដួង
- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង

៤. នាមអារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួលនាមអារម្មណ៍បាន មាន **៥៧** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **១៤** ដួង បានដល់ :

- វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង
- នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៤៣** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤១** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ មនោធាតុ ៣)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ. ចិត្តដែលទទួលនាមអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៣៤** ដួង គឺ :

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០** ដួង
- មនោធាតុ **៣** ដួង
- រូបាវចរចិត្ត **១៥** ដួង
- អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង

- អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង

៥. រូបអារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួល រូបអារម្មណ៍បាន មាន **៥៦** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **១៣** ដួង បានដល់ :

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០** ដួង
- មនោធាតុ **៣** ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៤៣** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤១** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ មនោធាតុ ៣)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ. ចិត្តដែលទទួលរូបអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៣៥** ដួង គឺៈ

- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

៦. អតីតអារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួលអតីតអារម្មណ៍បាន មាន **៤៩** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **៦** ដួង បានដល់ :

- វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៤៣** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤១** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ មនោធាតុ ៣)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួលអតីតអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៤២** ដួង គឺ :

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០** ដួង
- មនោធាតុ ៣ ដួង
- រូបាវចរចិត្ត **១៥** ដួង
- អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង

- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

៧. អនាគតអារម្មណ៍

ក.ចិត្តដែលទទួល អនាគតអារម្មណ៍បាន មាន **៤៣** ដួង គឺ :

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៣** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤១** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ មនោធាតុ ៣)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួលអនាគតអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៤៨** ដួង គឺ :

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០** ដួង

- មនោធាតុ **៣** ដួង

- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង

- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

៨. បច្ចុប្បន្នអារម្មណ៍

ក.ចិត្តដែលទទួលបច្ចុប្បន្នអារម្មណ៍បាន មាន **៥៦** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **១៣** ដួង បានដល់ :

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០** ដួង
- មនោធាតុ **៣** ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៤៣** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤១** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ មនោធាតុ ៣)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល បច្ចុប្បន្នអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៣៥** ដួង គឺ :

- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

៩. កាលវិមុត្តិអារម្មណ៍

ក.ចិត្តដែលទទួល កាលវិមុត្តិអារម្មណ៍បាន មាន **៦០** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **២៩** ដួង បានដល់ :

- រូបាវចរចិត្ត **១៥** ដួង
- អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង
- អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៣១** ដួង បានដល់ :

- អកុសលចិត្ត **១២** ដួង
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត **១** ដួង
- មហាកុសលចិត្ត **៨** ដួង
- មហាកិរិយាចិត្ត **៨** ដួង
- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល កាលវិមុត្តិអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៣១** ដួង បានដល់ :

- អហេតុកចិត្ត **១៧** ដួង

(វៀរឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១)

- មហាវិបាកចិត្ត **៨** ដួង

- វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង

១០. បញ្ញត្តិអារម្មណ៍

ក.ចិត្តដែលទទួល បញ្ញត្តិអារម្មណ៍បាន មាន **៥២** ដួង គឺ :

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២១** ដួង បានដល់ :

- រូបាវចរចិត្ត **១៥** ដួង
- អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៣១** ដួង បានដល់ :

- អកុសលចិត្ត **១២** ដួង
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១ ដួង
- មហាកុសលចិត្ត ៨ ដួង
- មហាកិរិយាចិត្ត ៨ ដួង
- អភិញ្ញាចិត្ត ២ ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួលបញ្ញត្តិអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៣៩** ដួង គឺ :

- អហេតុកចិត្ត **១៧** ដួង

(វៀរឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១)

- មហាវិបាកចិត្ត **៨** ដួង
- វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង
- នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

១១. បរមត្ថអារម្មណ៍

ក.ចិត្តដែលទទួល បរមត្ថអារម្មណ៍បាន មាន **៧០** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **៣៩** ដួង បានដល់ :

- អហេតុកចិត្ត **១៧** ដួង

(វៀរឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១)

- មហាវិបាកចិត្ត **៨** ដួង
- វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង
- នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង

- លោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៣១** ដួង បានដល់ :

- អកុសលចិត្ត **១២** ដួង
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត **១** ដួង
- មហាកុសលចិត្ត **៨** ដួង
- មហាកិរិយាចិត្ត **៨** ដួង
- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល បរមត្ថអារម្មណ៍មិនបាន មាន **២១** ដួង គឺ :

- រូបាវចរចិត្ត **១៥** ដួង
- អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង
- អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង

១២. អជ្ឈត្តអារម្មណ៍

ក.ចិត្តដែលទទួល អជ្ឈត្តអារម្មណ៍បាន មាន **៦២** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **៦** ដួង បានដល់ :

- វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៥៦** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៥៤** ដួង
- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល អជ្ឈត្តអារម្មណ៍មិនបាន មាន **២៩** ដួង គឺ :

- រូបាវចរចិត្ត **១៥** ដួង
- អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង
- អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត **៣** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

១៣. ពហិទ្ធអារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួល ពហិទ្ធអារម្មណ៍បាន មាន **៨២** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **២៦** ដួង បានដល់ :

- រូបាវចរចិត្ត **១៥** ដួង

- អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៥៦** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៥៤** ដួង
- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល ពហិទ្ធអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៩** ដួង គឺ :

- វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង
- នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង

១៤. អជ្ឈត្តពហិទ្ធអារម្មណ៍

ក.ចិត្តដែលទទួលអជ្ឈត្តពហិទ្ធអារម្មណ៍បាន មាន **៥៦** ដួង គឺ:

+ ឯកន្តៈ មិនមាន

+ អនេកន្តៈ មាន **៥៦** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៥៤** ដួង

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ. ចិត្តដែលទទួល អជ្ឈត្តពហិទ្ធអារម្មណ៍មិនបាន មាន **៣៥** ដួង គឺ :

- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

១៥. បញ្ញារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួល បញ្ញារម្មណ៍បាន មាន **៤៦** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **៣** ដួង បានដល់ :

- មនោធាតុ **៣** ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៤៣** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤១** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ មនោធាតុ ៣)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល បញ្ញារម្មណ៍មិនបាន មាន **៤៥** ដួង គឺ:

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០** ដួង
- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

១៦. រូបារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួល រូបារម្មណ៍បាន មាន **៤៨** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **២** ដួង បានដល់ :

- ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៤៦** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤៤** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល រូបារម្មណ៍មិនបាន មាន **៤៣** ដួង គឺ :

- សោតវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- ឃានវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង

- កាយវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

១៧. សទ្ទារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួល សទ្ទារម្មណ៍បាន មាន **៤៨** ដួង គឺ :

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២** ដួង បានដល់ :

- សោតវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៦** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤៤** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល សទ្ទារម្មណ៍មិនបាន មាន **៤៣** ដួង គឺ :

- ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- ឃានវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង

- ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- កាយវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

១៨. គន្ធារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួល គន្ធារម្មណ៍បាន មាន **៤៨** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **២** ដួង បានដល់ :

- ឃានវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៤៦** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤៤** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល គន្ធារម្មណ៍មិនបាន មាន **៤៣** ដួង គឺ :

- ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- សោតវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង

- ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- កាយវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

១៩. រសារម្មណ៍

ក. ចិត្តដែលទទួល រសារម្មណ៍បាន មាន **៤៨** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **២** ដួង បានដល់ :

- ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន **៤៦** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤៤** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល រសារម្មណ៍មិនបាន មាន **៤៣** ដួង គឺ :

- ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- សោតវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង

- ឃានវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- កាយវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

២០. ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍

ក.ចិត្តដែលទទួល ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍បាន មាន **៤៨** ដួង គឺ :

+ ឯកន្តៈ មាន **២** ដួង បានដល់ :

- កាយវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង

+ អនេកន្តៈ មាន ៤៦ ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤៤** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួល ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍មិនបាន មាន **៤៣** ដួង គឺ :

- ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- សោតវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង

- ឃានវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង
- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

២១. ធម្មារម្មណ៍

ក.ចិត្តដែលទទួល ធម្មារម្មណ៍បាន មាន **៧៨** ដួង គឺ :

+ **ឯកន្តៈ** មាន **៣៥** ដួង បានដល់ :

- មហគ្គតចិត្ត **២៧** ដួង
- លោកុត្តរចិត្ត **៨** ដួង

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៣** ដួង បានដល់ :

- កាមាវចរចិត្ត **៤១** ដួង

(វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ មនោធាតុ ៣)

- អភិញ្ញាចិត្ត **២** ដួង

ខ.ចិត្តដែលទទួលធម្មារម្មណ៍មិនបាន មាន **១៣** ដួង គឺ :

- ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០** ដួង

- មនោធាតុ ៣ ដួង

ការសម្តែងអារម្មណ៍របស់ចិត្ត

យើងបានដឹងហើយថា ចិត្តនោះជាធម្មជាតិមួយ ដែលដឹងនូវអារម្មណ៍ ។ ចិត្តដែលកើតឡើងគ្រប់ៗខណៈ រមែងត្រូវមានអារម្មណ៍ជានិច្ច ហើយចិត្តដែលកើតឡើង មួយខណៈៗ តែងមានអារម្មណ៍បានតែមួយប៉ុណ្ណោះ មិនមានអារម្មណ៍ ២ ឬ ៣ យ៉ាង ក្នុងខណៈចិត្តតែមួយនោះបានឡើយ ។

ប៉ុន្តែការទទួលអារម្មណ៍របស់ចិត្តនោះ ចិត្តដួងខ្លះ មិនថានឹងកើតក្នុងខណៈណាក៏ដោយ ក៏តែងទទួលអារម្មណ៍ បានចំពោះតែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ ទទួលអារម្មណ៍យ៉ាងដទៃមិនបានឡើយ **ឯចិត្តដួងខ្លះ** ក៏ទទួលអារម្មណ៍ច្រើនយ៉ាងបាន ។

ដូច្នេះតទៅនេះ នឹងសម្តែងអំពីការទទួលអារម្មណ៍ របស់ចិត្តទាំងបាន ១ យ៉ាង ទាំងបានច្រើនយ៉ាង គឺ :

១.ចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍បានតែ **១** យ៉ាង មាន **២៨** ដួង

២.ចិត្ត ” ” **២** យ៉ាង មាន **២** ដួង

៣.ចិត្ត ” ” **៥** យ៉ាង មាន **៣** ដួង

៤.ចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍បានតែ	៦	យ៉ាង	មាន	៤១	ដួង
៥.ចិត្ត ” ” ”	១២	យ៉ាង	មាន	៣	ដួង
៦.ចិត្ត ” ” ”	១៤	យ៉ាង	មាន	៩	ដួង
៧.ចិត្ត ” ” ”	២៥	យ៉ាង	មាន	៣	ដួង

អធិប្បាយ

១.ចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍**បានតែម៉្យាង មាន ២៨ ដួង** គឺ

-ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត ២ មានអារម្មណ៍តែម៉្យាង គឺ រូបារម្មណ៍ដែលជាបច្ចុប្បន្ន ។

-សោតវិញ្ញាណចិត្ត ២ មានអារម្មណ៍តែម៉្យាង គឺ សទ្ទារម្មណ៍ដែលជាបច្ចុប្បន្ន ។

-ឃានវិញ្ញាណចិត្ត ២ មានអារម្មណ៍តែម៉្យាង គឺ គន្ធារម្មណ៍ដែលជាបច្ចុប្បន្ន ។

-ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ២ មានអារម្មណ៍តែម៉្យាង គឺ រសារម្មណ៍ដែលជាបច្ចុប្បន្ន ។

-កាយវិញ្ញាណចិត្ត ២ មានអារម្មណ៍តែម៉្យាង គឺផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ដែលជាបច្ចុប្បន្ន ។

-អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានចិត្ត	៣	មានអារម្មណ៍តែម៉្យាង គឺ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសប្បញ្ញត្តិ ។
-អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានចិត្ត	៣	មានអារម្មណ៍តែម៉្យាង គឺ នត្ថិភាវប្បញ្ញត្តិ ។
-វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានកុសលចិត្ត ១ វិបាកចិត្ត ១		មានអារម្មណ៍តែម៉្យាង គឺ អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈានកុសលចិត្ត ដែលធ្លាប់កើតឡើងដល់ ខ្លួនក្នុងភពនេះ ឬ ភពមុន ។
-នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈានកុសលចិត្ត ១ វិបាកចិត្ត ១		មានអារម្មណ៍តែម៉្យាង គឺ អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានកុសល ដែលធ្លាប់កើតដល់ខ្លួន ក្នុងភពនេះ ឬ ភពមុន ។
-លោកុត្តរចិត្ត	៨	មានអារម្មណ៍តែម៉្យាង គឺ និព្វាន ។

២.ចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍បាន ២ យ៉ាង មាន ២ ដួង គឺ

-វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ឈានកិរិយាចិត្ត **១** មានអារម្មណ៍ **២** យ៉ាង គឺ អាកាសានញ្ចាយតនជ្ឈាន-កុសលចិត្ត ដែលធ្លាប់កើតដល់ខ្លួនហើយ ក្នុងភពនេះ ឬ ភពមុន និងអាកាសា-នញ្ចាយតនជ្ឈានកិរិយាចិត្ត ដែលធ្លាប់កើតដល់ខ្លួនហើយ ក្នុងភពនេះ ។

-នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនជ្ឈាន-កិរិយាចិត្ត **១** មានអារម្មណ៍ ២ យ៉ាង គឺ អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈាន-កុសលចិត្ត ដែលធ្លាប់កើតដល់ខ្លួនហើយ ក្នុងភពនេះ ឬ ភពមុន និង អាកិញ្ច-ញ្ញាយតនជ្ឈានកិរិយាចិត្ត ដែលធ្លាប់កើតដល់ខ្លួនហើយ ក្នុងភពនេះ ។

៣.ចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍បាន **៥ យ៉ាង មាន ៣ ដួង** គឺ :

-មនោធាតុ ៣ មានអារម្មណ៍ ៥ យ៉ាង គឺ រូបារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ។

៤.ចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍បាន **៦ យ៉ាង មាន ៤១ ដួង** គឺ :

-ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុ-អហេតុកកិរិយាចិត្ត	**១**	មាន អារម្មណ៍ ៦ យ៉ាង គឺ រូបារម្មណ៍ សទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ធម្មារម្មណ៍
-តទាលម្ពណចិត្ត	**១១**	
-កាមជវនចិត្ត	**២៩**	

៥.ចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍បាន **១២ យ៉ាង មាន ៣ ដួង** គឺ :

-រូបាវចរបញ្ចមជ្ឈានចិត្ត **៣** មានអារម្មណ៍ **១២** យ៉ាង គឺ កសិណបញ្ញត្តិ **១០** អានាបានបញ្ញត្តិ **១** មជ្ឈត្តសត្វបញ្ញត្តិ (ឧបេក្ខាព្រហ្មវិហារ) **១** ។

៦.ចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍បាន **១៤ យ៉ាង មាន ៩ ដួង** គឺ :

-រូបាវចរទុតិយជ្ឈានចិត្ត ៣
-រូបាវចរតតិយជ្ឈានចិត្ត ៣
-រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានចិត្ត ៣

មានអារម្មណ៍ ១៤ យ៉ាង គឺ កសិណបញ្ញត្តិ ១០ អានាបានបញ្ញត្តិ ១ បិយមនាបសត្វបញ្ញត្តិ(មេត្តា) ១ ទុក្ខិតសត្វប្បញ្ញត្តិ (ករុណា) ១ សុខិតសត្វប្បញ្ញត្តិ (មុទិតា) ១ ។

៧.ចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍បាន **២៥ យ៉ាង មាន ៣ ដួង** គឺ :

-រូបាវចរបឋមជ្ឈានចិត្ត ៣ មានអារម្មណ៍ **២៥** យ៉ាង គឺ កសិណបញ្ញត្តិ ១០ អសុភបញ្ញត្តិ ១០ កោដ្ឋាសប្បញ្ញត្តិ (កាយគតាសតិ) ១ អានាបានបញ្ញត្តិ ១ បិយមនាបសត្វប្បញ្ញត្តិ ១ ទុក្ខិតសត្វបញ្ញត្តិ ១ សុខិតសត្វបញ្ញត្តិ ១ ។

ចេតសិក និង អារម្មណ៍

ចិត្ត ជាធម្មជាតិដែលដឹងនូវអារម្មណ៍ ហើយការប្រាកដឡើងរបស់ចិត្តនោះ តែងប្រកបព្រមជាមួយនឹងចេតសិក ដោយ **ចេតោយុត្តលក្ខណៈ** គឺ ចេតសិកនោះ តែងកើតព្រមជាមួយនឹងចិត្ត **ឯកុប្បាទៈ** , តែងរលត់ព្រមជាមួយនឹងចិត្ត **ឯកនិរោធៈ** , តែងមានអារម្មណ៍ដូចគ្នានឹងចិត្ត **ឯកាលម្ពណៈ** , តែងមាននាទីអាស្រ័យជាមួយគ្នានឹងចិត្ត **ឯកវត្ថុកៈ** ។

ដូច្នេះ ចេតសិកធម៌ទាំងឡាយនោះ តែងមានការទទួលអារម្មណ៍បាន ដូចគ្នាជាមួយនឹងចិត្ត ។ កាលណាចិត្តដឹងនូវអារម្មណ៍ណា ចេតសិកដែលប្រកបជាមួយនឹងចិត្តនោះ ក៏រមែងដឹងនូវអារម្មណ៍នោះដែរ ។ កាលបើចែក ការទទួលអារម្មណ៍ដោយទូទៅរបស់ចេតសិកហើយ ក៏អាចចែកបានយ៉ាងនេះ គឺ :

-ចេតសិក **៥០** (វៀរអប្បមញ្ញា)ទទួលបញ្ញារម្មណ៍ ។

-ចេតសិក **៥២** ទទួលធម្មារម្មណ៍ ។

-អកុសលចេតសិក **១៤** ទទួលអារម្មណ៍ **៦** ដែលជាលោកិយ និង បញ្ញត្តិ ។

-ឥស្សាចេតសិក	១	ទទួលអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា ពហិទ្ធារម្មណ៍ ។
-វិរតិចេតសិក(លោកិយៈ)	៣	ទទួលអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា កាមារម្មណ៍ ។
-វិរតិចេតសិក(លោកុត្តរៈ)	៣	ទទួលអារម្មណ៍ ១ គឺ និព្វាន-អារម្មណ៍ ។
-អប្បមញ្ញាចេតសិក	២	ទទួលធម្មារម្មណ៍ ដែលជា បញ្ញត្តិអារម្មណ៍(សត្វ) និង ពហិទ្ធារម្មណ៍ ។

-អញ្ញសមានាចេតសិក	១៣	ទទួលអារម្មណ៍ ៦ ដែលជា លោកិយៈ លោកុត្តរៈ អតីត អនាគត បច្ចុប្បន្ន កាលវិមុត្តិ អជ្ឈត្តៈ និង ពហិទ្ធៈ ៕
-សោភណសាធារណចេតសិក	១៩	
-បញ្ញាចេតសិក	១	

ការចែកចេតសិកទទួលអារម្មណ៍ ២១ ដោយឯកន្តៈ និង អនេកន្តៈ

១. ចេតសិក ដែលទទួល**កាមារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។
+ **អនេកន្តៈ** មាន **៥០** ដួង (វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក**២**) ។

២. ចេតសិក ដែលទទួល**មហគ្គតារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។
+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៧** ដួង (វៀរវិរតិចេតសិក **៣** អប្ប-មញ្ញាចេតសិក **២**) ។

៣. ចេតសិក ដែលទទួល**និព្វានអារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។
+ **អនេកន្តៈ** មាន **៣៦** ដួង គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក **១៣** សោភណចេតសិក **២៣** (វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក **២**) ។

៤. ចេតសិក ដែលទទួល**នាមអារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៥០** ដួង (វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក **២**) ។

៥. ចេតសិក ដែលទទួល**រូបអារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៥០** ដួង (វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក **២**) ។

៦. ចេតសិក ដែលទទួល**អតីតារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៧** ដួង (វៀរវិរតិចេតសិក **៣** អប្បមញ្ញាចេតសិក **២**) ។

៧. ចេតសិក ដែលទទួល**អនាគតារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៥០** ដួង (វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក **២**) ។

៨. ចេតសិក ដែលទទួល**បច្ចុប្បន្នារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៥០** ដួង(វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក **២**) ។

៩. ចេតសិក ដែលទទួល**កាលវិមុត្តិអារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២** ដួង គឺ អប្បមញ្ញាចេតសិក **២** ដួង ។
+ **អនេកន្តៈ** មាន **៥០** ដួង(វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក **២**) ។

១០. ចេតសិក ដែលទទួល**បញ្ញត្តិអារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២** ដួង គឺ អប្បមញ្ញាចេតសិក **២** ដួង ។
+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៧** ដួង(វៀរវិរតិ **៣** អប្បមញ្ញា-ចេតសិក **២**) ។

១១. ចេតសិក ដែលទទួល**បរមត្ថអារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មាន **៣** ដួង គឺ វិរតិចេតសិក **៣** ដួង ។
+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៧** ដួង (វៀរវិរតិចេតសិក **៣** អប្បមញ្ញាចេតសិក **២**) ។

១២. ចេតសិក ដែលទទួល**អជ្ឈត្តារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។
+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៩** ដួង (វៀរឥស្សាចេតសិក **១** អប្បមញ្ញា-

ចេតសិក ២) ។

១៣. ចេតសិក ដែលទទួល**ពហិទ្ធអារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មាន **៣** ដួង គឺ ឥស្សាចេតសិក ១ អប្បមញ្ញា-ចេតសិក ២ ដួង ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៩** ដួង (វៀរឥស្សាចេតសិក ១ អប្បមញ្ញា-ចេតសិក ២) ។

១៤. ចេតសិក ដែលទទួល**អជ្ឈត្តពហិទ្ធអារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៤៩** ដួង (វៀរ ឥស្សាចេតសិក ១ អប្បមញ្ញាចេតសិក ២) ។

១៥. ចេតសិក ដែលទទួល**បញ្ញារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៥០** ដួង (វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក ២) ។

១៦. ចេតសិក ដែលទទួល**រូបារម្មណ៍ ១៧-សទ្ទារម្មណ៍ ១៨-គន្ធារម្មណ៍ ១៩-រសារម្មណ៍ ២០-ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍** ។

+ **ឯកន្តៈ** មិនមាន ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៥០** ដួង (វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក **២**) ។

២១. ចេតសិក ដែលទទួល**ធម្មារម្មណ៍**

+ **ឯកន្តៈ** មាន **២** ដួង គឺ អប្បមញ្ញាចេតសិក **២** ។

+ **អនេកន្តៈ** មាន **៥០** ដួង (វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក**២**) ។

(ចប់ អារម្មណសង្គហៈ)

---------- • ----------

វត្ថុសង្គហៈ

ការរួបរួមចិត្តនិងចេតសិក ដោយប្រភេទនៃវត្ថុរូប គឺ ដែលអាស្រ័យកើតជាមួយនឹងវត្ថុរូប ឈ្មោះថា “ **វត្ថុសង្គហៈ** ” ។

វត្ថុរូប ដែលត្រូវជាទីអាស្រ័យកើតរបស់ចិត្ត និង ចេតសិក មាន **៦** កន្លែង ហៅថា **វត្ថុ ៦** ។

វត្ថុ ៦

១.	**ចក្ខុវត្ថុ**	បានដល់	ចក្ខុបសាទរូប
២.	**សោតវត្ថុ**	បានដល់	សោតបសាទរូប
៣.	**ឃានវត្ថុ**	បានដល់	ឃានបសាទរូប
៤.	**ជីវ្ហាវត្ថុ**	បានដល់	ជីវ្ហាបសាទរូប
៥.	**កាយវត្ថុ**	បានដល់	កាយបសាទរូប
៦.	**ហទយវត្ថុ**	បានដល់	ហទយវត្ថុរូប

អធិប្បាយ

វសន្តិ បតិដ្ឋហន្តិ ចិត្តចេតសិកា ឯត្ថាតិ = វត្ថុ

ចិត្ត និង ចេតសិកទាំងឡាយ រមែងអាស្រ័យតាំងនៅក្នុងធម៌ណា ដូច្នេះធម៌ជាទីអាស្រ័យតាំងនៅរបស់ចិត្ត និងចេតសិកទាំងនោះ ឈ្មោះថា **វត្ថុ** ។

ធម្មតាផែនដី រមែងជាទីអាស្រ័យនៅ របស់អវិញ្ញាណកវត្ថុ គឺ បណ្តាវត្ថុដែលមិនមានជីវិត មានភ្នំ ដើមឈើ ទន្លេជាដើម និង សវិញ្ញាណកវត្ថុ គឺ បណ្តាវត្ថុដែលមានជីវិត មានមនុស្ស សត្វតិរច្ឆានជាដើម ទាំងអស់នោះ យ៉ាងណា **វត្ថុរូបទាំង ៦** មានចក្ខុវត្ថុជាដើម ក៏រមែងជាទីអាស្រ័យនៅ របស់ចិត្តនិងចេតសិកទាំងអស់នោះ តាមសភាពរបស់ខ្លួនក៏ យ៉ាងនោះដូចគ្នាដែរ ។

បណ្តាដើមឈើទាំងឡាយ រមែងចម្រើនលូតលាស់បាន ដោយអាស្រ័យផែនដី យ៉ាងណា ចិត្តនិងចេតសិកទាំងឡាយដែលប្រាកដឡើងបាន និងកើតបន្តគ្នាជារឿយៗទៅបាននោះ ក៏ដោយអាស្រ័យ **វត្ថុរូបទាំង ៦** ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ **វត្ថុរូបទាំង ៦** នេះ ប្រៀបដូចជាផែនដី ឯចិត្ត និង ចេតសិក ប្រៀបដូចជា អវិញ្ញាណកវត្ថុ

និង សវិញ្ញាណកវត្ថុ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបអនុលោមពោលបានថា ចិត្ត និង ចេតសិកទាំងឡាយ នៅក្នុងវត្ថុរូបទាំង **៦** ជាការពោលដោយវោហារប៉ុណ្ណោះ ។ ដូចជាពោលថា ដើមឈើនៅក្នុងគ្រាប់ពូជ ឬ សម្លេងរគាំងនៅក្នុងរគាំង ប៉ុន្តែសេចក្តីពិតនោះ ដើមឈើមិនបាននៅក្នុងគ្រាប់ពូជ សម្លេងរគាំងមិនបាននៅក្នុងរគាំងទេ ដើមឈើក្តី សម្លេងរគាំងក្តី ដែលប្រាកដឡើងបាននោះ រមែងអាស្រ័យបច្ច័យ បើហេតុបច្ច័យកើតឡើងព្រមគ្រប់គ្រាន់ហើយ ដើមឈើ ក៏កើតឡើងអំពីពូជបាន សម្លេងរគាំង ក៏កើតពីរគាំងបាន យ៉ាងណា ចិត្តនិងចេតសិក ក៏កើតឡើងដោយអាស្រ័យ **វត្ថុរូប ៦** ក៏យ៉ាងនោះដូចគ្នាដែរ ។ បើមានហេតុបច្ច័យ គ្រប់គ្រាន់ហើយ ចិត្ត និង ចេតសិកក៏កើតឡើងអំពីវត្ថុរូបបាន ប៉ុន្តែបើហេតុបច្ច័យមិនគ្រប់គ្រាន់ទេ ចិត្តនិងចេតសិកក៏កើតឡើងអំពី**វត្ថុរូប ៦** មិនបាន ។

ធម៌ដែលជាហេតុ ជាបច្ច័យឲ្យចិត្ត និង ចេតសិកកើតឡើងអំពី **វត្ថុរូប ៦** បាននោះ មានហេតុ និង បច្ច័យដែលជាគោលសំខាន់ ៣ យ៉ាង គឺ :

១. អតីតកម្ម

២. វត្ថុ

៣. **អារម្មណ៍**

បើគ្រប់ហេតុទាំង ៣ យ៉ាងនេះហើយ ចិត្តចេតសិកក៏កើតឡើងអំពី**វត្ថុរូប ៦** បាន ។

ការសម្តែងហេតុបច្ច័យនៃការកើតឡើងរបស់ចិត្ត និង ចេតសិកដែលអាស្រ័យដោយ **វត្ថុរូប ៦** នេះនុ៎ះ សំដៅយកចំពោះតែក្នុងបញ្ចវោការភូមិប៉ុណ្ណោះ ។ ចំពោះក្នុងចតុវោការភូមិនោះ ហេតុ-បច្ច័យដែលធ្វើឲ្យចិត្តនិងចេតសិកកើតឡើងបាន រមែងមានត្រឹមតែ **២ ប្រការ** គឺ **អតីតកម្ម** និង **អារម្មណ៍** ប៉ុណ្ណោះ ៕

---------- • ----------

ភូមិ ៣០
វត្ថុរូប ៦ និង វិញ្ញាណធាតុ ៧

គាថាសង្គហៈ

១៣. ឆវត្ថុំ និស្សិតា កាមេ សត្តរូបេ ចតុព្វិធា
តិវត្ថុំ និស្សិតា រូបេ ធាត្វេកា និស្សិតា មតា

ប្រែថា ៖

វិញ្ញាណធាតុ **៧** យ៉ាង	អាស្រ័យវត្ថុរូប **៦** កើតនៅក្នុងកាមភូមិ **១១** ។
វិញ្ញាណធាតុ **៤** យ៉ាង	អាស្រ័យវត្ថុរូប **៣** កើតនៅក្នុងរូបភូមិ **១៥** (វៀរអសញ្ញសត្តភូមិ) ។
មនោវិញ្ញាណធាតុ **១** យ៉ាង	មិនបានអាស្រ័យវត្ថុរូបណាមួយឡើយ កើតនៅក្នុងអរូបភូមិ ៤។

អធិប្បាយ

វិញ្ញាណធាតុ គឺ ធម្មជាតិដែលទ្រទ្រង់នូវសភាពដឹងអារម្មណ៍ផ្សេងៗ ដែលបានដល់ ចិត្ត **៨៩** ឬ **១២១** ដួង ។

កាលបើពោលដោយធាតុដឹង ក៏រមែងបានវិញ្ញាណធាតុ **៧** គឺ :

វិញ្ញាណធាតុ ៧

១. ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង ជាចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ

២. សោតវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង ជាសោតវិញ្ញាណធាតុ

៣. ឃានវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង ជាឃានវិញ្ញាណធាតុ

៤. ជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង ជាជីវ្ហាវិញ្ញាណធាតុ

៥. កាយវិញ្ញាណចិត្ត **២** ដួង ជាកាយវិញ្ញាណធាតុ

ទាំង **៥** នេះ ហៅថា វិញ្ញាណធាតុ **៥** ឬ ហៅថា បញ្ចវិញ្ញាណធាតុ ។

៦. ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត **១** ដួង
ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត **២** ដួង
} ទាំង ៣ ដួងនេះ ជាមនោធាតុ ។

៧. ចិត្តដែលនៅសល់ **៧៦** ដួងទៀត ជាមនោវិញ្ញាណធាតុ ។

ភូមិជាមួយនិងវត្ថុ

វត្ថុ ជាទីអាស្រ័យកើត របស់វិញ្ញាណធាតុនោះ ដែលប្រាកដនៅក្នុងភូមិផ្សេងៗ មានចំនួនមិនស្មើគ្នាទេ ។ ដូច គាថាសង្គហៈ ទី **១៣** បានសម្តែងប្រភេទរបស់ភូមិ ទុកថា :

ក្នុងកាមភូមិ **១១** វិញ្ញាណធាតុ **៧** យ៉ាង កើតឡើង ដោយអាស្រ័យវត្ថុ **៦** ។

ក្នុងរូបភូមិ **១៥** វិញ្ញាណធាតុ **៤** យ៉ាង កើតឡើង ដោយអាស្រ័យវត្ថុ **៣** ។

ក្នុងអរូបភូមិ **៤** វិញ្ញាណធាតុ **១** យ៉ាង កើតឡើង ដោយមិនអាស្រ័យវត្ថុរូបឡើយ ។

ការចែកវិញ្ញាណធាតុ ៧ យ៉ាង ដែលកើតក្នុងកាមភូមិ ១១ ដោយវត្ថុរូប ៦ " ឆវត្ថុំ និស្សិតា កាមេ សត្ត "

១.	ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ	**២**	អាស្រ័យចក្ខុវត្ថុ	កើត
២.	សោតវិញ្ញាណធាតុ	**២**	អាស្រ័យសោតវត្ថុ	កើត
៣.	ឃានវិញ្ញាណធាតុ	**២**	អាស្រ័យឃានវត្ថុ	កើត
៤.	ជីវ្ហាវិញ្ញាណធាតុ	**២**	អាស្រ័យជីវ្ហាវត្ថុ	កើត
៥.	កាយវិញ្ញាណធាតុ	**២**	អាស្រ័យកាយវត្ថុ	កើត
៦.	មនោធាតុ	**៣**	អាស្រ័យហទយវត្ថុ	កើត
៧.	មនោវិញ្ញាណធាតុ	**៦៧**	បានដល់ :	
	- កាមាវចរចិត្ត	**៤១**	(វៀរ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ មនោធាតុ ៣)	
	- មហគ្គតកុសលចិត្ត	**៩**	មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ (វៀរ មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩)	
	- លោកុត្តរចិត្ត	**៨**		

ចិត្តទាំង **៦៧** ដួងនេះ អាស្រ័យហទយវត្ថុ កើត ៕

ការចែកវិញ្ញាណធាតុ ៤
ដែលកើតក្នុងរូបភូមិ ១៥ ដោយវត្ថុរូប ៣
“ រូបេ ចតុព្វិធា តិវត្ថុំ និស្សិតា ”

១.	ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ	២	អាស្រ័យចក្ខុវត្ថុ	កើត
២.	សោតវិញ្ញាណធាតុ	២	អាស្រ័យសោតវត្ថុ	កើត
៣.	មនោធាតុ	៣	អាស្រ័យហទយវត្ថុ	កើត
៤.	មនោវិញ្ញាណធាតុ	៦២	បានដល់ :	

- អកុសលចិត្ត (វៀរទោសមូលចិត្ត ២)	១០
- មនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត	៣
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត	១
- ហសិតុប្បាទចិត្ត	១
- មហាកុសលចិត្ត ៨ មហាកិរិយាចិត្ត	៨
- រូបាវចរចិត្ត	១៥
- អរូបាវចរកុសលចិត្ត ៤ អរូបាវចរកិរិយាចិត្ត	៤

- លោកុត្តរចិត្ត ៨

វត្ថុទាំង ៦២ ដួងនេះ អាស្រ័យហទយវត្ថុ កើត ៕

វិញ្ញាណធាតុ ១ យ៉ាង ដែលកើត ក្នុងអរូបភូមិ ៤ ដោយមិនបានអាស្រ័យវត្ថុរូប

មនោវិញ្ញាណធាតុ ៤៦ បានដល់ :

- អកុសលចិត្ត ១០

(វៀរទោសមូលចិត្ត ២)

- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
- មហាកុសលចិត្ត ៨ មហាកិរិយាចិត្ត ៨
- អរូបាវចរចិត្ត ១២
- លោកុត្តរចិត្ត ៧

(វៀរសោតាបត្តិមគ្គចិត្ត ១)

ចិត្តទាំង ៤៦ ដួងនេះ កើតឡើងដោយមិនបានអាស្រ័យវត្ថុរូបណាមួយឡើយ ។

ចំណាំ :

វត្ថុរូបទាំង **៦** និងវិញ្ញាណធាតុទាំង **៧** យ៉ាង មិនមានក្នុង **អសញ្ញសត្តភូមិ** ។

ចិត្ត ជាមួយនឹង វត្ថុ

តាមដែលបានពោលមកហើយ ថា វិញ្ញាណធាតុទាំង **៧** ដែលប្រាកដឡើងនោះ ចំណែកច្រើនរមែងអាស្រ័យវត្ថុកើត ចំពោះមនោវិញ្ញាណធាតុប្រភេទខ្លះ មិនបាច់អាស្រ័យវត្ថុ ក៏កើតឡើងបាន ។ ដូច្នេះក្នុងគាថាសង្គហៈទី **១៤** បានសម្តែងដល់ចិត្ត ដួងខ្លះ ត្រូវអាស្រ័យវត្ថុកើតក៏មាន ដួងខ្លះ ជួនកាលអាស្រ័យវត្ថុកើតក៏បាន ជួនកាលមិនបាច់អាស្រ័យវត្ថុកើតក៏បានក៏មាន និងដួងខ្លះ មិនបានអាស្រ័យវត្ថុ ណាមួយសោះ អាចកើតបាន ក៏មាន ។

គាថាសង្គហៈ

១៤. តេចត្តាឡីស និស្សាយ ទ្វេចត្តាឡីស ជាយរេ
អនិស្សាយច និស្សាយ បាការុប្បា អនិស្សិតា

ប្រែថា ចិត្ត **៤៣** ដួង ត្រូវអាស្រ័យវត្ថុរូប ដោយពិតប្រាកដ (ឯកន្តៈ) ចិត្ត **៤២** ដួង ជួនកាលក៏អាស្រ័យវត្ថុរូប ជួនកាលក៏មិនបាច់អាស្រ័យ ។ អរូបាវចរវិបាកចិត្ត **៤** ដួង មិនអាស្រ័យវត្ថុរូបណាមួយឡើយ ។

អធិប្បាយ

ការចែកចិត្ត ៤៣ ដួងដែលអាស្រ័យវត្ថុរូបកើតប្រាកដដោយវត្ថុរូប ៦
“ តេចត្តាឡីស និស្សាយ ជាយរេ ”

ចិត្ត **៤៣** ដួង ដែលអាស្រ័យវត្ថុរូប កើតដោយប្រាកដ គឺ :

-ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត	**២**	អាស្រ័យចក្ខុវត្ថុ	កើតប្រាកដ ។
-សោតវិញ្ញាណចិត្ត	**២**	អាស្រ័យសោតវត្ថុ	កើតប្រាកដ ។
-ឃានវិញ្ញាណចិត្ត	**២**	អាស្រ័យឃានវត្ថុ	កើតប្រាកដ ។
-ជិវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត	**២**	អាស្រ័យជិវ្ហាវត្ថុ	កើតប្រាកដ ។
-កាយវិញ្ញាណចិត្ត	**២**	អាស្រ័យកាយវត្ថុ	កើតប្រាកដ ។

-ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ២ អាស្រ័យហទយវត្ថុ កើតប្រាកដ ។

-មនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកវិបាកចិត្ត ៣ អាស្រ័យហទយវត្ថុ កើតប្រាកដ ។

-ឧបេក្ខាមនោធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១ អាស្រ័យហទយវត្ថុ កើតប្រាកដ ។

-ហសិតុប្បាទចិត្ត ១ អាស្រ័យហទយវត្ថុ កើតប្រាកដ ។

-ទោសមូលចិត្ត ២ អាស្រ័យហទយវត្ថុ កើតប្រាកដ ។

-មហាវិបាកចិត្ត ៨ អាស្រ័យហទយវត្ថុ កើតប្រាកដ ។

-រូបាវចរចិត្ត ១៥ អាស្រ័យហទយវត្ថុ កើតប្រាកដ ។

-សោតាបត្តិមគ្គចិត្ត ១ អាស្រ័យហទយវត្ថុ កើតប្រាកដ ។

រួមចិត្ត **៤៣** ដួងនេះ អាស្រ័យវត្ថុរូបកើត **ដោយប្រាកដ (ឯកន្តៈ)** ព្រោះចិត្តទាំងនោះ រមែងកើតបានចំពោះតែក្នុងបញ្ចវោការភូមិប៉ុណ្ណោះ ពោលគឺ ចិត្ត **៤៣** ដួងនេះ រមែងកើតបានកំណត់ដោយភូមិ គឺចំពោះតែក្នុងកាមបុគ្គល និងរូបបុគ្គលប៉ុណ្ណោះ នឹងអាចកើតក្នុងអរូបបុគ្គល មិនបាន ។

ការចែកចិត្ត ៤២ ដួង
អាស្រ័យវត្ថុរូបកើតមិនប្រាកដដោយវត្ថុរូប ៦
“ ទ្វេចត្តាឡីស និស្សាយ ច អនិស្សាយ ជាយរេ ”

ចិត្ត **៤២** ដួង ដែលអាស្រ័យវត្ថុរូបកើតដោយមិនពិតប្រាកដនោះ បានសេចក្ដីថា ជួនកាលអាស្រ័យវត្ថុរូបកើត ជួនកាលក៏មិនអាស្រ័យវត្ថុរូបកើត គឺ :

- អកុសលចិត្ត **១០** (វៀរទោសមូលចិត្ត **២**)
- មហាកុសលចិត្ត **៨**
- មហាកិរិយាចិត្ត **៨**
- អរូបាវចរកុសលចិត្ត **៤**
- អរូបាវចរកិរិយាចិត្ត **៤**
- លោកុត្តរចិត្ត **៧** (វៀរសោតាបត្តិមគ្គចិត្ត **១**)
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត **១**

រួមចិត្ត **៤២** ដួងនេះអាស្រ័យហទយវត្ថុកើតដោយមិន ប្រាកដ ព្រោះថា បើចិត្តទាំងនេះកើតក្នុងបញ្ចវោការភូមិ គឺ ភូមិដែលមាន

ខន្ធ ៥ ក៏ត្រូវអាស្រ័យវត្ថុរូបកើតដោយប្រាកដ ប៉ុន្តែបើកើតក្នុង ចតុវោការភូមិ គឺភូមិដែលមានខន្ធ ៤ ក៏មិនបាច់អាស្រ័យវត្ថុរូប កើតឡើយ បានសេចក្តីថា បើចិត្តទាំង ៤២ ដួងនេះ កើតនឹង កាមបុគ្គល និង រូបបុគ្គល(វៀរអសញ្ញសត្តបុគ្គល) ត្រូវអាស្រ័យ ហទយវត្ថុ កើតដោយប្រាកដ ប៉ុន្តែបើកើតនឹងអរូបបុគ្គល មិនបាច់ អាស្រ័យវត្ថុឡើយ ក៏កើតឡើងបាន ។

អរូបាវចរវិបាកចិត្ត ៤
មិនអាស្រ័យវត្ថុរូបកើតដោយប្រាកដ
“ បាកា រុប្បា អនិស្សិតា ជាយរេ ”

ចិត្តដែលមិនបានអាស្រ័យវត្ថុរូប ដោយប្រាកដ មាន ៤ គឺ អរូបាវចរវិបាកចិត្ត ៤ ព្រោះអរូបាវចរចិត្ត ៤ ដួងនេះ កើតបាន ចំពោះក្នុងអរូបភូមិ ដែលជាភូមិមិនមានរូបធម៌ មានតែនាមធម៌ ប៉ុណ្ណោះ គឺ មានតែនាមក្ខន្ធ ៤ បានដល់ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ និង វិញ្ញាណក្ខន្ធ ចំណែករូបក្ខន្ធមិនមានទេ ។ អរូបភូមិ នេះ ទើបបានឈ្មោះម្យ៉ាងទៀតថា “ **ចតុវោការភូមិ** ” ។

សេចក្តីនេះ គឺថា អរូបាវចរវិបាកចិត្ត កើតបានចំពោះតែអរូបភូមិ

ប៉ុណ្ណោះ ចំណែកអរូបាវចរកុសលនិងអរូបាវចរកិរិយា អាចកើតបានក្នុងភូមិដទៃៗបាន វៀរតែអបាយភូមិ ព្រោះអបាយសត្វ មិនអាចចម្រើនភាវនា ឲ្យបានសម្រេចឈាន មគ្គផលបាន ដោយហេតុថាមិនបានបដិសន្ធិដោយត្រៃហេតុ ចំណែកឯតាំងពីកាមសុគតិភូមិឡើងទៅ តិហេតុកបុគ្គល អាចចម្រើនភាវនាឲ្យសម្រេចដល់អរូបឈាន-កុសលបាន ឬ ព្រះអរហន្ត អាចចម្រើនអរូបភាវនា រហូតដល់សម្រេចអរូបជ្ឈានកិរិយាបាន ដោយហេតុនោះ ចំពោះអរូបាវចរ-វិបាក សឹងធ្វើនាទីបដិសន្ធិ ភវង្គ ចុតិ របស់អរូបបុគ្គលដោយចំពោះទើបពោលបានថា អរូបាវចរវិបាកចិត្តកើតបាន ចំពោះតែក្នុងអរូបភូមិប៉ុណ្ណោះ ។ ដូច្នេះហើយ ទើបអរូបាវចរវិបាកចិត្ត ៤ ដួងនេះ មិនចាំបាច់ត្រូវមានវត្ថុរូប ជាទីអាស្រ័យកើតឡើយ ។

ចេតសិកជាមួយនឹងវត្ថុរូប

ចិត្តអាស្រ័យវត្ថុរូបកើត យ៉ាងណា ចេតសិកដែលជាធម៌ប្រកបជាមួយនឹងចិត្ត ក៏រមែងអាស្រ័យវត្ថុរូបកើត ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។

ការចែកចេតសិក ៥២ ដោយវត្ថុរូប ៦

១. ចេតសិក ដែលអាស្រ័យ ចក្ខុវត្ថុ សោតវត្ថុ ឃានវត្ថុ

ជីវ្ហាវត្ថុ កាយវត្ថុកើត **ដោយប្រាកដ** មិនមាន ។

២. ចេតសិក ដែលអាស្រ័យចក្ខុវត្ថុ សោតវត្ថុ ឃានវត្ថុ ជីវ្ហាវត្ថុ កាយវត្ថុកើត **ដោយមិនប្រាកដ** មាន **៧** ដួង គឺ :

- សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក **៧** ដែលប្រកបជាមួយនឹង ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត **១០**

៣. ចេតសិក ដែលអាស្រ័យហទយវត្ថុកើត **ដោយប្រាកដ** មាន **៦** ដួង គឺ :

- ទោចតុកចេតសិក **៤** ព្រោះតែងកើត ចំពោះតែក្នុងកាមភូមិ **១១**
- អប្បមញ្ញាចេតសិក **២** ព្រោះតែងកើតបាន តែក្នុងបញ្ចវោការភូមិប៉ុណ្ណោះ

៤. ចេតសិកដែលអាស្រ័យហទយវត្ថុ កើតដោយមិនប្រាកដ មាន **៤៦** ដួង គឺ :

- អញ្ញសមានាចេតសិក **១៣**
- អកុសលចេតសិក **១០** (វៀរទោចតុកចេតសិក៤)

- សោភណចេតសិក **២៣** (វៀរអប្បមញ្ញាចេតសិក២)

ដូច្នេះ ចេតសិកដែលអាស្រ័យវត្ថុរូប កើតដោយប្រាកដ មាន **៦** ដួង គឺ :

- ទោចតុកចេតសិក **៤**
- អប្បមញ្ញាចេតសិក **២**

ចេតសិក ដែលអាស្រ័យ **វត្ថុរូបកើតដោយមិនប្រាកដ** មាន **៤៦** ដួង គឺចេតសិក **៤៦** (វៀរទោចតុកចេតសិក **៤** អប្បមញ្ញាចេតសិក **២**) បានសេចក្ដីថា ចេតសិក **៤៦** ដួង នេះ បើកើតក្នុងបញ្ចវោការភូមិ ក៏អាស្រ័យវត្ថុរូបកើត បើកើតក្នុងចតុវោការភូមិ ក៏មិនបានអាស្រ័យវត្ថុរូបកើត ។

វត្ថុជាមួយនឹងទ្វារ

- **វត្ថុ** ជាទីអាស្រ័យកើតរបស់ចិត្តនិងចេតសិក ។
- **ទ្វារ** ជាច្រកសម្រាប់ឲ្យ ចិត្ត និង ចេតសិក ទទួលដឹងអារម្មណ៍ ដោយការប្រាកដឡើង **ជាវិថីចិត្ត** ។

ដូច្នេះ ទាំងទ្វារ ទាំងវត្ថុ នីមួយៗក៏ជាទីអាស្រ័យរបស់ចិត្ត និងចេតសិកដូចគ្នា គឺ វត្ថុនោះ ជាទីអាស្រ័យរបស់ចិត្តនិងចេតសិក ចំណែកឯ **ទ្វារ** ជាផ្លូវសម្រាប់ឲ្យចិត្តនិងចេតសិក ទទួលដឹងអារម្មណ៍។ ដូច្នេះ ចិត្ត និងចេតសិក ដែលប្រាកដឡើងគ្រប់ៗខណៈ មានសម្ពន្ធគ្នារវាងវត្ថុ និង ទ្វារដោយច្រើន ទើបអាចចែកចេញបាន ជា **៤ ន័យ** គឺ :

- ចិត្តដែលត្រូវអាស្រ័យ ទាំងវត្ថុ និង ទាំងទ្វារ
- ចិត្តដែលត្រូវអាស្រ័យ វត្ថុ តែមិនអាស្រ័យទ្វារ
- ចិត្តដែលមិនត្រូវអាស្រ័យ វត្ថុ តែត្រូវអាស្រ័យទ្វារ
- ចិត្តដែលមិនត្រូវអាស្រ័យ ទាំងវត្ថុ និង ទាំងទ្វារ

១. ចិត្តដែលត្រូវអាស្រ័យទាំងវត្ថុ និង ទាំងទ្វារមាន ៣៨ ដួង គឺ :

- ទោសមូលចិត្ត **២**
- អហេតុកចិត្ត **១៧** (វៀរឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុ- អហេតុកកិរិយាចិត្ត ១)
- មហាវិបាកចិត្ត **៨**
- រូបាវចរកុសលចិត្ត **៥**

- រូបាវចរកិរិយាចិត្ត **៥**
- សោតាបត្តិមគ្គចិត្ត **១**

រួមចិត្តទាំង **៣៨** ដួងនេះ ត្រូវអាស្រ័យទាំងវត្ថុ និងទាំងទ្វារ ទើបអាចប្រាកដឡើងបាន ។

សង្កេត :

សេចក្តីផ្សេងៗគ្នារវាងចិត្តដែលអាស្រ័យវត្ថុកើត និងចិត្តអាស្រ័យទ្វារកើតនោះ មានចំនួនមិនស្មើគ្នាទេ គឺ ចិត្តដែលអាស្រ័យវត្ថុកើតមានចំនួនកំណត់ដោយចំពោះតែឯកន្តៈ ប៉ុន្តែចិត្តដែលអាស្រ័យទ្វារកើតនោះ ចំនួនរបស់ចិត្តកើតបានទូលំទូលាយច្រើនជាងគ្នា គឺ :

ចិត្តដែលអាស្រ័យវត្ថុ ៦

- ចក្ខុវត្ថុ	ចិត្តអាស្រ័យកើត		**២**	ដួង
- សោតវត្ថុ	”	”	**២**	ដួង
- ឃានវត្ថុ	”	”	**២**	ដួង
- ជិវ្ហាវត្ថុ	”	”	**២**	ដួង
- កាយវត្ថុ	”	”	**២**	ដួង
- ហទយវត្ថុ	”	”	**៧៥**	ដួង

ចិត្តដែលអាស្រ័យទ្វារ ៦

- ចក្ខុទ្វារ	ចិត្តកើតបាន	**៤៦**	ដួង
- សោតទ្វារ	” ”	**៤៦**	ដួង
- ឃានទ្វារ	” ”	**៤៦**	ដួង
- ជីវ្ហាទ្វារ	” ”	**៤៦**	ដួង
- កាយទ្វារ	” ”	**៤៦**	ដួង
- មនោទ្វារ	” ”	**៦៧**	ដួង

អរូបាវចរវិបាកចិត្ត **៤** មិនបាច់អាស្រ័យវត្ថុរូបទេ មហគ្គតវិបាកចិត្ត **៩** ក៏មិនបាច់អាស្រ័យទ្វារដែរ ។

២. ចិត្តដែលត្រូវអាស្រ័យវត្ថុ តែមិនអាស្រ័យទ្វារ មាន ៥ ដួង គឺ :

- រូបាវចរវិបាកចិត្ត **៥** ដួង

រូបាវចរវិបាកចិត្ត **៥** ដួងនេះ ត្រូវអាស្រ័យហទយវត្ថុរូបកើត ព្រោះរូបាវចរវិបាក ជាចិត្តរបស់ព្រហ្មបុគ្គល ដែលធ្វើនាទីបដិសន្ធិ ភវង្គ ចុតិ ។ បដិសន្ធិរបស់ព្រះព្រហ្មបុគ្គលនោះ ត្រូវអាស្រ័យ

ហទយវត្ថុរូប គឺ ត្រូវអាស្រ័យដល់គ្នានិងគ្នា ដោយអំណាច អញ្ញមញ្ញបច្ច័យ ។

ចំណែករូបាវចរវិបាក ដែលមិនត្រូវអាស្រ័យទ្វារកើតនោះ ព្រោះរូបាវចរវិបាក ធ្វើនាទីត្រឹមតែ បដិសន្ធិ ភវង្គ ចុតិ ជាឯកន្តៈ ទ្វារវិមុត្តិចិត្ត គឺ ចិត្តដែលកើតផុតចាកទ្វារដោយប្រាកដ ទើបមិនចាំបាច់អាស្រ័យទ្វារណាឡើយ ។

៣. ចិត្តដែលមិនត្រូវអាស្រ័យវត្ថុ តែត្រូវអាស្រ័យទ្វារមាន ៤២ ដួង គឺ :

- អកុសលចិត្ត **១០** (វៀរទោសមូលចិត្ត **២**)
- ឧបេក្ខាមនោវិញ្ញាណធាតុអហេតុកកិរិយាចិត្ត ១
- មហាកុសលចិត្ត ៨
- មហាកិរិយាចិត្ត ៨
- អរូបាវចរកុសលចិត្ត ៤
- អរូបាវចរកិរិយាចិត្ត ៤
- លោកុត្តរចិត្ត **៧** (វៀរសោតាបត្តិមគ្គចិត្ត ១)

រួមចិត្ត **៤២** ដួងនេះ កាលកើតជាមួយនឹងអរូបព្រហ្មបុគ្គល ហើយ មិនត្រូវអាស្រ័យវត្ថុរូបកើតឡើយ ព្រោះអរូបព្រហ្មបុគ្គលនោះ

មិនមានវត្ថុរូបទាំង **៦** ។ តែចិត្ត **៤២** ដួងនេះ ត្រូវតែអាស្រ័យទ្វារ គឺ មនោទ្វារ ទើបអាចកើតបាន ដែលក្នុងអរូបព្រហ្មបុគ្គលមាន ត្រឹមតែមនោទ្វារមួយប៉ុណ្ណោះ ទើបជាទីអាស្រ័យនៃចិត្ត **៤២** ដួង នោះ កើតតាមមនោទ្វារបាន ។

៤. ចិត្តដែលមិនត្រូវអាស្រ័យទាំងវត្ថុ និង ទាំងទ្វារ មាន ៤ ដួង គឺ :

- អរូបាវចរវិបាកចិត្ត **៤** ដួង

អរូបាវចរវិបាកចិត្ត **៤** ដួងនេះ មិនត្រូវអាស្រ័យវត្ថុ ព្រោះមិនមានវត្ថុដែលនឹងត្រូវអាស្រ័យ និង មិនត្រូវអាស្រ័យទ្វារនោះ ព្រោះជាឯកន្តៈទ្វារវិមុត្តិចិត្ត គឺ ចិត្តដែលផុតចាកទ្វារដោយប្រាកដ ធ្វើនាទីបដិសន្ធិ ភវង្គ ចុតិ របស់អរូបព្រហ្មបុគ្គល ក្នុងអរូបភូមិ **៤** ប៉ុណ្ណោះ។

អវសានគាថា

ឥច្ចានុរុទ្ធរចិតេ អភិធម្មត្ថសង្គហេ
តតិយោ បរិច្ឆេទោយំ សមាសេនេវ និដ្ឋិតោ

បរិច្ឆេទទី ៣ ឈ្មោះថា បកិណ្ណកសង្គហវិភាគ ក្នុងបករណ៍អភិធម្មត្ថសង្គហៈ ដែលព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យបានរចនាទុកហើយ ចប់ដោយសង្ខេប ដោយប្រការយ៉ាងនេះឯង ៕

(ចប់ បរិច្ឆេទទី ៣)

ដោយចេតនាដែលជាកុសលសម្បទា បំពេញកុសលជាធម្មទាន ក្នុងឱកាសនេះ សូមចូរជាបច្ច័យបញ្ញាបារមី ឲ្យសាធុជនទាំងឡាយ ដល់នូវសេចក្តីសុខក្សេមក្សាន្តសំរាន្តស្រួល ផុតចាកទុក្ខភ័យទាំងពួង អស់កាលជានិច្ចតទៅហោង ៕

ប្រែចប់ នៅថ្ងៃទី ១៦ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០០៣

ធម្មាចារ្យ **រស់ សុផាត**

មាតិកា

រឿង	ទំព័រ
បកិណ្ណកសង្គហវិភាគ.............................	១
គាថាសង្គហៈ......................................	២
វេទនាសង្គហៈ....................................	៤
គាថាសង្គហៈ......................................	៤
អធិប្បាយ...	៥
ន័យទី១ អារម្មណានុភវនលក្ខណន័យ មានវេទនា ៣	៦
សម្តែងការចំណែកចិត្ត ១២១ ដោយវេទនា ៣......	៧
ចំណែកចិត្តដោយវេទនាទាំង ៥....................	១០
ន័យទី២ ឥន្ទ្រិយភេទន័យ មានវេទនា ៥.........	១១
គាថាសង្គហៈ....................................	១១
សម្តែងការចំណែកចិត្ត ១២១ ដោយវេទនា ៥........	១៤
ការចំណែកចិត្ត ១២១ ដោយវេទនា ៥ ទៀត........	១៥
វេទនានិងចេតសិក............................	១៧
វេទនាកើតនិងចេតសិក.........................	១៧
ចេតសិកដែលកើតព្រមនិងវេទនា..................	១៩

ហេតុសង្គហៈ.................................. ២១

មាតិកា

រឿង	ទំព័រ
គាថាសង្គហៈ..................................	២១
អធិប្បាយ..	២១
សម្តែងការចែកចិត្តដោយហេតុ និងគាថាសង្គហៈ...	២៤
អធិប្បាយ..	២៤
ចំណែកហេតុដោយប្រភេទនៃសោភណៈនិងអសោភណៈ	២៧
ហេតុជាមួយនិងធម៌..............................	២៨
ចំណែកហេតុដោយប្រភេទនៃធម៌.................	២៨
ចំណែកហេតុដោយប្រភេទនៃជាតិ.................	២៩
ចំណែកដោយប្រភេទនៃភូមិ......................	៣០
ចំណែកហេតុដោយប្រភេទនៃបុគ្គល...............	៣១
សម្តែងហេតុជាមួយនិងចេតសិក......................	៣២
សម្តែងការចំណែកចេតសិកដែលប្រកប- និងហេតុដោយអគហិតគហានន័យ	៣៤
សម្តែងការចំណែកចេតសិក ដែល- ប្រកបនិងហេតុដោយគហិតគហានន័យ	៣៧

ការរាប់ចំនួនហេតុដោយពិស្ដារ.................... ៤១

មាតិកា

រឿង	ទំព័រ
កិច្ចសង្គហៈ..	៤៤
គាថាសង្គហៈ..	៤៤
អធិប្បាយ..	៤៤
សម្ដែងកិច្ចរបស់ចិត្ត ១៤............................	៤៧
អធិប្បាយ...	៤៨
សម្ដែងការចំណែកកិច្ច ១៤ ដោយចិត្ត...............	៥៣
សម្ដែងការចំណែកចិត្ត៨៩ ឬ១២១ ដោយកិច្ច ១៤...	៥៦
សម្ដែងការចំណែកចេតសិក ៥២ ដោយកិច្ច ១៤...	៥៩
អធិប្បាយ..	៦០
ស្ថានទាំង ១០...................................	៦៧
សម្ដែងការចំណែកស្ថាន ១០ ដោយចិត្ត.............	៦៨
សម្ដែងការចំណែកចិត្ត ដោយកិច្ចនិងស្ថាន............	៧១
គាថាសង្គហៈ....................................	៧១
អធិប្បាយ..	៧១
សម្ដែងស្ថានដោយពិស្ដារមាន ២៥ ស្ថាន............	៧៤

សម្ដែងការចំណែកស្ថាន ២៥ ដោយន័យនៃវិថីចិត្ត.... ៧៦

មាតិកា

រឿង	ទំព័រ
ទ្វារសង្គហៈ..	៨០
ទ្វារ..	៨១
គាថាសង្គហៈ..	៨១
អធិប្បាយ..	៨២
គាថាសង្គហៈ..	៨៤
អធិប្បាយ..	៨៤
សម្ដែងទ្វារិកចិត្ត និងទ្វារវិមុត្តិចិត្ត ដោយឯកន្តៈ និងអនេកន្តៈ	៨៦
ចេតសិកនិងទ្វារ...................................	៩១
ចំណែកចេតសិកដោយទ្វារ ជាឯកន្តៈ និងអនេកន្តៈ.	៩២
អធិប្បាយ..	៩៣
អារម្មណសង្គហៈ..	៩៨
អារម្មណ៍ ៦ ប្រភេទ..............................	៩៩
អធិប្បាយ..	៩៩
អំណាចរបស់អារម្មណ៍............................	១០២

ការចំណែកទ្វារិកចិត្តនិងទ្វារវិមុត្តិចិត្ត ដោយអារម្មណ៍ ៦ ១០៤

មាតិកា

រឿង	ទំព័រ
អធិប្បាយ..	១០៥
សម្ដែងចិត្តដែលទទួលអារម្មណ៍ដោយឯកន្តៈ- ៤ ប្រភេទ និងដោយអនេកន្តៈ ៣ ប្រភេទ	១០៩
គាថាសង្គហៈ..	១០៩
អធិប្បាយ..	១១១
ចំណែកចិត្ត ៦០ ឬ ៩២ ដែលទទួលអារម្មណ៍ប្រាកដ ដោយអារម្មណ៍ ៦ និងកាល ៣	១១៤
ចំណែកចិត្ត ៣១ ដែលទទួលអារម្មណ៍មិន-ប្រាកដ ដោយអារម្មណ៍ ៦ និងកាល ៣	១១៨
អធិប្បាយក្នុងគាថាទី ១១........................	១១៩
មហគ្គតអារម្មណ៍..................................	១២១
បញ្ញត្តិអារម្មណ៍....................................	១២៥
និព្វានអារម្មណ៍..................................	១២៦
កាលវិមុត្តអារម្មណ៍..............................	១២៧
អធិប្បាយក្នុងគាថាទី ១២ សព្វារម្មណ៍...........	១៣០

អារម្មណ៍របស់ទ្វារវិមុត្តិចិត្ត.......................... ១៣២

មាតិកា

រឿង	ទំព័រ
កម្មអារម្មណ៍....................................	១៣៦
កម្មនិមិត្តអារម្មណ៍..............................	១៣៩
គតិនិមិត្តអារម្មណ៍..............................	១៤២
អារម្មណ៍ពិស្តារ ២១..............................	១៥០
សម្តែងអារម្មណ៍ពិស្តារ ២១ ប្រភេទ................	១៥១
ការចំណែកចិត្ត ដែលទទួលអារម្មណ៍ ដោយឯកន្តៈ និងអនេកន្តៈ..........	១៥៣
កាមអារម្មណ៍....................................	១៥៣
មហគ្គតអារម្មណ៍...............................	១៥៤
និព្វានអារម្មណ៍...............................	១៥៦
នាមអារម្មណ៍.....................................	១៥៧
រូបអារម្មណ៍......................................	១៥៨
អតីតអារម្មណ៍..................................	១៥៩
អនាគតអារម្មណ៍................................	១៦០
បច្ចុប្បន្នអារម្មណ៍.............................	១៦០

កាលវិមុត្តិអារម្មណ៍.................................. ១៦១

មាតិកា

រឿង ទំព័រ

បញ្ញត្តិអារម្មណ៍.................................. ១៦៣
បរមត្ថអារម្មណ៍.................................. ១៦៤
អជ្ឈត្តអារម្មណ៍.................................. ១៦៥
ពហិទ្ធអារម្មណ៍.................................. ១៦៦
អជ្ឈត្តពហិទ្ធអារម្មណ៍............................ ១៦៧
បញ្ចារម្មណ៍.................................... ១៦៨
រូបារម្មណ៍...................................... ១៦៩
សទ្ទារម្មណ៍...................................... ១៧០
គន្ធារម្មណ៍...................................... ១៧១
រសារម្មណ៍.................................... ១៧២
ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍.............................. ១៧៣
ធម្មារម្មណ៍.. ១៧៤
ការសម្តែងអារម្មណ៍របស់ចិត្ត........................ ១៧៥
អធិប្បាយ...................................... ១៧៦
ចេតសិកនិងអារម្មណ៍.......................... ១៨០

មាតិកា

រឿង	ទំព័រ
ចំណែកចេតសិកទទួលអារម្មណ៍ ២១ ដោយឯកន្តៈ និងដោយអនេកន្តៈ...........	១៨២
វត្ថុសង្គហៈ..................................	១៨៧
វត្ថុ ៦..	១៨៧
អធិប្បាយ....................................	១៨៨
ភូមិ ៣០ វត្ថុរូប ៦ និងវិញ្ញាណធាតុ ៧...........	១៩០
គាថាសង្គហៈ..................................	១៩០
អធិប្បាយ....................................	១៩១
ភូមិជាមួយនិងវត្ថុ..............................	១៩២
ការចំណែកវិញ្ញាណធាតុ ៧ យ៉ាងដែលកើតក្នុងកាមភូមិ ១១ ដោយវត្ថុរូប ៦	១៩៣
វិញ្ញាណធាតុ ១ យ៉ាង ដែលកើតក្នុងអរូបភូមិ ៤ ដោយមិនបានអាស្រ័យវត្ថុរូប	១៩៤
ចិត្តជាមួយនិងវត្ថុ..............................	១៩៤
គាថាសង្គហៈ................................	១៩៥

អធិប្បាយ... ១៩៥

មាតិកា

រឿង	ទំព័រ
ការចំណែកចិត្ត ៨២ ដួងអាស្រ័យវត្ថុរូបកើតមិនប្រាកដដោយវត្ថុរូប ៦	១៩៧
អរូបាវចរវិបាកចិត្ត៤ មិនអាស្រ័យវត្ថុរូបកើតដោយប្រាកដ	១៩៨
ចេតសិកជាមួយនិងវត្ថុរូប..........................	១៩៩
ការចំណែកចេតសិក ៥២ ដោយវត្ថុរូប ៦.........	២០០
វត្ថុជាមួយនិងទ្វារ...................................	២០១
ចិត្តដែលអាស្រ័យវត្ថុ ៦............................	២០៣
ចិត្តដែលអាស្រ័យទ្វារ ៦...........................	២០៤
អវសានគាថា..	២០៦